

48
1/1

YAM * POŠTARINA PLACENA U GOTOVOM * 1934 JANUAR

1 KALANGYA

IRODALMI FOLYÓIRAT: SZENTELEKY KORNEL ALKOTÁSA

SZERKESZTIK:

SZIRMAI KÁROLY, RADO IMRE, KENDE FERENC

TARTALOM:

SZIRMAI KÁROLY: Gondolattöredékek a jugoszláviai magyar irodalomról és a Kalangyáról	1
RADNÓTI MIKLÓS: Emlékező vers (Vers)	4
BERENYI JÁNOS: Csillagos Péter Pál házassága (Novella) ..	5
L. M.: Cavalcade	12
MUNK ARTUR: A szűz imája (Novella)	19
PÁVEL ÁGOSTON: Ne cifrázd a szót! (Vers)	29
PETROVITY VELJKO: Az anya és leánya (Elbeszélés) Dudás Kálmán fordítása	30
NÉMETH LÁSZLÓ: Ember és szerep (Tanulmány) Folytatás	39
NUSITY BRANISLAV: A politikai ellenfél (Elbeszélés) Adorján András fordítása	48
RADÓ IMRE: Mélypont alatt (Regény) Folytatás	53
RADNÓTI MIKLÓS: Mint a bika (Vers)	70

KISEBBSÉGI KULTÓRÉLET:

Dr. KOHLMANN DEZSŐ: Szerb-magyar irodalmi kapcsolatok, - Ducsity és Szenteleky	71
BATTA PÉTER: A néprajzi gyűjtésről	73
KÖNYVESZETÜNKRŐL	76

LÁTHATÁR:

HAVAS KÁROLY: Van Loon: Du und die Erde	77
KISEBB BÍRALATOK	78

KALANGYA BARÁTAI:

NAGY LAJOS: A Kalangya barátai	81
---	----

KÖNYVESZETÜNK:

Új rovatunk ismertetése, Bibliografiai felsorolás	83
--	----

Kalangya irodalmi folyóirat. Szerkesztők: Szirmai Károly, Radó Imre, Kende Ferenc. Felelős szerkesztő: Szabó S. Ferenc.

Szerkesztőség és kiadóhivatal postai címe: **SZUBOTICA, Pošt. fak. 122.**

Szerkesztőség: Szubotica, Manojlovićeva 3.

Kiadótulajdonos: Inotay Béla, Szubotica, Jasodinska ul. 1.

Előfizetési árak:

Jugoszláviában:		Magyarországon:	
Számonként	Din. 15—	Számonként	Pengő 2.—
Negyedévenként	Din. 45—	Negyedévenként	Pengő 6—
Félévenként	Din. 90—	Félévenként	Pengő 12—
Egész évre	Din. 180—	Egész évre	Pengő 24—

KALANGYA

Irodalmi folyóirat

Alapította :

Szenteleky Kornél

Szerkesztik :

Szirmai Károly

Radó Imre

Kende Ferenc

III. évf.

1934 január hó

1. szám

Gondolattöredékek a jugoszláviai magyar irodalomról és a Kalangyáról

.....1933. dec. 31.

Egyedül vagyok, teljesen egyedül, álomba hessegetem a bajokat és gondokat, megágyazok nekik, lefektetem őket, hadd aludjanak békén, hiszen aluszik már az egész ház. Csak előttem heverő, fekete macskám nyitja rám néha félig a szemét — kérdőn, kutatón, elgondolkozva, mint valami egyenrangú lény vagy ember. Azután a nyitott tűzbe bámul — nyugodtan, félelem nélkül. Micsodán töprenghet, hová gondolhat? Majd lassan lábára fekteti fényes, fekete fejét, lehunyja szemét és újra elszundit. Csak az írógép kattog, kedvetlenül, el-elakadozva. Odakünn tavaszizű szélvihar csattog és meg-megszaggatja a ki-kivilágosodó, nyugtalan éjszakát. Jó lenne most felkerekedni, szerte hagyni mindent az asztalon, lerázni a munkát, megtagadni a nyögös kötelességet, nesztelen kilépni a vi-songó, megbomlott éjszakába s magányosan becsatangolni az erdő szélére kivert, fehér ház körül feketélő, elhagyott, süppedő pusztát — kötetlenül, mint egyszer régen, fiatal koromban. De nem rendelkezem már többé szabadon önmagammal. Hiába öklel fel s zargat meg a bolondos, tavaszi szél s hiába repeszi tudómet messzi-illatos, hóízbe mártott, szabad levegővel, nem rohanhatok már nyugtalanul végig tavasz-ujjongással a zajló Dunaparton, csak állok földbe cövekelve, mint egy nyomorult gázlámpa a kicsiny poszton s szerényen világítok itt messze, a bomlott, boldog viharban. Hát-ha erre tévedhet valaki, akinek utat mutathatok.

Időm lejárt, már nem vagyok többé magamé.

Kedvetlenül az írógép fölé hajlok.

— — —

A vajdasági magyar irodalom hőskorára emlékezem — behavazott, nagy téli éjszakákra, mikor szétszórt, szegényes fényekként pillegtünk a végtelen hófehér pusztán, mint egy-egy, messzibe kivert, virrasztó, tanyai ablak, mely reménykedőn vagy reménytelenül a magányos éjszakába bámul. Önmagunk drága, kicsiny hőskorára, mikor lámpafényes egyedülvalóságunkra könyökölve — egymástól messze, ismeretlenül — ihletben ölelkező szavak csipkéjét

vertük — magunknak s egy késő, éji órán bezörgető, sohasem-látott, régvárt jóbarátunk.

S kicsiny, rozsdamart vonatokra emlékezem, amint a fáradtan loholó, fekete mozdonykuvaszhoz kötözve, engedelmesen zörögtek tova a gazzal és bozóttal felvert pályán; az agyagnehéz, őszí, alföldi sárra, melybe oly reménytelenül hullott a sápadt, sárga fény az üres ablakokból, akár egy elhagyott, bácskai temetőbe; egy-egy apró, gunnyasztó állomásra, mely félénk-riadtan jajgatta bele senki nevét a roppant éjszakába; arra az egyetlen, szürke, hallgatag utasra, aki az ily állomásokon felszállt és keresőn cselelt-botlott végig a személykocsi kihalt folyosóján: vajjon rátalál-e arra a sápadt, szőke, kékszemű fiatalemberre, aki néha oly visszahuzódó s aki többször oly félénk-ügyetlen tördeli a szavakat mondatokba, de aki oly jólesőn tud bátorítani s maga mellé ültetni. S a felragyogó szemekkel mondott szavakra emlékszem: »Becsére utazunk« — mintha titkos, testvéri szövetség megszentelt jelszavát nyújtották volna egymásnak. S arra a nyolc-tíz rajongó emberre, akik sohasem kaptak semmit, csak adtak, mindig adtak s nem kérdezték: ki fogja egyszer visszafizetni? S látom újból a kicsiny, rozsdamart vonatókat, amint szerényen és csendesen visszazörögnek a félreeső, elhagyott sínpárokon, oda ahonnan jöttek. S magam előtt látom a gyérszavú, sápadt, szőke fiatalembert, amint az üres kupéban oly hangtalan alszik, mintha halott lenne. Egy férfi hajlik fölé s tűnődve nézi: miért oly csendes? S mielőtt ő is leszáll és belegázol a didergős hajnalsététbe, jól betakarja. Döcög már újra a kicsiny vonat, a fekete mozdonykuvasz félreeső pályákon maga után cibálja. A fehér vándor a pusztahatárban még egyszer megáll s utána néz. Sárga ablakaival dermedten fut a kocsi, mintha halottat cipelne.

S kékszemű, fiatal leányra emlékezem, amint könyv fekszik előtte s amint árván imbolygó magányos gyertyát pillézve csendesen suttogja:

— Kicsiny fa, magyar fa, nagyra nőjj...

Igy indult el évekkel ezelőtt a vajdasági irodalom. Sokkal több írói lelkesedéssel, önzetlenséggel és szeretettel, mint reális, gyakorlati érzéssel, adminisztrációval és propagandával. Nemcsak a vajdasági közönség indolenciáján és irodalmunk fejletlenségén mulott, hogy az első kísérletek gyökértelenül kiszakadtak, hanem az írók niv hiszékenységen is, mert azt tételezték fel, hogy elegendő kibontani a magyar kultúra zászlóját s az ő lelkesedésük mindenhová ellobogtatja. Hogy az emberek felcsiholt érdeklődésére rendszeresen rá kell járni, hogy komoly akvirálási munkába kell kezdeni erre nem gondoltak. A társadalom áldozatkészségébe vetették minden hitüket, holott jól tudhatták volna, hogy az egyesek lelkiismerete nélkül hiába apellálnak a közösségére. S közben egy-egy rövidebb visszhangu propaganda-útra a saját kolduserszényükbe nyultak. Őnagunknak kellett megfizetniük, hogy felolvashassanak. Milyen jellemző ez a mi viszonyunkra! Igazán csodálatos, hogy itt, ezek után, még irodalom fejlődhetett.

Irodalmunk nem folytatólagos. A közbeeső, irodalmi fázisok között nincs szellemközösségi kapcsolat. Nem is lehet, mert nincs egységes jellege. Összetevő volta csak a különböző világnézetek összefogására áll fenn — kollektív világszemléletet azonban nem reprezentál. Az irodalmi korszakok nálunk írói egyéni színezésűek s nem világnézetiiek. A folyóiratilag elhatárolt első periódus nem gyakorolt hatást a másodikra. De nem is gyakorolhatott, mert túl rövid ideig tartott s alig volt egyéni mintaképe. A vajdasági irodalom útja nagy hézaggal kettészakított. A két utszakasz más és más keverésű és kohéziójú. Ez természetes is, mert az állandó evolúció és az építőanyag folytonos változása erősen determinálja a teljesen azonos építők munkáját is. — Ma, visszatekintve, kétségtelenül megállapíthatjuk, hogy a Vajdasági Írást egyesek hatásában és jelentőségében túlbecsülték.

— — —

Csodálatos, hogy országok, tájak és vidékek kultúrsorsát nem egyszer jövevények, bevándorlók indították el, s munkálták, míg a bennszülöttek, a tájreakcióso, a Tegnap mankójával vetették magukat az Idő robusztó kocsija elé. A Vajdaságba is idegeneknek vagy régóta elszármazottaknak kellett jönniök, hogy megindítsák a vajdasági magyar öntudat külön vérkeringését. Akár szellemi létünk szálláscsinálóját: publicisztikánkat nézzük, akár irodalmunkat, mindkettőben analóg esettel találkozunk. Jövevények s ezek közt részben emigráltak lombosították fel legelső napilapjainkat — s messzi tájakról ideszakadtak és visszavándorlók: szépirodalmunkat. Ők hirdették először, hogy az új világba új magot kell vetni, mert a régi csiraképességét veszítette. A honi tájak gunnyasztó madarai öreg, avas csontok cafrangjait csipdesték s életnek, husnak mit adhattak? Aki közelebből ismeri az első hajlékavatók kicsiny gárdáját, alig talál közöttük tősgyökeres bennszülöttet. Mintha a kultúrának hódítókat a hazátlanság feszítette volna, hogy a szűz prerin Győzelmese Péterként új földet szaggassanak fel önmaguknak.

A gondolatok realitások. Megszületnek és megmaradnak. Ilyen a Kalangya sorsa is.

Gyöngé, vérszegény palántából eresztett szét gyökeret az egész Vajdaságba. Aki először látta, egyetlen, halottsárga levelével — közöny sivatag országújtára kitelepitve s gyöngé kezéből gyamolítva, nem hitte, hogy túl fogja élni az első májusi fagyot. De a vézna-semmitmondó fácska megszégyenítette a sieős, emberi auspiciumokat, kiheverte a három fagyos szent zimankójárását s újabb leveleket hajtott. Minden hónapban más és más színűt. Minél magasabbra emelte fejét, levelei annál erősebbek lettek, annál keményebben és gazdagabban ereztettek. Azután egyelőre megállapodtak, nem változtatták sem színüket, sem alakjukat — kinőttek a síheder-sorból, férfikorba léptek. Kibőjtölték a vajdasági aszályt, nem fagytak el a nagy Magyar Télben s nem nyomorodtak el a keresztülgázoló, testvéri csordajárásban. Tegnap még felülről tekintettünk a feltörekvő fára, ma: vállá a vállunkat éri, szeme a szemünkbe néz s lába ke-

ményen a jussát követeli — jussát ahoz a nehézagyagos, lusta, de hazai földhöz, melybe tarackos gyökerét beleharapta.

A Kalangya fennállásának 3-ik esztendőbe oszló lépését jubillálja. Büszkén tekintünk rá, hogy lábát meg tudta velni s hogy még gazdagabb programmal, még nehezebb szerepvállalással veszi fel a harcot a vékony pénzü ujesztendővel.

Midőn ezeket regisztráljuk, igaz testvérként szorítjuk meg azok kezét, akik eltaposva a külön-járás csapásait, a mi utunkra álltak, hogy erősítsenek bennünket.

Szirmai Károly.

Emlékező vers

Ősz férfi fogta a kezemet ma s mondta, hogy
téged is ösmert és közben, ahogy nézett, esteledett.
Tizenkét éve a temetőben fekszel apám
s hogy emlékeztünk, mondta, már ő is arrafelé tart
a fél tüdejével.

Ha élnél, néked is már a halál zászlaja, ősz haj
lengene a fejed ormán
és a világ is reszketne körülöttd!
de szőkén kerültél a lepedőbe te akkor
s férfifiad rád úgy emlékszik immár,
mint társára a harcos, ki
egyedül tért vissza a hosszú csatából falujába
s kettőjük tetteit meséli pipaszónál.

Nagy csata volt bizony az!
hogy haldokoltál, a kis gyerek én,
nagy diófaággal hajtottam rólad a halál! s a
legyeket! s meghaltál mégis és én
egyedül tértem vissza, hirül hozni elested.
S bár mostani férfifiadnak már
asszony a gondja, sok gondja mögött
s göndör könnyekkel nem koszorúzza helyed;
tudja, — hogy egyszer elveszti ő is a harcot és elesik
majd! ezért hát férfiként idéz, ha ritkán
rólad esik szó és összeszorítja utána a száját.

Radnóti Miklós.

Csillagos Péter Pál házassága

A kapuig bő szerencsekívánatokkal s jó akaratú intelmekkel kísért ki az egész ház-népe. Apja futtában még egyszer elmagyarázta neki az egy hetes hosszú út fordulóit s néhány dicsérő igével az okosság és az élelmes ügyesség hasznos mivoltát is megragyogtatta, ami a szegény embernek a bot mellett minden falu-tájon van olyan áldásos utrahaló, mint a tele erszény. Külön intette, hogy a pénzre s az írásokra éberen vigyázzon s a vendéglátó marasztaláson úgy kapjon, hogy ne érje érte megszólás.

Ifju Csillagos Péter Pál megköszönt minden gondos tanácsot s husz esztendő korának sok hangu énekével a lelkén s egy tarisznyával a vállán utnak eredt. A számos szerencsekívánás szinte már virágba borította előtte a jövőt, mint a domb hátát a tavasz.

Künn a határban az első májusi hét sugaras öröme szikrázott. A fűben a megőrzött harmat kapkodta magára a csillogást, mint a gyöngyös fülbevaló a lányszemek rebbenését. Fehér ludak imbolyogtak a zöld gyepen józan családi göggel s vidám kislibák gurultak utánuk. A réten pityangvirág telt sárga csillagai szóródtak el a tavasz ünneplő örömébe. S ami csak szín, hang vagy mozdulat volt, minden a ballagó Csillagos Péter Pál kedvére is vig pettyeket festett egy átcikázó ecset hegyével, vagy meghintázott rajta egy boldog lendülettel. De legbolondosabban egy falu neve csillogott s elevenedett előtte: Iharos. Mint egy játszi manó, ott tornázott a lelkén csuda-komédiával s titok is volt, tréfa is volt, mese is volt, muzsika is volt, szívet könnyeztetett vagy értelmetlen mókába fordult valahogyan s úgy belehullott a képtelenség mélységeibe mintha egy szétszakadt délibáb álmodta volna szintelen képnek a valóságba. De csak egy percre s csak azért, hogy mindjárt eltörölhesse.

A legény cipelte magában mint a kalmár a jó szerencse gondolatát. Előrvendezett a reggelbe nyílt világ rezdüléseiben, de lehunyta szemét, amikor a koppanó bot hegye vagy egy szálló madár fordulata a gondolat titkos kapcsolódásával édesen beléje ijesztette a nevet: Iharos. Hat falu vár még addig, a hetedik Iharos lesz. Képletében százszor is elszámálta őket, mint a gyerek a hétköznapiakat. Hat hétköznapi-falu sorakozik elé, a hetedik: Iharos, az ünnep, a lányarcu tiszta vasárnap.

Megrakott terhes kocsik zörögtek e mellette, egy-egy pipázó töprengés odakérdezett a gyalog baktatónak, akit mintha egy másnak láthatatlan tulipán csalogatta volna.

— Messze-e, öcsém?

Boldog felelet fakadt rá a legény mosolygós száján, mint titkolt s mégis kicsöppent dicsekvés.

— Bizony messzire, bátya. Ha fönt is akarják: egész Iharosig.

Az érdeklődők elmerenghetnek rajta. Egyike bólint, másika nagyobb néz rá. Van aki úgy pislog, mint szokott az emberfia, ha nem igen tudja: hányadán van, de restelli a további faggatózást.

A kocsik egy darabkán lépést haladnak a ballagóval, de végiére is azért van ostor, hogy suhintsanak vele. A kocsin ülőnek rossz érzés, gyalogost tudni az oldalán. S ha már lelkiismeret is van a világon, úgy könnyít rajta a bölcs ember, ahogy tud.

*

A nap már delelőn süvegelt, amikor üresebb szekér zörrent meg a legény háta mögött. A tarisznvás vándor alakján megint megpihent a kocsihajtó ember szeme.

— Talán a faluig vinne a két szürke?

Vidáman válaszolt a legény:

— Addig, de még tovább is, ha akarom.

— No akkor lépj föl öcsém, hátha úgy közelebb lesz.

A legény nem szabadkozott, fölugrott, mint a labda s a kocsis már nosztította is lovát.

— Aztán meddig szól a passzus?

Egy kis hengegés érzett meg az ifju szavain.

— Én csak Iharosig.

A másik ember arcát szoborrá bővölte a csodálkozás.

— I-ha-ro-sig? — szótagolta elhülten a nevet — tán biz megverték öcsém, vagy ellened esküdt az egész megye.

A legénynek inyére volt az érdeklődés és az elképedés, mint a gyerekeknek a mézeskalács.

— Már ha verekedés miatt mennék, akkor is úgy vóna, hogy a magam bicskájátul szökdösnék. De a megye se esküdt ellenem, hanem hát inkább magam akarok esküdni.

— Ejha! Asztán lány egy sincs ebbe a megyébe, ugyi?

— Talán van. Én nem láttam őket.

— No akkor nagyon megnézhetted azt az iharosi kontyralesőt.

A szószaporítás olyan volt már, mint állni a rózsafa alatt és szédítő, szagos szíromesőt rázni az ágakról.

— Aszondom bátyám, hogy én azt az iharosi kontyravárót se láttam soha.

— Hm. Akkó talán a hozzávalóul hallottá. Ugyan hány holdja van, hátha én is veled mék? Legalább kocsi visz el.

— Biz én bátyám arrul se hallottam, mer tán nincs is neki.

Az öreg már a gyanakodást is a szemébe engedte s a legény majd hogy nem kacagott tőle. Mintha sárkányeresztéssel mulatott

volna. A cifra sárkány az öröm, az erő, az élet és ez az egész mese, zsinogja itt van az ő kezében, a sárkány ott fönn viháncol a napban s onnan bizsergeti a tenyerét, ő ha akarja: megereszti, ha akarja: lehuzza magához, de úgy mulat, ahogy neki kellemes.

— Hát ez csak úgy van bátyám, hogy éppen negyven esztendeje készül az én esküvőm. Mer az én apám igen-igen szeretett egy iharosi lányt, annak a lánynak az anyját, akihen engem segél kend. Az anyám meg épp azt várta férjnek, aki aztán az apám választottját vette el. Hiába, így végezték el az öregek. Ők nem is okoskodtak, még csak nem is lesték egymást a kerítés mögül. Apám megszerette az anyámat, az a másik ember meg az ő feleségít. Rosszban, jóban szépen megvoltak, míg ott laktunk majd tizennyolc évig. Soha nem veszekedtek, úgy éltek, mint a rokonok. Osztan amikor nekik kislányuk született, én három éves vótam. Két esztendeje, hogy találoztak apámékkal egy vásáron, akkor még nagy vót a biztatás. Hát én most odamék.

A takaros mesének nagy szemet kerekített az öreg s érzett a hallgatásán, hogy szíven legyintette a szép történet. Ha lánya van s ha felé rudal az izmos, tisztanézésű kölyök, vőnek fogja bizonyosan.

— No szép csellag vezet utadon fiam, én mondom. Csak kár, hogy nem látod a csellagokat. Mer erre az utra úgy kéne a csellagot látni, mint ahogy a betlehem-i három király látta sütni a feje fölött. Mer Iharos van tán még messzebb is a te lábodnak, mint a tevés királyoknak a Betlehem.

— Lehet — hagyta rá szép-komolyan a legény.

— Nemcsak lehet: van is. Mer a te csellagodnak épp a másik megye csücskiben köll megalapodni, tudod-e.

— Tudom.

Oszt hogy számot is mondjak: az ide úgy százhetven kilométer.

— Azt is tudom.

— Még itt haggyán az út. De majd ha dombok közé érsz, akkor vargát is kereshetsz a csizmádnak.

— No az nem kő, mer a csizmatalpáláshoz magam is értek. Hozom is a szerszámot. Vissza meg lovon, kocsin gyüvünk, mer az apám, szegény, két esztendőn át gyűjtötte erre a pézt. Az meg nálam van.

De minthogy már a falu alját érték, az öreg megállította a kocsit.

— En itthol vagyok öcsém. Téged meg csak vezessen a csellagod. Oszt szívből kívánom, oda is vezessen a csellag, osztán szív legyen aki fölött megáll.

A legény akkor már vigan lehuppant a puha uti porba. Kezet kínált s mivel a csillagpéldálózás épen kapóra adta illő-okosan be is mutatkozott a kézfogásnál.

— Vélem, hogy talán oda is segít. Mer hát a nevem is rokon valamiképen a csillagokkal, mer engem Csillagos Péter Pálnak hív-

nak. Kendnek meg a kocsit is, meg a sok jó szót is szépen köszönöm.

Es Csillagos Péter Pál haladt tovább az uton, a második falu felé, neki a vörösdő napnak, amely már esett, hanyatlott s majdnem horzsolta a távoli jegenyék hegyét.

*

— Az éjszakát egy major istállójában aludta át, ahova az ispán néhány firtató s maga-okosságát kellett kérdése után jó szívvvel beengedték.

Virradaikor az első madárcsicsergéssel rebbentette el magától az álmot. Utnak is eredt mindjárt egy belül dúdolt nótá ütemének lüktetésével frissítve lépteit. A tegnapi szerencsére gondolt: hogy alig hat órát kellett gyalogolnia, a nap fárasztóbb szakát vig terefere közben lám hogy megkurtította a kocsit. A bizakodás mindig marokkal szórta belé a jó magot s ő olyan gazda volt, aki a vetés szép idején mindig már az aratást is gazdagon csodálta.

— Hátha még máma is megtelelem a kocsisomat.

Előre örvendett neki, de úgy hogy pórul jár vele az ördög, aki kedvét akarja szegni a csalódással. Az út arratájon veszekedetten rossz volt, délig még gyalog emberrel sem hozta össze a sorsa. Késő délután két kinos szekér csikorgott vele szemben, de még ha abban az irányban is haladnak: elég lett volna nekik a maguk baja. Egy-két hét előtről megmaradt sár térszájából még ő is segített kibillenteni az elakadt terhet s ezen a számítása ellen történt változáson jót mulatott a további ballagása során. Már este egy könnyű üres kocsi robogott el mellette, de nem vették észre. Utánuk is kurjantott, de a zaj elnyelte a hangját.

Azután is csak úgy nőtt s szövődött alatta a nap, mint bárhol, ahol külön közmondást ismernek a szegény ember szerencséjéről. Olykor egy alig haladó szekér is fölvette, másszor az üresen elhajtók sem vetettek ügyet a fölkéredzkedő pillantásokra. Egy-egy távolságon háromszor is felhívták volna, másutt meg órák hosszat csak madárfajtában látott kétlábut. Az éjszakákat félszerek alatt, kazlak tövében, olykor tiszta vetett ágyban álmodta végig. Egy-egy helyt eltréfálkoztak vele, másutt bő vacsorát kapott, de figyelmeztető szótlanúsággal, hogy ő is hallgasson. S ő ha kellett, hallgatott s ha úgy került: arra való mesékkel bizonygatott a tarka emberi vélekedésnek. A menyecskeit úgy kísérte s dicsérte szemével, hogy az anyós lett büszke érte s ahol vénasszony volt a háznál, ott érzőn elkeseredett a mai elcsетtségen. Ha a nyomor esti mécsse virrasztott a hajlékban, ahol kedvetlenül mutattak ágyat neki, úgy megvihogtatta s eljátszatta az apró rajt, hogy a sötétaróú szülők önmagukat irigyelték meg a hétesapásos istenáldásért. Néhol hagyott derűt s boldog ígéretet, hogy visszajövet is benéz, máshelyt ürességet felejtett cserébe a semmiért, de ő minden reggelen Csillagos Péter Pál volt s mindig-egy vidámsággal s patyolat-lelkiismerettel rőtta tovább a lassan fogyó országút fekete parancsát.

#

A nyolcadik napon már túljutott a nehezen kerülhető dombokon. Kisebb tenyéralaku halmok puposodtak az út csikja mentén, olyanok voltak, mintha sok óriás-juh hevert volna összebujva a tájon s valaki földdé varázsolja őket hirtelen. Egy nagyobb domb köré pántlikázott ösvény lekanyarodásában szinte magától szűrődött a talajba a botja. Messze egy kissé alant a kék-zöld színek örömhangja közt a csintalankodó ezüst ösvény végén házfalak fehérségével nevetett a délelőtti tisztaság. Alig rajz, inkább csak távoli sejtélem még, a torony mintha festett, keménypapirosból nőtt volna. Egy vékony kémény cigarettát mimált, fekete füstje oldalt huzódott tőle s terjedt, kavarodott elfolyva a reggeli fehérségbe, mint a tej színén a rácsorgatott kávé. A legény szíve olyat dobant, hogy szinte sötét lett tőle a világ.

— Iharos!

Azt hitte, hogy déltájón már ott lopakodik a kertek alján. De amit a hegyi ösvény, fáradt is volt már s az árnyékok csak keletnek estek már, amikor megközelítette a falut.

Egy cserjés mögött vékony patak ballagott a levölgyelés felé. Sárga vesszős, merengő fűzfák figyelték benne, hogy játszik velük a szél. Itt megállt a legény. Körülnézett, csizmáját levetette s meg-tisztította. Arcáról lemosta a port s tiszta fehér inget vett magára. Azán leheveredett, tarisznyáját a feje alá igazította s még el is szunyókált egy percre. Ugy vélte, hogy illőbb s szebb az esti megérkezés, addig be se néz a faluba.

Már álmodni kezdett, de közvetlen közelből felriasztotta egy kiáltás a kis víz tulsó partjáról. Női hangra ismert, pedig még szunnyadt, amikor a fülét érte.

— No nézd csak. Még csudát látok.

Arra vélt, hogy valami menyecske került felé lábat mosni a pataokban. Kilesett a cserjesáncból s először csak egy libacsapat hangját hallotta. Aztán két vég fehérített vászon sávját pillantotta meg a fűvön. Tovább vizlatott, amikor egy piros ruhás tizenhat éves lány futott át a napos térségen. Valamit varrogatott s azt a hóna alá kapta s egy suhingával hadonászva szaladt a ludcsalád felé. De úgy látszik tüske kapott a ruhájába, mert megállt s a szoknyáját térde fölé emelve piszogott egy ideig ép amikor legközelebb ért a legény lesőhelyéhez.

— Lám, hogy meg is mondtam.

De a kis lány hamar tova suhant.

Várt egy darabig, hátha szebben is megismétlődik majd a lesni-való.

De aztán, hogy a lány egyre távolodott a libái után, lerugta csizmáját s átlábalt a vizen.

A lány még nem messzire háttal ült neki a szétterült szoknya kerekiségének közepén s olyan volt így, mint a magasból leejtett rózsza. Akkor vált egyszerre nefelejccsé, amikor hátra pillantott a köszönésre.

— Adjon az uristen!

— Adjon isten!

A hang megrezzentette, de csak a váratlanságával, ijedséget nem vetett az arca.

— Oszt mit csinál ilyen helyt az iharosi szép lány? — érdeklődött megállva a legény.

A lánynak helyén volt a nyelve.

— Azt is láthassa a sehonnai csunya legény, ha nem vak szegény még a tetejibe.

— Ejha! Itt ugyan pereghet a nyelv, mint az orsó.

— Ugyanugy. De nem is csuda. Attul tanuljuk.

Ez is válasz volt s a legény akaratlanul is végigpillantott a napra terített hosszúvég vásznakon. Ez már a lány kezének munkája lehet.

A mondanivaló nagyon mélyen a hallgatásban bujkált. A lány rügyelte ki egy csendes kérdéssel, amikor a varrni valón a fogával eltépte a cernát s eközben hosszabban is fölpillantott.

— Hát maga merre-vidéki?

Az egyszerűen kiejtett kérdés, a hang s a csupa-jóság érdeklődés olyan lelket elszedi, ő varázslattá vált, hogy Csillagos Péter Pál husz éves fiatalságának világon virágozó csucsáról majd hogy lezuhant. Bolond édes szavak döngtek agyában s mind egy-egy jajt kaptak föl s úgy szálltak zümmögve a káprázatban. Jaj lett a boldogság, jaj az öröm s a többi belepergő szót is úgy olvasta Csillagos Péter Pál szíve: jaj vidámság, jaj tisztaság, jaj szépség s eközben valami lelki tenyerekkel úgy meg-megsimogatta, megtapogatta a lány körül a pirosnak érzett levegőt, hogy az több volt minden marok cselekvésnél.

— Ujharkáról jövök, — felelte nagyon halkan.

— Hírt se hallottam még — csóválta fejét a lány.

— A hetedik falu ide. Csakhogy má a másik megyébe van.

— Aztán meddig viszi a lába?

— Hát csak eddig e. Iharosig. Meg aztán vissza, de az má közelebb lesz.

Még halkabb lett a hangja.

— Hogy hívnak téged... édes?

— Ilonának.

Csillagos Péter Pál alig birt magával.

— Csak nem te vagy Körösztyös Ilona?

— Éppen nem az vagyok. — Kacagott rá szívből a lány. — mer én Árva Ilona vagyok. Hát ismeri Körösztyös Ilonát?

— Csak nagyon hallomásbul. Apámék ismerték őket, oszt most ide menesztettek.

Ugy beszéltek, mint örökjő pártások. A legény szép rendjében elmondott mindent. Hogy az apját s Keresztes Ilona anyját, hogy választotta el a sors s hogyan gondolták el, hogy ők majd egymáé lesznek. Ő most eljött, hogy megesküdjön s Ilonát magával vigye. A tarisznyában megvan hozzá minden írás, a tiszteletes ur a második

faluból elintézte a dolgot. Csak innen menjen hozzá egy levél, akkor két hét múlva akár meg is esküdhetnek.

— De hát — pislogott a legény zavartan — milyen lány az a Köröztös Ilka?

A lány a vállát vonogatta.

— Hát... olyan se vére, se hangja lány. De mit kérdezi éntőlem. Nézze meg. Magának tán tetszhet is.

— Én már aligha nézem meg. Hanem... aszondom... ha mán Ilonát viszek innen, az csak Árva Ilona lesz.

— Ne bolondozzon velem.

— Én úgy érzem... Oszt ha nagyon rossz is vótam eddig, de Árva Ilonától én olyan jó leszek mindig, hogy Árva Ilona szívből megsirasson, ha meghalok.

— De azt is megmondom: csak úgy, ha Árva Ilona is szegény s ha nekem adják, mer énnekem most még csak az esküvőre meg egy lóra kocsira futja a vagyonombul, hogy Árva Ilonát mégis kocsin vigyem haza s ne gyalog.

Csillagos Péter Pál szavaiban ember még nem érezte úgy sütni, perzselni az igazságot, mint ebben a percben Árva Ilona érezte. De most már nem mert úgy a szemébe nézni.

— Én is szegény vagyok, még hozzá mostoha mellett. Ha mentem vóna, eddig se vet egy szót se ellene. De ha most magam is mennék, mit mondanának Ujharkán?

Csillagos Péter Pál jókedve úgy csillogott a szavakban, mint a bokrétában egy ezüstkalász.

— Mondom, hogy nekünk nincs papunk a falunkban. A szomszéd faluban hirdetnek ki minket, ha itt jelentkezünk. Aztán te is Ilona vagy, soha az apámék meg nem tudják, hogy más Ilonát kaptak. Ha kérdezősködnek, felelünk nekik. De ha megtudják: se baj, mert azt viszem oda, akit akarok, oszt olyan jó ember, mint az én apám, meg olyan áldott asszony, mint az én édesanyám, nincs ott a faluban.

Árva Ilona együtt nevetett a legénnyel s olyan piros volt, hogy szégyelte a szépségét s a vásznat az arca elé tartotta, csak a szeme, a jó kék szeme nézett a legényre. De még egyet kérdezett, bár tán eléggé nem idejében, ám mégse későn.

— Oszt a nevit se mondta eddig. Szégyelli vagy nem meri...

— Csillagos Péter Pál az én nevem — felelte büszkén s peckesen a legény s a kicsi izmos lány fehér mellében a szép név mintha az ég minden csillagát belérázta volna s valami gazdag szerencsének s csodának s nagy-nagy tisztességnek látszott előtte, hogy ő még Csillagos Péter Pálné legyen.

Cavalcade

Sociologiai film, angol scenírozással.

1899

Szín: Jó polgári berendezésű, még a Tudor korszak stílusára emlékeztető fogadó szoba. Idő: Szilveszter éjszaka.

Mrs Red hiel (26 éves, karcsu derék, de kerek csipők s elől sem unalmas) Nézd apuci, karácsonykor megvetted nekem azt a brilliáns gyűrűt. Most ujévre megvehetnéd a hozzávaló függőket.

Mr Red hiel (32 éves. Tipikus angol) Ezt nem értem. Hogy jön a gyűrű a függőhöz. Hogy függ a függő a gyűrűtől?

Mrs Red hiel: Nagyon is együvé tartozik. Csak ti férfiak nem tudtok logikusan gondolkodni. Karácsonykor még nem tudtad milyen lesz az idei üzleti mérleged. Most Wihman átadta neked. Láthatod mily kitűnő üzleteket csináltál. Megengedhetsz egyetmást magadnak. Vehetsz a nőnek brilliáns függőket — a gyűrűhöz.

Mr Red hiel: A nőnek... a nőnek... de muszáj annak éppen a feleségnek lenni?

Mrs Red hiel: Sam... te tudod én nem ismerek tréfát, ha az én függőimről van szó...

Mr Red hiel: No de anyuci ne legyél mindjárt a hetedik emeleten. Örülök, hogy érdeklődöl üzleteim iránt. Csakugyan minden elég jól ment. A szeszgyárak különösen. Ahol az állam osztozik velünk, ott vigan üríthetjük ki az emberek zsebeit... De nincs sok panasz egyébként sem. A gabonaárak emelkedtek. A földárak napról-napra jobbak. Új házakat kell építeni, mert a lakosság jobb, s szebb lakásokat kíván. Teheti. Majdnem mindenki többet s jól keres.

Új aranybányákat fedeztek fel Amerikában, így az Egyesült Államok is fizethetik az adósságaikat nekünk s kiheverik a legutóbbi krachokat. Minden jegybanknak több lesz az aránya tehát nagyobb hitelt adhat.

Anglia azt akarja: minden államban legyen készfizető jegybank, bank, mely aranyra váltja be a bankjegyeket. Persze ez neki érdeke. Hitelező állam, a pénzforgalom — hajózás — külkereskedelem centruma, ő tudni akarja mit kaphat aranyban a különböző bevételeiért. És azok a hozzá képest koldus államok, melyeknek nincsenek Indiájuk, Egyiptomuk meg Ausztráliájuk, azt hiszik kénytelenek után a sántikálni. Mondtam a képviselőknél:

— Vigyázzatok, mert a végén mindnyájan rabszolgái leszünk az aranynak!

Mutattam is neki egy könyvet, egy Knopp nevű német író munkáját. Ez azt mondja — okosan — kár »bedőlni« az aranynak.

Mert ha háboru van, vagy más hasonló természetű veszedelem: fityfenét ér az egész aranyfizetési kötelezettség, ha pedig nincs baj, akkor a konszolidált állami tekintély, presztizs és hitelképesség mindig meg fogja óvni a pénz értékét, belső és külső valutáris értelemben.

A képviselőnk nevetett s azt mondta, hogy mi gyakorlati emberek lehet hogy értünk ahhoz, hogy kell pénzt csinálni, de a pénzügyi és gazdasági élet magasabbrendű szabályozásához csak ők a politikusok értenek. No kíváncsi vagyok mire mennek...

Mindenesetre jobban szeretem, ha az állam nem avatkozik a mi üzleti dolgainkba. Majd elintézzük mi egymás között a mi ügyeinket. Mi tudjuk legjobban minek hol van a legkedvezőbb piaca, mit hol lehet legjobban értékesíteni. A bürokrácia megöli az üzleti élelmességet, mely nélkül nincs gazdasági haladás. Ezt tudta a nagy Ricardo, mikor az ő tantételeit hirdette...

Mrs Redhiel: Hadd Sam békében a régi nagy költőket, beszéljünk az új függőről. A mérleg jó, az árak jók, a börze jó, én is jó vagyok... vagy nem?...

Mr Redhiel: Mi az hogy jó! Miattam nem is kellene úgy megerőltetned magad...

Mrs Redhiel: Tehát a függők jöhetnek. Ne fáradj, már addig értük egy csekket, neked csak fizetni kell. Ilyen előzékeny egy modern feleség a 19-ik században. (A toronyóra tizenkettőt üt) E pillanatban kezdődik a XX. század. Mi nők a huszadik században sem fogunk megváltozni...

1909

Szin: Dolgozó szoba. Kényelmes angol butorok. Nagy könyvszekrény, benne könyvek aranymetszésű kötéssel. Láthatóan nagyon gazdag ember lakása.

Mrs Redhiel: Az éjféli mise tizenkettőkor lesz. A Pompadour bárból odamegyek.

Mr Redhiel (odavetve): Kivel?

Mrs Redhiel: Legrosszabb esetben — veled.

Mr Redhiel: Velem? Velem? Én nyakig a munkában ülök.

Tanulmányoznom kell a mérleget. (Egy csomó aktára mutat az íróasztalon) Whitman már ide készítette.

Mrs Redhiel: Minek tanulmányozni? Könyv nélkül tudod, hogy mennyivel lettél gazdagabb. Van cukor — bőr — szesz — cink s tudom is én micsoda más kartell. Az embereknek, ha kávéznak, ha cipőt talpaltatnak, ha pálinkát isznak, ha kádba ülnek mindig nekünk adóznak: hát hogyan hiznál meg napról napra jobban.

Mr Redhiel (öszezsapja a kezét): Asszony, micsoda beszéd ez! Persze Bill, a zeneművész fiamtól hallottad. Egy muzsikussal az én családomban! Egy szoci, egy jakobinus! Jaj, muszáj tönkremenni, ha a saját családját forradalomba megy a családfele ellen.

Mrs Redhiel: Miért forradalomba? Mi csak jobb jövede-

lemeloszlást akarunk. Emeld fel Bill apanázsát és vedd meg nekem azt a nyakéket, melyet Graham hercegnő aukcióra bocsátott — s nincs forradalom.

Mr Redhiel: Ez az, minden csak zsarolás!

A munkások csinálnak szakszervezeteket, hogy préseljenek bennünket; a kormánypárt megfenyeget, hogy »sprengolja« kartelleinket, ha nem engedünk az árakból, még legjobb barátaink az ellenzéki politikusok, azok legalább tisztelnek bennünket a sike-reinkért... És a diplomaták? Nem látod, hogy mit csinálnak. Folyton utaznak. Már pedig míg egy diplomata mindig egy helyben ül, nem veszedelmes. De amint elkezd hol ide, hol oda utazni, tárgyalni, rendet csinálni, akkor biztos, hogy előbb-utóbb minden felfordul. Az európai beteg külpolitikától az összes zsigereim fáznak és te könnyelmű asszony azt akarod, hogy kísérjelek el a Pompadour bárba.

Oh Pompadour, bárcsak ma is azokba folya a pénzünk s nem ágyukba s municióba. Ma édes Mrs Redhiel, VII. Edward dühös II. Vilmos császárra és Poincaré pusztiszkodik II. Miklós cárral s mindkét esetben én veszitem el a pénzemet. Leesnek a papírjaim, a bankjaim sem mernek hitelezni; a világ hol itt, hol ott olyan lesz mint egy birkanyáj, mely egy kődobástól eliramodik. Azt mondom neked, honey, jó lesz egy kis pénzt Svájcban elraktározni részünkre.

Mrs Redhiel: És a fiuk?

Mr Redhiel: A muzsikus? Az majd zongorázik. Megélhet abból is. Ugy sem szeret törődni az üzlettel.

Mrs Redhiel: És Bill?

Mr Redhiel: Bill, az meghalt.

Mrs Redhiel: Megőrültél? Már hogy halt volna meg?

Mr Redhiel: Egy fiu, aki tudtom nélkül, husz éves korában elvesz egy táncosnőt — az nekem meghalt.

Mrs Redhiel: Te se nagyon haragudtál a táncosnőkre.

Mr Redhiel: Meglehet, de nem vettem el egyet sem és minden reggel kilenckor bent voltam az irodában.

Mrs Redhiel: Ugy, tehát bevallod, hogy neked is volt valami ügyed táncosnőkkel. Jó, megbocsátom, ha most már azonnal megveszed nekem a Graham hercegnő ékszereit, akár mit mond Edward király, Vilmos császár vagy Mr Poincaré...

1919

Szin: Nagyon diszes uri szoba.

Sir Robert Redhiel: (ül az írdasztalnál s iratokat tanulmányoz)

Lady Redhiel (Belép. Igen elegáns): Jó estét Róbert. Most üttött 12 órát. Itt az újév. Légy boldog, honey. (Homlokon csókolja).

Sir Robert: Köszönöm. Mily kedves vagy. Egészen megfeledeztem az időről.

Lady Redhiel (kissé gunyosan): Persze ismét a mérleg.

Sir Robert: Az én Szilveszteri multságom husz év óta.

Lady Redhiel: Multság?

Sir Robert: Ezúttal nem éppen. A számok nem jelentenek semmit. Mit tudom én mím van s mím lesz holnap. Nemcsak az adók miatt. Gyáraink újra dolgoznak, külföldi vevők vannak. De mivel fizetnek? Mi adjuk kölcsön nekik a pénzt, hogy bennünket kifizesse nek. Mi lesz ha valami feltartóztatja ezt a folyamatot?

Lady Redhiel: Ti pénzemberek majd csak találtok valamit erre az esetre is. A háboruban láttam. Nektek kellett odaállni s segíteni a szerzésben, hogy legyen munició, élelem, ruha stb. Így lettél öfelsége nemesített alattvalója... Nagy szó, ha meggondoljuk, hogy...

Sir Robert (közbevág): Jobb nem bolygatni az ösöket... ki tudja... jöhet még egy olyan földrengés, mely őket is kiveti a helyükből...

Lady Redhiel: Földrengés?

Sir Robert: No igen. Oroszország. Minden háboru után a nép vár egy új Messiásra. És ma sem akar mást tőle, mint egykoron. Hogy adjon nekik hitet s reményt, hogy bizhasson benne, mikor másban — úgy érzi — már nem bizhatik és másnak nem hihet.

Nem igaz, hogy eredményt, csodatételt várnak tőle. Nem igaz, hogy előbb látni akarják, miként tűnik el a nyomor s szenvedés keze varázslatos intésétől. Mert az elkinzottak, a megalázottak, a csalódottak tömegei szomjaznak valami után, aminek szerét, tartalmát attól várják, akit ők választottak — Messiásnak.

Lady Redhiel: Egész szónok lettél mióta az alsóház tagja vagy!

Sir Robert: A reális ember hibája, hogy mindig csak számokat, matematikai formulákat lát.

Holott lelkivilágunk, az események hatásától változik, új meg új alakot ölt, nem ismert vagy fel nem ismert új eszmék keringenek belső életünk kosmosában.

Lady Redhiel: Hagyjuk a pathost a parkok szónokainak. Mitől félsz? Van pénzed Zürichben, van Párisban, Antwerpenben. Ha minden kötél szakad...

Sir Robert: Még lesz egy, melyre felköthetem magam. Mert én nem élném túl mindannak pusztulását, amit én segitettem felépíteni... Ez a mi szentimentalizmusunk. A mienk... férfiaké. Ezt ti nők nem értitek....

1928

Sir Robert (a telefon megszólal): Halló... New York? Hogy van?... Nem... nem veszek semmit. Az árfolyamok tulmaga-sak. Boldog újévet. Good bye...

Lady Redhiel: Mi az te nem vásárolsz?

Sir Robert: Nem. A new yorki tőzsde már valóságos bolondok háza...

Lady Redhiel: Ugyan... ha kissé szigoruan vesszük, ma

az egész világ megbolondult. A gyerekeid, az unokáid, a feleséged...

Sir Robert: A feleségem?

Lady Redhiel: No igen. Elképzelted volna harminc év előtt, hogy egy asszony az én koromban egy ilyen ruhában mutogassa magát. És én még a szolidabbak közé tartozom.

Sir Robert: Természetesen. Valóban nem képzeltem, hogy a te korodban valaki még fogyókurát tartson...

Lady Redhiel: Látod, tehát legyél te is modernebb s gyere el velem Lady Montange szilveszteri álarcosbáljára.

Sir Robert: En? Ott van Sir Horace...

Lady Redhiel: Nem... nem... azzal nem megyek.

Sir Robert: Mi az, mi történt?

Lady Redhiel: Ezer fontot kért tőlem legutóbb kölcsön mikor táncolni voltunk.

Sir Robert: Ezer font. Nem sok, ha mindent meggondolok. De hidd el Sir Horace gentleman, ha kissé vékonypénzű is, mint annyi más nagyuraink közül. Ha nem volnál oly kedves s okos asszony, nem menne veled sehová még kétezer font kölcsönért sem.

Lady Redhiel: Gondolod...?

Sir Robert: Egészen biztosan tudom.

Lady Redhiel: Hát ha úgy találod... de te hol töltöd a szilveszteri éjszakát?

Sir Robert: Itt (mutat az íróasztalra). Sir Horace esetén kell gondolkozzom.

Lady Redhiel: Nem értelek...

Sir Robert: No igen... töprengék azon, miért pusztul el az ősi nagybirtok. Mi jön helyébe? Honnan vesszük ezekre a birtokokra a parasztot, aki ma a rádió, autó s műselyem korában úgy élne mint az a földhözragadt őse, akinek a házbeli asszony nép szőtte a ruháját... Mert a föld ma sem nyújthat többet, mint akkoriban: az igénytelenség — vagy ha jobban tetszik — a primitívség idején! Nézz körül. Láthatod majd a földeken parasztlányok harisnyában őrzik a pulykákat. Esténként a háznép — apraja-nagyja — autón beszángul a legközelebbi moziba, korcsmába vagy tánclokálba. Ezt a föld nem adja meg. Se urnak se parasznak nem nyújt mást a sóvány létnél. Többet nem lehet belőle kicsikarni. Még azt sem, amit ma kultúrának nevezünk. Ebbe kellene bele — illeszkednünk. De ki az, aki elkezd? Ma még a bankok tartják a lelket mindenkiben. Mi meg a bankokban. Mert nem tudunk vagy nem merünk a pénzünkkel mit kezdeni. A háboru utáni hiányokat pótolták, nem gyárthatunk derűre borura, ha nincs, aki megveszi. A pénz felgyülemlik. Rohan a tőzsdére. Ott orgiákat ül. Lásd Wall-Street. És a vége? Robbanás. Mindenki a levegőbe repül, aki idejében nem menekül el. Én menekülök — dearest.

Lady Redhiel: Jó, jó drága Róbert, csak azután ne felejtse el a sok fejtörés közepette, idejében hazaküldeni — a titkárnődet.

1933

Sir Robert: A 34-ik Szilveszter a század kezdete óta. Mi mindent szenvedett ez a tömeg s most is ujjong, visít, ugrál és buk-fencet vet az uccán. Oh áldott alkohol, Roosevelt is megnyitotta előtte az összes csapokat! Hadd folyjon a mámor legalább nem látjátok, mi mindent nem tudunk értetek tenni. Londoni konferencia? Leszerelés? csupa abortus. Mi van még, amiből egy egészséges tett születhetne?

Lady Redhiel: Az ijedt ember pesszimizmusával látod a világot. Ha fiatalabb volnál...

Sir Robert: Igen... ha fiatalabb volnék én is hinnék vagy Stalinnak, vagy Mussolininek vagy Rooseveltnek... Ezt már hallottam tőled is, másoktól is.

Lady Redhiel: De így is van. Te is ahhoz a veszedelmes szektához tartozol, mely semmit sem akar áldozni a lényegből s azt hiszi formai engedményekkel lehet eloszlatni a mai válságot. Nem kedves barátom... érzelmi ellágyulások ma nem érnek semmit. Engedni kell a dogmákból, de az előnyökből is; fel kell adni a megszentelnek hitt érdekkapcsolatokat...

Sir Robert: Ugy látom Sir Horace jól kioktatott.

Lady Redhiel: Sir Horace ugyan fasisztának mondható, de telik a magam esztől is. Ám ha már őt emlited: Sir Horace szerint Rooseveltnek igaza van. Az aranyérték a háboru óta folyton emelkedik. Ma Transvaalban már 30 év óta üzemen kívül álló bányák is dolgoznak. Az arany mellett minden más olcsóbb lett. Természetesen...

Sir Robert: Igen, de nálunk és Amerikában a pénzérték lényeges esését nem követték az árak számottevő emelkedése. Mit mond erről a kitűnő Sir Horace?

Lady Redhiel: Szerinte a gazdasági élet egy egész, egységes organizmus. Én megjavíthatom a vér keringését, de ha nem gondoskodom pl. megfelelő táplálkozásról, úgy a szervezetben más defektusok támadnak. A pénz után jönni kell a produkció és a fogyasztás átszervezésének. A szabad verseny ölt. De ha átengedjük a teret szervezett mammuth-vállalatoknak úgy azok trustjeik és kartelljeik árpolitikájával még biztosabban legyilkolnak bennünket.

Sir Robert: Ön ugylátszik ellenzéki képviselőnek készül, Lady Redhiel.

Lady Redhiel: Határozottan. De most hallgasson ide. Így egészen természetessé válik az állami beavatkozás a termelés, szociális érdekek és árképzés folyamataiba, melyet úgy Mussolini mint Roosevelt kiadósan alkalmaznak.

Sir Robert: De mi lesz akkor a mi régi, ragyogó gazdasági szabadságunkból, melynek sikereinket köszönhattuk?

Lady Redhiel: Kap egy szép siremléket. De mondjuk Sir Róbert, mi maradt meg háboru után ebből a híres szabadságból? Egy kis csoport lefoglalta magának. Azok, akik mindenhez hozzájutnak, amiből a nagy többség kirekeszthető.

Sir Robert: Lady Redhiel, ön elfelejti, hogy nem egy soci vagy fasiszta gyűlésen beszél. Nem frázisok kellene. Mi lesz a pénzzel?

Lady Redhiel: Nem látja, hogy a pénz vásárló ereje Rooseveltnél minden aranyellenes akciója dacára nem változott. Mert egyszerűen nem igaz, hogy Amerikában az elsőrendű szükségleti cikkek ára emelkedett. A keresetről pedig Rooseveltnél code-jai gondoskodnak, melyek csodálatosképpen a termelés fokozását is célozzák — bizonyos esetekben — mindezt a pénzeszközök túlzott, vagy inflációs szaporítása nélkül.

Miért félünk tehát a pénz további belső devalvációjától?

Egyébként öntől hallottam valamikor régen, hogy teljesen rendezett viszonyok között élő államban nem kell arany a paritás fenntartásához. Látja, Amerikában, akár tetszik Rooseveltnak, akár nem, az árak egyáltalában nem emelkednek. Mert nem az állam dolgoztatja a bankóprést a maga fenntartására és a deflációk enyhítése nem jár »legal tender« oly arányu szaporításával, mely az árakban kirívóan kifejezésre jutna.

Persze, ha önök férfiak még mindig fegyverkezési perverzításokkal terheltlen s kölcsönös provokációkkal izgatják a világot, akkor lehet bármennyi arany a trezorokban a bizalmat semmi sem pótolhatja.

Sir Robert: És a nemzetközi kereskedelem, dear Lady...

Lady Redhiel: Az imperium belső fogyasztása sok mindent kiegyenlíthet. De kell is, mert ma mindenki mindent akar termelni vagy gyártani. Különben, ha megszűnik az a lidércnyomás, mely ma elállítja a világ természetes lélekzetvé-elét: úgy ez is rendbe jön. (készül elmenni).

Sir Robert: Hová siet, még nincs éjfél.

Lady Redhiel: Bocsánat, de mennem kell. (Homlokon csókolja Sir Robertet). Itt az ujévi üdvözetem.

Sir Robert: Gyűlés lesz. Éjfélkor?

Lady Redhiel: Igen. Még hozzá nagyon festői. Lóhátan, a Hyde parkban. Sir Horace vezeti a fasiszta lovascsapatot.

Sir Robert (gunyosan): Persze ott lesznek a fotografusok. Magnéziumfényvel...

Lady Redhiel: Természetesen. Csak nem képzelem, hogy enélkül ma egyáltalán lehet lázítani?

Sir Robert (nevet s megfogja az asszony csuklóját): ez a mi életünk olyan volt, mint egy kaland.

Lady Redhiel: Volt benne öröm...

Sir Robert: Volt benne szomorúság...

Lady Redhiel: De sohasem volt egyhangú!

L. M.

A szűz imája

Darabos Antal a kiskapuban megegyeszer visszafordult. Peckesen, kissé ferdén tartotta vérbő nyakát, mintha egyensúlyba akarná hozni jókora, borvirágos orrát, kerek fejét. Nagyot rántott a lecsuszott nadrágszíjján.

— Hát akkor annyiban maradunk, Roza néni, — mondotta lihegve, szűklevegőjű hangján és leharapta a szivarja végét.

— Rendben van, Tóni bácsi, akár a kezem írását adhatom...

— Többet ér a maga szava, Roza néni, mint az írás. Hát aztán, ha sikerül a dolog, az enyém lesz az egyik fejőstehén, meg a nagyfülű tarkamalac... Rendben van?

— Hányszor mondjam, hogy rendben... A pap se prédikál kétszer...

— Nono... Csak azért mondom, hogy azután ne legyen összekülönbözés, harag, szóbeszéd, miegymás... Hát akkor mához két hétre gyűvünk.

— Jézuska segítségével, — sóhajtotta Baginé asszony.

— Igaz no! — kapott a fejéhez Darabos Antal — mit mondjak neki: hány éves az Ilonka?

Az asszony kerek arcát elöntötte a vér.

— Hány éves?... Várjon csak Tóni bácsi... Most nem is tudom hamarjában. A születési éve benne van az imakönyvben... Hogy is?... Mondja neki, hogy husz év körül van...

— Bizza csak rám, majd megfelelek én annak a fiatalembernek. Tyű de befűtött a bora... minden cseppje vérré vált.

— Hát csak jól igazítsa a dolgot, nem kívánom ingyen a fáradozását, inkább még a kis hordó borral meg is toldom az alkút...

— No akkor Isten áldja meg, Roza néni.

— Isten áldja meg, Tóni bácsi...

Órák hosszat tartó tárgyalás fejeződött be a kiskapuban. Nagy dologról volt szó: Bagi Jánosné sürgősen férjhez akarta adni egyetlen leányát, Ilonkát.

A sürgősséget a doktor mondotta ki a minap... Az amugy is gyenge, sovány lány erősen fogyott. Nem evett, szédült, nyugtalanul aludt. Az anyja elvitte a doktorhoz. A pápaszemes orvos a gép alá állította a szégyenkező, pityergő lányt és

még az anyjának is megmutogatta a belső részeket. Aztán alaposan megkopogtatta a hátát, mellét és a vizsgálat végén kijelentette, hogy nincs ennek a lánynak semmi baja, hanem sürgősen férjhez kellene adni. Baginé csodálkozott legjobban, amikor az orvos kiszámította, hogy a lány már huszonhét éves is elmúlt.

Persze otthon azután volt mit hallgatnia az öreg, süket, nyakigláb Bagi Jánosnak. Alaposan nekiesett az asszony. Ilyenkor a csúfnevén szólította az esetlen, nagy embert. — No Talpas, — így pörölt vele — ezt is neked köszönhetem... Más, rendes apa törődik a lányával, gondoskodik a jövőjéről, de te... te... Talpas... csak gyűszmékelsz, ide-oda szuszogsz, talpalsz, a fogadhoz versz minden garast, de a legkisebb gondod is nagyobb, mint a leányod... Tőled akár vénlány is maradhat az Ilonka, csak a pénzed megmaradjon a szalmazsákban.

Csak ezután a hangos bevezetés után következett a tulajdonképeni leckéztetés. A lányt nem viszik sehová, vendég sohasem jön a házhoz, az öreg félti a lányát a fiatalemberektől, elriasztja a komoly kérőket. Ilonka olyan, mint az ágról szakadt, nincs egy rendes felvevő ruhája, még a szomszéd bútorcsomagoló leánya is szebben ruházkodik, pedig hol van az a Bagi családtól!... Az öreg Talpas nem ad pénzt színházra, tánciskolára, zongora leckékre, mozira, itthon ülnek évszámra...

Bagi János nem szólt egy szót se, csak néha morgott valamit a bajusza alatt. Tudta, hogy a szó csak szaporítja a szót, inkább lenyelte a szidást. Addig-addig csoszogott a konyhában, míg végre is nyakonragadta a virágos boroskancsót és lement a pincébe. Föl se nézett, amíg alaposan le nem itta magát. Most azután az öreg káromkodott, az asszony hallgatott, legfeljebb a kezeügyébe eső tárgyakkal csapkodott. Tudta, hogy ilyenkor nem tanácsos nyelvelni. Miután az ember lecifrázta felesége minden pereputtyát, elunta az asszony némaságát és lefeküdt az istállóban. Reggelig horkolt.

A nyelvess asszony nagyon jól tudta, hogy ő a hibás, nem a férje. Tíz évvel ezelőtt még jelentkeztek kérők, de a büszke Baginé nagyon válogatott. Mindenáron „diplomás“ férjet akart a leánya számára szerezni. Akkor még jó ára volt a földnek, háznak, szőlőnek. Diplomás kérők is akadtak, de amikor megtudták, hogy nincs készpénz-hozomány és az örökségre várni kell, egyszerűen visszavonultak. És múltak az évek. Baginé nem akarta a lányát hivatalnokhoz adni. — Nem adom tintanyalóhoz, — mondogatta gúgösen. — Ha kidobják az állásából, mehetnek koldulni... És Ilonka várt... A mesebeli királyfit, a deli regényhőst várta... Közben pedig a húsz lánc föld, a hat kapu szőlő, a ház, a régi érték harmadára esett...

Aztán, — a szomszédok szerint — abban is hibázott

Baginé, hogy még nem is olyan régen elvárta, hogy neki tegyék a szépet a legényemberek. Szemrevaló, jóállású, kackiás asszony volt abban az időben. Arca friss-piros, mosolygós nézése hamiskás volt. Őszülő haját titokban pálinkás zöld dióhéjjal mosta, a fehér hajszálakat kitépdeste, vagy a piros kontykendő aalá rejtette. A munkában is kiállotta a versenyt a fiatalokkal, a nyelve is a helyén volt, három helyett is győzte. Azt mondták az ismerősök: — Bagiéknál az asszony hordja a kalapot... Az élesszájú asszony a tisztelendő úrnak is megmondta a véleményét. A plébános úr arról prédikált, hogy a családban az ember a fő, az ember a család feje. Míse után azt mondta Baginé a tisztelendő úrnak: — Ha igaz az, hogy az ember a család feje, akkor az asszony a nyak... arra csavarja a fejet, amerre akarja...

Nem járt sehová, ujságra nem költött pénzt, mégis hamarabb tudott meg minden pletykát, mint akárki a városban. Jaj volt annak, akire haragudott, akit a nyelvére vett... Mindenkiről tudott valamit, mindenkit ismért. Friss híreket a kövér fájóslábu fűszeresnével cserélte ki. A fűszeresüzletben volt a központ, ahová a mosolygós-arcú borbély is bejáratos volt.

Most is alig várta Baginé, hogy közölhesse szomszédaival az örömhírt: Ilonka férjhez megy. Annyi, mint bizonyos. Egy vidéki hivatalnok kérte meg a kezét, nagyon szerelmes Ilonkába, pedig csak fényképről ismeri. Hátha még személyesen is megismeri... Két hét múlva jön lánynézőbe, talán majd megtartjuk az eljegyzést is... Jóállású hivatalnok, a jegyző mellett dolgozik a községházán... És, ha kiesik az állásából, itt van az anyós, majd kisegíti. Nem igaz?... Azért még nem kell mingyárt napszámba kapálni.

— Az orvos ajánlotta, hogy adjuk férjhez a kis lányt. Nagyon vérszegény, a lelkem. — Jaj, hogy szégyenkezett az ártatlan teremtés az orvos előtt... ha látta volna szomszéd-asszony... Nahát!... Sírt a drága szentem, nem akart levelezni... Olyan szégyenlős... Most volt először orvos kezében... Köröstylnézett rajta a villanymasinával, a rögtöngéppel, nekem is megmutatta a belső részeket. Sokba került, de megérte, mivelhogy én is láttam a lányom belsejét és tulajdon szemecimmal győződtem meg, hogy nincs benne hiba. Szóval: nincs semmi baja... Igaz is!... Hallotta, hogy a Molnár-Mejjes özvegyét a nagy Kruskás tartja ki? — Biztos... Egészen biztos, ha én mondom...

...Ilonka otthon ült, az uccai leányszoba ablakában kézimunkázott. Néha-néha kinézett a porban uszó uccára, pihentette fájós, csontos hátát. Nyulánk, hirtelen nőtt, hajlotthátú, sovány lány volt. Fius arca az apjára emlékeztetett. Apró, mélyenülő fekete szemei, dús, közepén összenőtt szemöldökei, hosszukás orra érdekessé tették barna arcát. Nem járt sehová, csak a templomba. De ha ünnepnapon kiöltözött, megnézték

a fiatalemberék. Ott állt a leányszobában a lehangolt, öreg zongora, amit Bagi úr a háború alatt szerzett néhány zsák kenyérlisztért. A felszobát foglalta el a hosszú zongora. Ugy terpeszkedett, mint egy kivénült ragadozó, amely csak ritkán tántorítja el a száját és csak elvétve mutogatja sárga fogait. Ilonka tanult ugyan a polgáriban zongorázni az apácáktól, de sokat felejtett. A szülei takarékoskodtak, nem akarták még a zongora-órákért is fizetni. Keveset beszélt. Az anyja mellett különben se jutott szóhoz.

Akkor sem szólalt meg, amikor az anyja magához kérte a Tóni bácsit és bezárkóztak a nyárikonyhába. Tudta, hogy róla van szó, mert Tóni bácsi előszeretettel foglalkozott házasságok összehozásával. A Lépes Gizit is a Tóni bácsi adta férjhez, aki egy hónap múlva otthagya az urát.

A nagy sugdolózásból csak ennyit kapott el Ilonka füle:

— Ugy vegye Roza néni, mintha már kész is volna a parti... A Kázmér úr nem néz a pénzre, neki a lány kell... Igaz, hogy a kövér lány a gusztusa, Ilonka meg sovány...

— Mihály napjára, Kázmér úr nevenapjára vártak a kérést. Éppen kétheti idejük maradt az előkészületekre.

Megindult a lázas munka.

Baginé sajátkezűleg tapasztotta meg a házelejét, azután nekiesett a hosszú meszelővel és szép aransárgára festette be a ház uccái frontját. Az alsó részt szép, sötétbarna színre meszelte ki, azután nekifogott az ablaktáblák mázolásához.

Az eresz alatt kevergette a festéket, — a jó Isten tudja csak, hol jártak a gondolatai, — amikor hirtelen felkiáltott:

— A zongora!... Teremtő Isten a zongora!

Ilonka ijedt arccal futott ki a szobájából.

— Mi az, mama?... Csak nincs valami baja?...

— A zongora... — ismételte Baginé — erről majdnem megfeledkeztem...

— Mi van a zongorával, mama?

— Az, hogy okvetlen játszani kell valamit Kázmér úrnak... Ugy hallom, nagy zenelohad, ott ülne egész nap a rádiója mellett... Látd, mindig mondtam, hogy gyakorolj, de ezek a mai lányok nem fogadnak szót az anyjuknak... Most kigyótt a szavam... Tudsz még valamit?...

— Semmit se tudok... Azt a kicsit is elfelejtettem, amit tudtam...

Szótlanul bámultak egymásra. Ilonka a körmeit rágta, Baginé a lány pattanásos homlokáról akarta leolvasni a megoldást. Végül is az anya kendőt kerített magára és átszaladt a szomszédba Berta kisasszonyhoz, a zongora-tanárnőhöz.

A vénkisasszony éppen otthon volt, paradicsomot tett el télire:

Sokáig tanakodtak, tárgyaltak, alkudoztak. A tanárnő vállalta, hogy két hét alatt betanítja Ilonkát egy szép, klaszikus zenedarabra. — Csak ne legyen drága — siránkozott

Baginé — Ugyis olyan nagy kiadásba vertük bele magunkat... Berta kisasszony szerint a zongorázás hozzá tartozik a műveltséghez. Ez csak természetes... Aztán a zenei műveltségről tartott előadást. Baginé kialkudta az óradíjat, naponta egy lecke, a kottát a kisasszony köteles magával hozni...

Másnap már megjelent Berta kisasszony. Sietve jött félre-taposott cipőiben. Mindig sietett. Leült a zongora mellé, megigazította félrecsuszott csipetűjét és magaelé terítette a kottát. A kétoldalas, tépett, öreg kottán nagy betűkkel állott a cím: A Szűz imája — Gebet einer Jungfrau. Régi, kipróbált zenedarab ez, haladók számára. Berta kisasszony már kívülről játszotta a darabot, hiszen negyedszázados praxszisa alatt legalább ezerszer játszotta le az érzelgős dalt. Szinte olvadozott a gyönyörűségtől. Hosszú derekával ütemesen hajladozott, vastag ajkait mosolyra húzta, miáltal láthatóvá vált a hiányzó két, felső metszőfog helye.

Harmadszor is lejátszotta „a szűz imáját” és mert Baginé becsoszogott a szobába, németül szölt Ilonkához, amiből ugyan a lány egy kukkot se értett, de annál élénkebben helyeselt a boldog anya:

— Ugy, ugy... kisasszony, nagyon helyesen teszi, ha németül beszél vele, legalább egyuttal azt is gyakorolja a kislány... — Azután ott rakosgatott, törülgetett a leányszobában, nehogy kárba vesszen a drága óra.

Aznap a leányszoba ajtaját festette Baginé, amikor Berta kisasszony felsőhajtott:

— Mégis csak fel kellene hangoltatni ezt a zongorát...

— Hát még mit nem? — pattogott Baginé — majd még arra is költünk. Hangoltassa fel a jövődöbeli ura, ha jónak látja, ha nem tetszik a hangja... Nem igaz, Ilonkám?... Ugyis a tettek lesz a zongora. Ez hozzátartozik a stafírunghoz...

Berta kisasszony türelmesen ütötte a taktust a ceruzájával.

— Tratatatira... egy kettő, három négy. Jól van Ilonka... kissé megizzadt, de jól megy, látszik, hogy gyakorolt... Most megégyszer előlről az egészet... Andante kezdeni... így... az előképet jól kihozni... Nézze édes lelkem így kell játszani a trillákat... Aztán ez jön: tatititatirom. Tartsa ki kérem az akkordokat... úgy, kitar — tani... Játsza csak innen újból... Megjárja... A végét élénkebben tessék játszani... Itt áll a kottán az utasítás: piu allegro...

— No — hogy megy a szűz imája? — kérdezte az anya.

— Hát bizony lassan, de azért megy valahogy — felelt Berta kisasszony és letörölte verejtekező, olajos homlokát.

Lázasan folyt a készülődés. Még csak három napjuk volt Mihálynapiig. Baginé maga pingálta ki a tisztaszobát, padlót súrolt, takarított, porolt, síkált. Ilonkát kímélte, nehogy kidolgozott kezekkel üljön a vőlegény mellett. Hozott neki a patikából narancsvirág-krémet és azzal kente a kezét. Bagi János

is kitett magáért. Kihordta a trágyát a földekre, kisöpörte az udvart, kitakarította az istállót, rendbe hozta az elhanyagolt, kiégett kis kertet. Szegény Ilonka egész délutánokat görnyedt a rekedt zongora mellett. már kotta nélkül játszott a szűz imáját, — csak éppen a merev ujjak nem akartak engedelmeskedni.

— Egy nappal a nevezetes nap előtt beugrott hozzájuk a Tóni bácsi. Nagy sütés-főzésben találta a háziakat. Bagi bácsi az edényeket mosta, síkálta, a felesége éles hangja kihallatszott az uccára.

— Hát holnap jövünk, Roza néni, — mondta Tóni bácsi fontoskodó arccal, — ha az Isten addig éltet... A déli vonatnal érkezik Kázmér úr és még az este visszautazik.

— Ilyen rövid ideig marad? — kérdezte az asszony.

— Csak a nevenapjára, Mihály-napra kapott szabadságot, reggelre már be kell menni az irodába. Itt a levele...

— Kár, pedig három napra is futna az ennivalóból.

Ilonka a szűz imáját játszotta.

Tóni bácsi szemei felesillantak.

— Ejnye de szépen játszik ez a lány... Erről nem is beszéltem Kázmér úrral. No ez szép meglepetés lesz... Annyit tudok róla, hogy nagyon szereti a rádiót... Akkor hát... izé az állomásról igyenesen gyűvünk az ebédre...

— Csak ne sokat késsenek, tudja, hogy nem jó várni a kész ebédre... — mondta az asszony és kisietett az udvarra.

Elérkezett a várva várt nap. Mire a délután harangozták, Ilonka teljesen felkészülve illegette magát a tükör előtt. Vadonatúj, zöld buggyos-ujju ruha volt rajta. Aznap friss hullámokat sütöttek a hajába, a körmeit is kifényesítették, sápadt arcára egy kevés pirosítót raktak.

Baginé még nem készült el munkájával, pedig az urán kívül Berta kisasszony is segédkezett körülötte. Balszerencse üldözte. A tejeskalács lapos volt, alighanem megfázott, a kenyeret megégette a pék, a hús sehogyse akart puhulni, a rántás kozmás volt, a rétestészta szakadozott és az asztalterítőhöz ragadt... Berta kisasszony, rövidlátó szemeivel kétszer is leverte a sórtartót, ami rosszat jelent.

A kitálalt apróléklevest már vastag bőrréteg fedte, mire megérkeztek a feketébe öltözött vendégek.

A magas, szőke, lányosarcu, beretvált fiatalember igen jól festett a fekete zakóban, csikos nadrágban. Sápadt arcán az izgalomnak legkisebb nyoma sem volt felfedezhető. Tóni bácsi erre az alkalomra felöltötte vőlegénykorabeli ferencjós-káját.

A bemutatkozásnál Ilonka szörnyen izgatott volt. Lesütött szemekkel, pipacspiros arccal nyujtotta csuromviz, jéghideg kezét a vendégnek, nem mert a szemébe nézni.

Tóni bácsi utána ment.

— Istennek hála, megy itt minden, mint a karikacsapás

— sugta a háziasszony fülébe — Csak azután valahogy meg ne feledkezzék Roza néni a fejős tehénről, meg a tarka malacról, nó meg a kis készpénzről, ami kiadásom lesz...

— Készpénzről szó se volt, Tóni bácsi...

— Ugyan már nó... A zongoráról se volt szó... Három százas bankó az egész, szóra sem érdemes... Utazás, levelezés, telefonálás, meggyás, ez... az... Ha az egyetlen lányának a boldogságáról van szó, nem néz az ember egy kis készpénzkiadásra. Nó nem igaz, Rozi néni?...

Hirtelen abbahagyta, mert Bagi úr közeledett feléjük és ő nem tudott az alkuról...

Bagi úr hangos szóval mutatkozott be Kázmér úrnak:

— Bagi János a becsületes nevem és minden jót kívánok...

A kerek asztalnál Kázmér úr, Ilonka és Baginé között ült, míg Berta kisasszony, Tóni bácsi és a háziúr közé került.

Kázmér úr mereven, komoly arccal, kissé tartózkodóan evett. Nagyon keveset beszélt és nagyon halkán, úgy, hogy Bagi úr egy hangot se értett a szavából. Tóni bácsi a nyakába kötötte a lepedőnyi asztalkendő, teli szájjal evett és szorgalmasan „kezelte“ a boroskancsót.

Annál többet beszélt a háziasszony.

— Hát kérem, egyszerű polgári ebéd, — mondotta emelt hangon — nem flancolunk kérem, azt adjuk, amink van. Az úriasszonyok ilyenkor előételt is csinálnak, de én ahhoz nem értek... Csak ilyen egyszerű, polgári házikoszthoz... A magamfajta vénasszonytól jobb nem telik...

— Nono — szól közbe Tóni bácsi teliszájjal — nem lehet, ha egyidős velem... Együtt gyerekeskedtünk...

Borral kínálta a vendéget:

— Finom négyéves siller... Isten tartsa!... Ez a bor aztán pirosra festi az emberi ábrázatot...

Baginé kitartóan folytatta:

— Mert a mai világban nagyon össze kell huzódszkodni... Nagy szó az kérem manapság: gond nélkül élni... Nyögünk az adó alatt, de azért hála a jó Istennek, nem éhezünk, mint hallom: családos házaknál még csak egy falat kenyér sincs... Egy kis savanyúságot vegyen izé... Kázmér úr a hús mellé. Az uborka kissé puha, azért nem ajánlom.

— Ilonkát biztassa! — szól közbe Tóni bácsi — ráférne néhány kiló... Különböztetést mondják, ez a női divat, a sovány...

— Leánykoromban én is ilyen vékonyka nádszál voltam...

— Asszony korában majd meghízik — nevetett Tóni bácsi.

— Az attól függ, milyen férjet kap, — tette hozzá széles mosollyal Berta kisasszony és kezével eltakarta metsző fogainak folytonossági hiányát.

— Ilonka valóságos földönjáró angyal, — szólott Tóni

bácsi magasra emelt pohárral — ami manapság ritkaság, mert a mai lányok...

— A mai lányok?... — vette át a szót Baginé — Hja, a mai lányok. Ne szólj szám, nem fáj fejem... Hiszen azért van a sok boldogtalan házasság és a boltomiglan csak néhány hónapra, vagy évre szól... Az én lányomat háziasszonyként neveltem... Házimunka, kézimunka, no meg egy kis zongorázás... Nincs korzó, nincs mozi... ilyen helyre mi nem járunk, mi nem ismerjük a flancot... Aztán olyan ritka már az igazán tisztességes lány. A mai lányok többet tudnak, mint az az anyjuk... Ezért nőülnek olyan nehezen a szegény fiatal emberek... No még ezt a kis tortát... Ilonka remekműve. Nem nagyon sikerült, de még így is jobbízű, mint a cukrászdai panes. Ilonka nagyon szépen zongorázik... Láttá a zongorát? Az is a stafirunghoz tartozik. Két szoba bútor, a zongora, meg a remek kelengye... Szereti a zenét Kázmér úr?

— A rádiózenét szívesen hallgatom... más szórakozása úgy sincs az embernek...

— Jaj, nem szeretem a rádiót, — sikongott az asszony — megfájdul tőle a fejem...

— Mit hallgat legszívesebben? — kérdezte pirulva Ilonka.

— A cigányzenét — felelte Kázmér úr.

A süket háziúr elúnta magát. Felállott és teli borospohárral, bizonytalan lépésekkel közeledett a vendég felé.

— Isten éltesse a Mihályokat! — ordította borízű hangján.

— Isten éltesse! — kiáltotta Tóni bácsi és kocintásra emelte poharát.

— János!... Ne igyál olyan sokat, tudod megárt az ital... Az orvos is azt mondta: meghalsz, ha mértéktelenül iszol...

— Akkor már inkább iszom... Mert, ha már meg kell halni, akkor inkább a bortól, mint a borért halok meg... Igaz-e öcsémuram? — He?...

Az ebéd végetért.

Kázmér úr felállott és sorra kezétfogott. Baginének kezecskélt.

— Kedves egészségére...

Bagi úr és Tóni bácsi visszaültek az asztalhoz, a többiek átvonultak a leányszobába.

Berta kisasszony fénylő arcára vörös foltokat festett a szokatlanul erős bor. Nagyokat kacagott, gyakran emelte szája elé kezét. A csipdetője félrecsuszott az orrán.

— Ilonka! zongorázzon valamit Kázmér úrnak... No ne keresse magát... Kázmér úr, talán kérje meg maga...

— Valami jó magyar nótát! — recsegett Tóni bácsi hangja a másik szobából.

— Valami szép, régi dalt — rimázkodott Berta kisasszony.

— Talán a szűz imáját, — segített az anya — az oly szép és már rég halottam.

Berta kisasszony Ilonka elé tette a szűz imája kottáját,

— Ezt hallgassa meg Kázmér úr, — mondotta negédesen,

Ilonka lángoló arccal ült a zongora mellé.

Remegő ujjai alatt felhangzottak „A Szűz Imája“ mélabús akkordjai. Nagyon sok hibát csinált... Szemei előtt összefolytak a hangjegyek, a feje zugott, a szoba körbe forgott vele. Egy részt ki is hagyott.

Kázmér úr unottan szívta cigarettáját az ablakmélyedésben, Baginé a zongora hátára fektette kövér melleit és szemeivel biztatta leányát. Berta kisasszony a kezével verte a taktyust, a hibás részeket erős hangjával szárnyalta túl...

— Brávó!... Éljen... Halljuk mégegyszer! — kiáltotta a tanárnő.

És a lázas lány másodszor és harmadszor is eljátszotta a zenedarabot. Mindig több és újabb hibákkal.

Baginé kivitte a kertbe a vendéget.

— Tavasszal nézze meg a kertünket, most nem szép... A nyáron kiégett minden...

Aztán leültette a fiatalokat a kertben és magukra hagyta őket, szórakozzanak kedvükre... A becsipett Berta kisasszony a zongora mellé ült és játékaival felejtethetlenné akarta tenni a hangulatos délutánt.

Az ebédlő asztalánál boroztak az öregek. Bagi úr elpanaszolta, hogy az idei szőlőtermést tönkretette a kőd...

...A háziasszony az ozsonnához készülődött, Tóni bácsi kinézett a kertbe a fiatalokhoz, gyönyörködve nézte őket... milyen szépen összeillenek és hogy megértik egymást...

Kázmér úr az órájára nézett és felpattant, mint aki régen vár erre a pillanatra. Elborult, sápadt arca kiderült, kigyúlt. Neki mennie kell... — motyogta bizonytalanul és letörölte gyöngyöző homlokát, — sajnos mennie kell, különben lekési a délutáni gyorsat...

Tóni bácsi a vendégbe karolt.

— Hiszen azt tetszett mondani, hogy az esti, kilenc negyvenötessel utazik és reggelre otthon lesz...

Berta kisasszony a Szűz imáját játszotta.

Tóni bácsi fájdalomában felordított.

— Elhallgasson azzal a verklivel, mert Isten ugyse fejszével darabolom szét!... Az ember nem érti a saját szavát... Hát csak üljön le kedves öcsémuram, oszti maradjon. Olyan vacsorát kap, hogy megemlegeti. No?...

— Sajnos nem maradhatok, — szabadkozott Kázmér úr és égő arca valósággal felfuvódott — nem tehetem, holnap rovincsolásom lesz és korán reggel be kell mennem a hivatalba... Igazán nagyon sajnálom...

Hiábavaló volt minden marasztalás, kérés, kapacitálás, Kázmér úr sorra elbúcsuzott az ámuldozó háziaktól, a meg-

némult Baginétól... A könnyesszemű Ilonkának ennyit mondott: — A viszontlátásra...

Bagiék a fehér keresztig kísérték el a vendégeket, onnan már látszott az állomás füstös-vörös épülete.

A fűszeresné „véletlenül“ az uccán beszélgetett a borbélyal. A szomszédos házak ablakaiban kíváncsi leányfejek jelentek meg a libbenő függönyök mögött.

Tóni bácsi a szemére húzta keménykalapját. Bizonytalanul lépkedett Kázmér úr oldala mellett a platánokkal szegélyezett széles úton. Keserűnek találta a szivarját. Szólni akart, de nehéz volt a feje.

Szótlanul haladtak kettesben a népes úton.

Az állomás elé értek.

Tóni bácsi nagyokat szippantott szivarából, apró, véres szemeivel Kázmér úrra pislogott.

— Nem tetszik a lány? — kérdezte rekedt hangján.

— Megjárja.

— A szülei ellen van kifogása?...

— Az én apám is paraszt volt.

— Kevesli a hozományt?

— Nem kívánhatok többet.

— Rossz volt az ebéd?

— Otthon se eszem jobbat.

— Hát akkor mi a fene leli? — tört ki Tóni bácsiból az elfojtott keserűség — mért lógatja az orrát, megkövetem?... otthagytott csapot, papot... ilyen szégyen...

A vasúti portás éles csengetyűje Kázmér úr vonatának indulását jelezte.

— Isten vele Tóni bátyám, — sóhajtott a Kázmér úr — mennem kell...

— Addig el nem eresztem, amíg meg nem mondja: miért szökik, — kiáltotta Tóni bácsi és teljes erejével a vendég karjába kapaszkodott — mi az ami megvadította?...

— A... a zongora... — dadogta Kázmér úr pipacspiros arccal és kiszabadította karját Tóni bácsi öleléséből. — A zongora... Nézze kérem... és ne vegye zokon... én nem bírom a zongorát... Még a rádiót is becsukom, ha zongoráznak... Hát ezért... No Isten áldja meg Tóni bácsi...

És otthagyt a állomás előtt az ámuló Tóni bácsit, aki zavarában a szivar parázsló végét dugta a szájába...

Munk Artur

Ne cifrázd a szót!

Azt mondom, Pajtás: ne cifrázd a szót
Lökd ki kendőzetlenül, nyersen,
vértől, epétől,
könnytől párolgó versben,
ha meggyülemlik
az öröm vagy a keserűség szíved táján.

Ne hivakodj
szép hazugságok színes szötteásával,
pipere szavak parázna selymével!
Tedd gyógyító-varázsló kezedet
az igazságnak meztelen szívére!

Csituljanak
erdőtnyüvő orkánban
a nyálas, pántlikás dalok!
Harsogjanak csóvás igék,
 hogy mecsorduljon minden Jegestenger,
 hogy megmozduljon minden zátonyos szív,
és lobbót vessen minden nyirkos gyujtalék.

A régi nóta:
fáradt kordéknak lomha döcögése.
Induljanak, száguldjanak
napküllős, új hajnalokon
új, merészútú vonatok,
hogy senki szerény fuvarával
köteles percét le ne kesse!

Vágd hát késed mélyen a seb mögé
a lázgyötörte húsba!
Ne kössön pólyás regula
bénító gúzsba.

És szavad legyen zúgó görgeteg,
legyen vérrel írott Hegyibeszéd!
Mohón ihassák tikkadt emberek,
s cinkos szelek
hordják izenként szerteszét!

Pajtás!
Itt bátor, bunkós, böjti igék kellene!

Pável Ágoston.

Az anya és leánya

Sima, elegáns selyemblúzában és alul háromgombos, egyszerű angol szoknyájában — büszkén és karcsúan, egyforma magasan lépett be az ebédlőbe az anya meg a leánya.

A leányszoba küszöbén megálltak, fontos beszélgetésbe mélyedve, mely fölzaklatta őket. A félignyitott ajtón át kifehérlett a mosdó márványa és a fehér krepterítő, mely háromfelől ölelte át a leányágyat. A kifeszített ágylaphoz zöldszemű, dús bozontoszörű angóramacska símult hízeglően.

Az anya és leánya izgatottan beszéltek, de kezük nyugodtan pihent csipőjükön. Épsak ujjaiak játszottak övükön. A leány halványabb volt. Remegő hangon kérte az anyját, eltakart szemmel és mintha rázkódott volna az undorodástól, elképzelvén valakit lehunyt pillái mögött.

— De kedves anyám, már ha rágondolok... nem birom, nem birom. Br-r! Nem tudom szeretni őt, nem tudom.

Az anya némán az oldalajtóra pillantott, mire a leány, megértve az intést, halkított hangján —: ...nem tudom.

Az anya a halasztás jeléül bölintott fejével, megfogta leánya kezét és egészen megváltozott, gondtalan, családiasan kedves hangon a másik ajtó felé kiáltott:

— Kisapám, gyere kedves kisapám, asztalon a leves!

Aztán lányához fordult s titkolózva, elgondolkozón sügtá oda:

— Majd beszélünk még erről, ebéd után. Tudod... — és megsímitotta a haját és homlokon csókolta.

Erre fölnyílt az oldalajtó és az öreg Mazákovity úr lépett be. Húzta a lábát s szemüveget cserélve mosolygott apró, rövidlátó szemével. Jött, hogy ezüstkanállal váltsa föl a tollszárat állandóan fekete, kerges ujjai között.

— Hát ma szorgalmas voltam ám, anya; ha-ha-ha! megérdemlem ezt a jó levest.

Vidáman beszélt — mint azok az emberek akik csak kötelességüknek élnék s azt pedánsan végzik; — míg felesége levest szedett s Katica szalvétáját kötötte nyakába.

— Nem kellene már annyit dolgoznod, kisapám. Nem elég a hivatal, még itthon is folytatod. Csak az egészségednek ártasz. És milyen szép hála vár rád, ha majd nyugdíjaznak — pirongatta felesége még mindig a leányával folytatott beszélgetésre gondolva s meg se hallgatva a vén bürokratának a lelkiismeretes munkának s annak gyönyöreiről szóló, elnyúj-

tott előadását a mai „sléndrian“, felületes és korruptív hivatalka-nemzedékkel kapcsolatosan.

Gyűrött, pergamentszerű kezét Katica kezére tette, aki csak akkor eszmélt rá, hogy a megszokott, hízlgő és csőkos kedveskedéseivel szemben: alig üdvözölte apját. Igyekezett helyrehozni ezt a mulasztást: anyja hangján folytatta, csak még melegebben és édeskésebben.

Az öregnek szemmeláthatóan tetszett ez az aggodalom. Látszólag tiltakozott ellene, majd azt kérdezte: — hát vajjon olyan éretnek látszik ő már a — haldoklásra? — és mikor elszörnyedtek szavaitól babúsgatta, hátbaveregette és vigasztalgatta őket. Ugyan-ugyan, ne féljete, hiszen csak tréfálkoztam.

Ugy beszéltek vele mindketten mint egy gyerekkel. Szüleikhez való viszonyát Katica eképen jellemezte: — „Atyám: nagyapám; anyám pedig nővérem.“

Ugy is bántak vele, mint valami gyerekkel. Megfosztották összes fizetésétől, legfeljebb száz dinárt hagytak nála, könyörületesen; esetleges keresetét pedig önkénynt nyújtotta át feleségének. Ha valamire szüksége volt, akkor úgy kellett tőle kérnie erre-arra. Meleg harisnyákat és téliingeket kötöttek neki; takargatták, rosszüdőben figyelmeztették-intették s gondosan őrizték drága életét, mely mindkettőjük számára szép és előkelő életet biztosított.

Látogatásokat fogadtak, ismeretségeket kötöttek, vacsorákat rendeztek, mulatságokra jártak, fürdőkre utazgattak, könyveket olvastak, kirakatok előtt ácsorogtak. Rajongtak a klasszikus és modern, raffináltan primitív zenéért. Minderről élénken vitatkoztak, de őt mindenből kikapcsolták. Gondolataikat, benyomásaikat, ideáljaikat és szándékaikat nem közölték vele. Kirekesztették családonkivüli életükből.

Előtte mindig más szavakat használtak szembeszéddel manipuláltak, titkoltak egyes dolgokat s ritka kérdéseire naiv hazugságokkal feleltek. Ezt nem lekicsinylésből tették, hanem abból a szent meggyőződésből, hogy tekintettel kell lenniök iránta — gyöngédségből s izgalmaktól, aggodalmaktól való kíméletből. Mert Mazákovity táblabíró megtört öregember volt; asztma fojtogatta és reoma csigázta.

Ilyen életmód mellett, melyet rendíthetetlen crelyességgel Lujza vezetett be és irányított: — Katica csupán az anya gyermeke lett. Apjának csak ifjusága romantikus és religiozus hódolását ajándékozta.

Anyját ellenben szerette, szenvedélyesen, gögösen. Mert imponált neki anyja eszessége, úri önmegtartóztatása, diszkrét magaviselete és linom izlése. És szerette őt friss, üde szépségéért. Élvezte, ha anyjával járt-kelt egyforma ruhában — éphogy écs árnyaalattal világosabban — s ha hallotta a félhangos dicséreteket és csodálkozásokat, melyek legtöbbször az anyját illették. Örült, hogy anyjának még mindig dúsak a

fürtjei, üde a ténje, sudár a termete és hogy mindenki testvéreknek tartja őket. Sejtette, hogy anyja is ragaszkodóan öleli fel magához s miután sokkal törékenyebb, hajlékonyabb és szentimentálisabb volt nála: — tetszett neki ennek az erős, szép asszonynak a szeretete, akire ő hasonlított s akit szülőjének vallhatott és teljesen elmerült oltalmában.

Ebéd alatt Lujza arra ügyelt, hogy az öreg le ne csöppentse magát, föl ne döntse poharát, mikor fölkeltek, megengedte neki, hogy szobájában elszívjon egy szivart. A másikat későbbben. Estig elég kettő: orvosi rendelet szerint.

Ebéd után az anya leányával azonnal a kisszalonba vonult. A két sarokban zöldbrokátos karosszékek álltak, asztalokkal és finommetszésű velencei tükörrel. A harmadik sarokban pedig üvegtalapzaton, fölnyitott hosszú, barna versenyzongora. Az állványon egy Rachmaninoff-szonáta hevert, fellapozva. Katika szórakozottan suhant végig, finom ujjával a billentyűkön. Anyja átfogta a derekát és maga mellé ültette a szelongra. Egy zöldszínű kispárnát gyűrt dereka alá, melynek visszáján kék atlasz simult.

Katika szíve kalimpált: mintha félt volna anyja erős akaratától.

— Szeretsz-e te egyáltalán valakit? Nekem úgy rémlik: nem. Talán még most sem felejtetted el azt a „kis komponistát“ kérdezte anyja derűsen, hatalma és lányának ismerése tudatában.

Katika kissé gondolkozott, majd komolyan felelt:

— Nem, anyám. Én nem szeretek senkit a világon. Ó, a „kis komponista.“ Egy szép foszló álom. Dőreség. Igaz, ő igen gyakran megfélelkezett s nem csupán a hallgatóját látta bennem; igen — de mindegy, Mért kérdezed ezt most anyám? Én sejttem...

— Igen, jól sejtetd. Azt akarom mondani, hogyha te senkibe se vagy szerelmes, akkor a te ellenszenved dr. Mándity iránt alaptalan, értelmetlen és nem reális. Jó, ha még szerelmes volnál! De még akkor is! Jól ismerlek. Huszonnégy éves vagy és változni már bajosan fogsz. Nagy lelkiirázkodtatáson kellene átesned, hogy jellemed megváltozzék. Ha ilyesmi húszéves korodig nem ért, most már valószínűtlen. Még pedig azért, mert ha te arról álmodozol, mert minden leány arról álmodozik — ma már vagy olyan okos, izléses van olyan fejlett és leülepedett, hogy magad fojtsd azt vissza, minden válság előtt. A nagy szerelem, la grande passion, nagy és teljes áldozatot kíván. Elsodor mindent: kényelmet, izlést, mindent ami a mi finom atmoszféránkhoz tartozik, melyben te nevelődtél s mely nélkül képtelen volnál élni. Tudom, ismerlek.

Nem ismeresz, kedves anyám, nem ismeresz te még engem. Ha akadna egy ember, egy teljes ember aki csupa-erő: habozás nélkül nyújtaná neki kezet, fölálodozná érte multamat.

s odaadnám magam hogy vezessen. Lehunytt szemmel, vagy csak az ő komoly fekete pupilláját nézném és mennék vele bárhova, békén és boldogan, vakul, mindenfelé...

— Lám, ez az bogaram, amit sohase fogsz meglegelni. Ép ez bizonyítja, hogy nekem van igazam, mert ezt az erőt te ésszel keresed. Így azonban ő nem létezik. Az a lány aki predesztinált arra, hogy megtalálja s belehulljon a nagy szenvedélybe: az szívvel talál rá, és holtbiztosan. Aki először férközik egy ilyen lány naiv, tárt szívéhez — bármilyen is legyen az a férfi más tekintetben — a leány benne látja ideálját és szívébe zárja. Nem akarok kitérni arra, hogy az ilyen bárgyú teremtesek mennyire kiábrándulnak később. Akad olyan is aki sosem ábrándul ki, aki folyton új ekstázissal bámulja bálványát. Beismerem: ez elvakultság, de ez a boldog elfogultság és korlátoltság a legnagyobb boldogság. De sajnos, nekünk intelligenseknek és kifinomultaknak ez nem adatott meg. Ez a paraszt és egyszerű polgárlányok privillégiuma, akik lelküket nem fecsérelik el más szépségek kultuszára, művészi alkotások, válogatott szavak, gesztusok, toalettek, bútorok, színek, hangok, illatok, utazások és más haszontalan játékok élvezetére, melyek együttvéve a mi levegőnket adják. Erejük szeplőtlenessége csorbitatlan. Ők teljesen odahullhatnak egy egyetlen szenvedélynek. Te intelligensebb vagy, semhogy egy határolt szenvedélynek aláveds magad.

Katica szívig gyötörtén fordította el szemeit anyja tekintete elől.

Anyja folytatta:

— Ez talán fáj is neked, de légy kitarthatóan józan. Nézz be bátran és intelligensen a lelkedbe és rá fogsz jönni, hogy te nem vagy abból a durva vas-anyagból, hogy szenvedélyek izzanak át rajtad. Te a mai kor gyermeke vagy: szokások, hangulatok és vágyakozások gyermeke. Ha te rá is akadnál egy olyan emberre, aki szemedben az ideális férfitörőt és akaratot képviseli: az pillanatnyi elvakultság lenne. S te rövidesen és bizonyosan kiábrándulnál. Ez végtelenül boldogtalanlanná tenné, mert álmaidba és szépségedbe kerülné. Légy itt is okos és bánj óvatosan álmodozásaidal. Vágyódj a sóvárgások után és szeresd őket meggyőződésből, de félj a beteljesedéstől.

Menekülj előle mert izléstelen, brutális és értelmetlen. Egy nő, aki csak sóvárog s aki csak kacérkodik szenvedélyeivel, de folyton magasra emeli tiszta síma homlokát, akár a gleccser: — holtig szép marad, büszke, érdekes és boldog...

— Nem, nem mama. Bocsáss meg kérlek, de nincs igazad. Én nem tudom elmondani neked azt, amit szeretnék. Nem találok rá szavakat, de érzem, hogy nincs igazad. Én azt kívánom, hogy legyek boldog, avagy boldogtalan, de kicsinyeskedések nélkül! Teljesen. Csak egyszer föllobbanni, aztán elhamvadón tövig égni — nyomorogva. De ezek, ezek a

raffinált, adagolt spekulációk, az élvezetek és fájdalmak patikai mérlegelési, ez a merevség-kultusz: ez örületes önzés sőt gyávaság is!

— Ó, kedvesem, — és az anya mosolyogva és elszomorodva simított végig lánya fehér nyakán — némileg igazad van. Igen, ez önzés és gyávaság, de őszintén és izlésesen szemlélve kijátszott és megakadályozott gyávaság. Mi ismerjük önmagunkat s tudjuk mennyit bírnak el idegeink s ehhez alkalmazkodunk. Mi ki-kitérve kanyargunk nehogy meglepetéssel kerüljünk szemben és megrettenve sikoltunk fel a — csapda előtt. Mert a sikoly: szégyen. Mint a nyilvános civakodás és rongyos blúz. Ez önzés, igaz, de mindig magasabbrendű, mint a szerelmi önzés és a féltékenység mohó kapzsisága s falánksága. Mennyi szenny, igaztalanság, barbárság és embertelenség van a szerelmesek félelmében és önzésében. Mindent a gyűlölet moeskol, ami csak a szeretett személyt érinti. Milyen barbár vágy: megfosztani mindenkit a szeretett asszony szépségétől, holt szövegekbe burkolni vállait és erővel lesimítgatni a nő izga fürtjeit és milyen ostoba a szerelmes asszonyok szűkmellűsége. Elkoptatják a tollat ha kedves nekik a szó, kötéllel üzik el a modelleket, ha tetszik nekik a festő s ököllel tömik be a száját a kozór-kedvesnek, akit csak a sűrű szempártú inspirál arra, hogy új szenzációkat varázsoljon a társaságba. A nagy szerelmi szenvedély pörére vetköztet, végigvágat és rivalkodik az uccákon át, mint felbőszült bika aludtvérrel jelezve nyomait sárban, porban, kövön és szemeten. Es minden hördülés és hahota, minden rándulás és zúgolódás után csak a szégyen fülánkja marad bennünk, mert megcsorbult teljességünk: mintha szárnyaink himpóra pogány dolgokra szóródott volna szét. Titkolt, halk és óvatos rokonszenv — a más személyiség — körébe való hatolás határa. Lassú könyökmozdulattal, nyugodt testtel, egyenes, tiszta tekintettel, könnyedén megemelt szoknyával járj életutadon, hogy be ne szennyezd magad mert az a pokolkályha rostélyával rokon, melyen sziszegő lángok nyaldosnak át, jajgatások kóvályognak és lihegő, tátott szájak freccszenek. Ha idegen nyomor szomorít s könnyű tódul szemedbe, fordulj el, itasd le keszkenőddel s csak magányodban, párnádra omolva zokogj. De te sohase szomoríts el senkit. Koldus-dolog: könnyeinkkel más szemébe könnyeket csalni. Ezt pedig könnyen eléred, ha rezignálad szenvedélyeidet, bizonyosságodat, tulajdonodat s ha megelégszel a dolgok hangjával és tükröződésével, sejtelmekkel, árnyakkal és illatokkal.

Az anya elbódult a finom erős, drága növénykivonatokból készített likőrtől, mely határozatlan ízű volt és smaragd-zölden csillogott. Szerette a választékos szavakat. Akár a drága scilyemvirágokat melyek sohase lankadnak el és sohase árasztják a hervadás keserű illatát és nem hagynak nyomot a ruhán. Szerette a kultivált, vadtól védett természe-

tet, turistapadokkal és szépfekvésű kunyhókkal a megművelt mezők tájképeit, kövér svájci tehenekkel, melyeknek kolompja méla összhanggal kondul a szélben.

Megrázkódott mindentől ami nyers volt és aljas. Undo-ritotta minden ami csak ösztönös volt az emberben. Az étel-ital, s maga a táplálék szükségessége is szomorította. Az emésztést juttatta az eszébe, a piszkos és ronda emberi bensőt: ezért igyekezett ezt a szükségét is a játék és a könnyű élvezet formáiba öltöztetni. Ezért undorodott önmagától is valahányszor izmaihoz ért és sohase emelte poharának szájától egyszer már érintett részét az ajkához. Erkölcsvilága is eszerint alakult. Szemében bűn volt az izléstelenség.

Közvetlenül csak leányát szerette. Anyai szeretete rop-pant szenvedélyes volt. Szenvedélyesebb az átlagos anyai szeretetnél, mely fiait hibáival szemben elvakult volt és bēna, de ha rájuk eszmélt, elborult. — Észrevette leánya hibáit, de élvezettel kísérté azokat. Mint valami kellemes disszonanciában, kéjteljes érzése töltötte el s közben gyengéden javíttatta a hibákat.

Katicát igazán, teljes szívéből szerette és büszke volt rá.

Féltékenyen követte s figyelte fejlődését s míg kisleány korában gyönyörűen felöltöztetve és megfésülve, csak ünnepnap vezette sétálni, élvezvén a járókelők mosolyát, mely legszebb bēbijének szólt — előre elképzelte, hogyan fog vele későbbben társaságba járni, mikor csinos nővé fejlődik s hogy fogja mindig magával vinni, legjobb barátnőjének nevelvén majd. És később, ahogy a gyermek feljebb cséperedett, szemmelkísérté és figyelme gondos melegével kiirtott belőle minden vonakodást, megátalkodottságot és szégyent magával szemben.

És ahogy Katica nőtt, úgy nőtt az anyja szeretete is.

Babúsgatta, mintegy sajátmagának, hogy maga élvezze fehérségét, karcsúságát és süldő melleit. Együtt fürödtek és aludtak. Ő dörzsölte le szivaccsal, ő mosta és fésülte fejét, ő öltöztette és illatosíttgatta, simogatta és csókolgatta hátát, megfeszülő finom selyemharisnyáját.

Ha most látná valaki milyen gyönyörű vagy! Senkinek sincs ilyen szép lánya mint nekem!

Legalább lányával szemben volt féligmeddig igazi asszony.

Az a nő volt aki saját testében és idegen asszonytestekben valami misztikusát sejt. Akit egy idegen női test sajátosságai elragadnak és felujjongatnak. Az a csodás, titkos női test, amely minden porusában izgató, mely minden porcikájában, remegésében és fellélegzésében ingerlő; pupillálázt és eksztázist lobbantó és amely a maga egészében és parányaiban átveszi a szerelemszikrákat és felelget rájuk.

A nők többé-kevésbé imádják saját testüket.

Ceremoniákat eszelnek ki tiszteletére és bűvészeteket űznek ezredéves hagyományokkal, hogy növeljék vonzóerejét,

kíváncsiságát. Egyetemes női szolidaritással holmi varázseszközöket és szemfényvesztéseket titkolnak és rejtegetnek a férfiak előtt, takargatván nyerseségük utálatosságait.

A különbség csak annyi volt, hogy ez az asszony csak egy nőt szeretett: a saját lányát. S míg a többi anya bármily ügyes leplezgetéssel is, de leányát tudatosan mégis egy férfi szerelmének szánja és süldő gyermeke piros, nedves ajkát csókolgatván, ujjongva varázsolja beléjük azokat a szenvedélyeket, melyeket ezek a forró, puha ajkak egyszer majd sugároznak, — addig Lujza ily gondolatra nemcsak hogy féltékenységet érzett, hanem: valami különös fájdalmat is, tiszta és titkos ereklýjének megszentésgtelenítésén.

Ezért sohasem engedte, hogy túl melegen összebarátkozzék valamely barátónójével. Később pedig minden gondját arra fordította, hogy ne legyen szerelmes. A maga számára őrizgette és folyton attól rettegett, hogy még szerelmes lesz valakibe. Mert az volt a hite, hogy akkor elfogja veszíteni s hogy meg fog csunyulni.

S minthacsak büszke lett volna leánya szúi ártatlanságára. De a jövendőbe bele kellett törödni. Csak ne szeretné vakul és botorul a férjét.

Hosszabb szünet és gondolkozás után, legyürve fölindultságát: Katica megszólalt:

— Látod, anyám, minden úgy van ahogy te mondd. De nem bánom, tarts közönségesnek, brutálisnak, vagy szégyentelennek: én mégsem tudom elképzelni, hogy tudnék csókolni olyan embert, akít nem szeretek, úgy hogy teljesen az övé legyek. Ha úgy mennék férjhez, ahogy te kívárod, azt hiszem, valami csunyát követnék el úgy magammal mint vele szemben, valahányszor átölelné.

— Csodálatos, fiacskám, hogy czeekben a percekben, mikor hirtelen az igazi élet peremére tévedsz — mennyire kicsap belőled a régi vér. Elvesztéd békédet és tulságosan elérzékenyülsz. Amit most mondtál az se helyes. Ki parancsolja, hogy szeresd az uradat? Te eleget tettél, ha enged, hogy ő szeressen téged. — Engedd, hogy kebledre hajtja fejét, hogy szívveréscd hallgassa s aztán öledbe ejtse, te pedig szeretón simogasd meg a haját mert megérdemli rokonszenvedet, ha annyira rajong éretted s ha közeledben elbódul. De te ne szédülj meg. Nyújtsd oda ajkadat, kagylókeményre zárva s ha lehunyja szemét te félig csukd le a tiéd, mert különös jóérzsz, ha az embert szeretik, ha adakozhat és ajándékozhat. Te sohase veszítsd el a fejed. Lebegj állandóan a gazdag ajándékozók magaslatán: így sose fogsz közönségessé válni s nem leszel kifosztott, sem eltaszított. Így mindig te fogsz uralkodni önmagadon és fölötte is és mindig egyforma vonzó és kíváncs maradsz.

A lány majdnem haragosan szakította meg:

— Jó van, anyám, és a gyerekek?

Az anya kiengedte kezéből leánya kezét és fölegyenesedett ülőhelyén.

— Mit, a gyerekek?

— Gyereket szülni egy olyan embernek, akit sohase szerettem s akié testemmel-lelkemmel sohase voltam teljesen?

— azok a gyermekek, akik olyan csók gyümölcsei, — amelyben sohase forrtak össze a szülők nagy, lázas szerelemmel, egy izzó önfeledt ölelésben: — nem lehetnek se szépek, se boldogok.

Az anya enyhén elsápadt és ráncolt szemöldökkel bámult a lányára. Mintha lánya gondolatainak árnyait szeretné elfogni s mintha valami félelemtől borzadozna.

— Hát ezt hol szedted? Ez romantikus rege. Űss ki ilyesmit az eszedből.

— Nem, anyám, én őszintén és szívből beszéllek. Én nem gondolkozhatom másképen. Nézd kedves anyám, — és hízogón megölelte és megcsókolta anyját — te is csak anya vagy: világra tudtál volna-e hozni engem s tudnál-e így szeretni, ha szerelem nélkül fogtál volna... Ugye?

Lujza bluzanyakáig pirult. Leemelte válláról leánya kezét nehezen lélegezve; mintha kétségbeesetten tusakodnék önmagával és a feltolakodó, fájó gyónásvágyat hesegetné. Gyöngeesség fogta el. Könnyei szemébe tölultak s lassan, szavanként süttogta:

— Miért hazudozzam. Nincs értelme, hogy félrevezesselek; megmondom őszintén: én is így mentem férjhez az — apádhoz.

Katica sikoltani akart, de csak a szemét szúrta anyjára és vonásain határozatlan ijedtség árnyai rángtak át.

— Te sohase szeretted apámat?

Feje lekókadtt és akaratlanul is valami fagyos borzongást érzett anyjának, ennek az asszonynak, a közelségétől. Váratlanul oly idegenné vált számára, hogy hátrálni kezdett.

Az anya kétségbeesetten látta leánya arcán a bús változás tompa jeleit, fejéhez emelte kezét és beletemette arcát. Megingott önmaga — és a legdrágább teremtes fölötti hatalma.

— Ezt el kellett volna hallgatnom. Amint látom, te jobban kedveled a hazugságot. Te nem szeretsz már többé. Ó, pedig ha tudnád mennyit szenvedtem...

Anyjának utolsó, fájdalmasan elsüttogott szavaira Katica ráemelte tekintetét meggörbült, levert hátára s ujjaira, melyek a szemét takarták és remegtek. Női szíve a másik boldogtalan nő láttára szinte részvételt dobogott.

— Anyám, bocsáss meg.

Lujza fölemelte fejét. Katica arca rémülten elváltozott, amint anyja meggyötört arcán a szigorúság, keserűség és öregség torz vonásait megpillantotta.

— Ilyen irgalmatlanok vagytok ti mindannyian.

— Bocsáss meg, anyám, ne vedd zokon. Most már mindent

érték s épúgy szeretlek mint eddig.

Az anya át akarta ölelni. De Katica mintha kissé még mindig borzongott volna, szórakozottan türte anyja simogatását, majd hirtelen elébe hullott: átfonta térdeit, naiv és mosolyos tekintetét anyja tekintetébe lobbantotta, de hangjából nyugalanság remegett ki s kérdése úgy csengett, akár egy esküdőzés:

— Hát te sem szeretnél senkit?

Az anya meghökkent és föl akart kelni, de Katica erősen tartotta.

Végül felé fordította fejét és halk gyengédséggel, erőtlen szemrehányással felelt:

— Ez nem szép dolog, hogy ilyesmit kérdezel anyádtól! Ilyesmit nem szokás kérdezni. Sőt: említeni sem.

— Anyám, bocsáss meg, látod, én nem tudom megértesz-e te engem, de hidd meg: én nem tudlak téged annyira szeretni, ha te soha senkit se szeretnél. Légy őszinte, az Istenre kérek.

Az anya hűvös tenyerébe hajtotta forró homlokát és mélyen fölshajtott, majd komolyan lánya szemébe nézett:

— De igen, szerettem egy embert.

Katica lázasan anyjához simult és alighallhatóan kérdezte:

— Mint asszony?

Lujza lehunyta szemét:

— Igen.

— Nagyon szeretted? Szép volt?

— Ugy ahogy csak egy boldogtalan asszony tud szeretni.

Órúten! — gyönyörű volt. Szemei bánatosan elmélázók, csendesek, kékek s hangja: akár a hárfa. Sokáig vívódtunk a szerelemmel — és — egymással. Iszonyú, de gyönyörű öt évet!

— És?

— És... én... én...?

Az anya a lányához lankadt és arcát szorosan az arcához szorította.

— Igen.

Katica nagyon halkán fölshikoltott a beléhasító boldogságtól és szenvedélyesen ölelte az anyját.

Akkor lopva, gyermeteg-csintalanul felnyílt az ajtó s az öreg táblabíró dugta be ősz fejét, szemüvegét barázdás homlokára tolván.

— Hol vagy Kátyám? — Ja, pardon... itt vagytok mindketten? Ne csak sugdálódzatok. Ezek a nők, hej ezek a nők! — és visszahúzta fejét.

Katicának olyan hűvös és idegen volt az apja hangja... S ahelyett, hogy feléfutott volna, még szorosabban az anyjához tapadt. És mikor az ajtó becsukódott, a két nő görcsösen ölelkezett össze és fájdalmasan buggyant ki belőlük a sírás...

Petrovity Velykó

Fordította: Dudás Kálmán

Ember és szerep

10

A Protestáns Szemle egyik összejövételén egy különös fiatalember tűnt fel. Első pillantásra meg lehetett állapítani róla, hogy más formából vetődött ide. A szivarral babráló ujjaira néztem, rögtön éreztem, hogy ezek nem egy tanár ujjai. Hosszuak voltak, nemesen tűnyák, mintha nemzedékeket lustálkodtak volna már át. Az egész emberben volt valami a kitenyészített telivérből, nemcsak hogy szeplőtlennek látszott minden munkától, de megjelenése már jogcím is volt a munkátlanságra; az ember sajnálta volna megdolgoztatni. A törzse hizásra hajlott, de az arca fekete és tüzes; olyan volt mint egy vessző, amelynek a hazárd szépségét azonnal érzi az ember, de csak később kezd el gondolkodni rajt, hogy van-e valami értelme. Nem volt valami otthonos itt; bele-bele próbált kapcsolódni jobbról is balról is a szomszédjai beszélgetésébe; raccsoló hangján, mely inkább idegen gyermekkori szokásokra figyelmeztetett mint később felvett nyegleségre, váratlan kijelentő mondatokat kockáztatott meg, amelyek nem voltak szerencsések, de itt a Múzeum-kávéházban ostobábban csengtek, mint másutt. A szomszédjai ránéztek, vetettek egy-egy kényszeredett szót s folytatták a magukét, úgy hogy neki mindig távolabbi csoportok beszélgetésébe kellett az újságokon és kiflikén át beleavatkoznia. Ki ez, kérdeztem Zsinkától. Egy fiatal lírai költő, felelte a nyugdíjas állásuk lenézésével. Tulajdonképp nem is hívtuk ide, ő maga jelentkezett, abból él, hogy verseket ír. Marconnay Tibornak nevezi magát, de nem ez az igazi neve; a Nyugat gárdájához tartozik. Ugyanabban a pillanatban ő is megkérdezhetette a szomszédjától, hogy ki vagyok, mert odakúsulódtott hozzám s mint aki idegenben földire talál, lelkesen üdvözölt. Őn keveset ír, uram, mondta, de amit ír, az ugylátszik kitűnő s ajánlkozott, hogy szeretne közelebből megismerkedni velem.

Abban állapodtunk meg, hogy másnap fölkeres. Én szivarokat hoztattam s mindenáron le akartam szedetni a feleségem festményeit a falról, amelyeket még a záróban festett. Szegény Tibor, azt hiszem azóta sem várták sehol ilyen tiszteletteljes izgalommal.

Ő volt az első költő, aki házatam megtisztelte. Olvastam már néhány versét a Nyugatban, nem tudtam volna hirtelen, hogy miről szólnak, de a lendületükre emlékeztem, volt bennük valami üde, mint amikor az ember merőn megy s egy fűszálat forgat a szájában; Osvát egyszer dicsérte előttem az idealizmusát, — a fű, szín, lendület, idealizmus összekeveredett a várakozásomban; nagy délután volt ez az Attila uccában, titokban a verseimet is összeraktam, hátha kíváncsi lesz rájuk a — költőtárs.

Nos, Tibor nem volt finnyás. Megkötötte a barátságot s attól fogva

a nap minden szakában hajlandó volt azt ápolni. A barátságunk abból állt, hogy meghallgattam az önmagasztalású dühkitöréseit, verseit és problémáit, melyek közül a legfontosabbak a verselhelyezésre vonatkoztak. Zsinka tévedett: ez a fiatalember nem abból élt, hogy verseket helyezett el. Az apja dúsgazdag dunántúli úr volt, főrend s bár Tibor „kitagadott fiú” hírében állt, az apanázsából gyönyörűen megélhettek, hozzá még a felesége is tanított. De Tibor azért rendszeres hadjáratot folytatott minden létező magyar lap szerkesztősege ellen, a rendes bundája mellett volt egy költőhöz méltó, kopott szerkesztőségi télikabátja, ez is hozzátartozott ahhoz az idealizmushoz, amelyet Osvát dicséri benne. A szerkesztőségi emberek és az írók persze csúnyán félremagyarázták őt, amikor tolakodását és füllentéseit úgy bírálták el, mintha ők maguk tettek volna hasonlókat. Terhes ember volt, — de érdekes s bizonyos viszonylatban csakugyan idealista; jelképes, hogy ép rajta kezdtem el művészeket tanulmányozni.

Valóban olyan volt ő mint egy nagyon szép vessző, amely nem tud megtelni értelemmel, — művészi vérmérsék komoly emberi tartalom nélkül. Ugy nevelték, hogy millió irányban gyermek maradt s ezt a készületlenséget együgyű furfanggal sokszor immorális tettekkel iparkodott pótolni. A felesége nagyon okos asszony volt, kitűnően tanított és főzött, de őt is megsebezte a művészet, valamikor színésznő akart lenni s jól esett azt hinnie, hogy egy zseninek áldozta fel az életét; ezzel a hitével aztán magára is szabadította az elkényeztetettségét s a tehetetlensége érzetéből származó idegbajját. Igazán megható emberpár volt. A férfi valóban nagy művész-termeszt, a nagy művészt kiteljesítő kitartás, erkölcs és okosság nélkül, amint a költői érvényesülés útját robotolva percről-percre kiszolgáltatja magát nála hitványabb és agyafurtabb emberek élceinek. Az asszony, aki kemény erejét és tisztá önfeláldozását ennek a zsenialitásnak az elszenvedésére fordította, melynek egyes tüneteit különben egész józanul ítélte meg. Az én feladatomban, persze, az lett volna, hogy házikritikusa legyek ennek a zseninek s az együtt elköltött vacsorák alig titkolt célja, hogy Tibor tüneményszerűségéről meggyőzzek. Csakhogy egész másról győztek meg.

Marconnay Osvát kedvence volt akkoriban, Nyugat-író. Nem magyarázott meg és valamit abból, hogy miért nem találtam én meg ott-honomat a Nyugatban? Mi kellett Osvátnak? Az egyéniség csillogása, a művészi megjelenés. Tiborban ez megvolt. Az egyéniségek farsangi felvonulásán ő eleven szín volt s amellett értett vagy inkább érzett is a műhöz — mint asszonyok az öltözködéshez. A farsangi karmesternek az elég volt. Csillogó alakok; egy-egy „tehetséges” jelmez. Sors? — A sors az Ady Endre jelmeze volt, abból már elég. Tiboron át fedeztem fel, hogy a Nyugat egész szcenálásában volt valami jelmezbálszerű; jelmezből egy háborút megelőző estén. A kiválok persze többek is voltak mint a jelmezek, de a közönség felé elsősorban a jelmezeket jelentették. Az van, aki különbözik, — hárította a Nyugat szelleme és kritikája.

Vannak művészek, gondoltam és vannak írók s én író vagyok. Megpróbáltam az ő szemükön át nézni magam. Mi lehet ez az én egész Harmadik Magyarországom az ő számukra mint eltévelyedés. S ha a

Nyugat fényes írói gárdájára gondoltam, magam is megszedültem, minnek itt harmadik út, nem a sértett hiúság találta ki ezt az egész harmadik utat magának. De aztán megint bevonult Tibor, — beszélt az őseiről, akik közt indiánok is voltak, a latin világosságról, a demokráciáról s a szerkesztői előszobákról; időnként a tükörbe pillantott és szavalt — én pedig hallgattam s amikor elment, arra gondoltam, hogy azt ami a hallgatásom mélyén van, mégis csak meg kellene keresni. Csak az volt a furcsa, hogy nem magamban kerestem, hanem a világban.

Az én kritikai munkásságomat nem lehet úgy megítélni mint másokét, akik egyetlen feladatuknak azt tekintették, hogy véleményt alkossanak és jellemezzének. Én, mint kritikus, a napfényre akartam ráncigálni valamit, ami nem volt meg, de ami hiányzott s ép ezért úgy hittem, valahol meg kell lennie. Hiszen tudtam kikóstolni az íróból a természet receptjét, az ízelet s a keverés arányait, de ez a kóstolgatás nem volt öncél, követeltem valamit az irodalmon a bírálataim előlegek voltak, szerep-sugallások, könyörgések, a csalódás felhördülése, panaszok, — a kritika ettől a követelőző várakozástól izgatottabb lett, egyenletesebb, fodros, kevesebb vagy többre lehet becsülni ezért a lírai fodorzódásért, de bizonyos, hogy nem volt „tisztá“ kritika, a magyar írókra vonatkozó része legalább is nem. Később persze mélyebb rétegekbe húzódott a szenvedélynek ez a reszketése, vesztett naivságából a türelmetlenség, úgy hogy ellenségeim „hidegnek“ is kiálthattak ki; első tanulmányaimra, kritikai írásaimra azonban ép jellemző erőnek és felfedező szenvedélynek ez a hazudása a jellemző. A Harmadik Magyarországot kerestem s mert kerestem, meg is találtam, legalább a kezdeteit. Az erdélyi irodalom akkor volt emelkedőben; egy pőrén maradt magyarság irodalma volt ez, melyről, mint vízbemártott birkáról lemásztak tetvei. Az irodalom nálunk mindig politikai erők irányítása alatt alakult ki; a Törzsfő környezete pontosan tudta, mit szabad, a politika itt egész nyersen, durván irányított, de nem settenkedett-e ott Osvát környezetében is? Ép abban, ahogy nekem „csak művésszé“ kellett volna herélődnöm, nem volt-e szintén politika? Az egyéniségek farsangi felvonulásán senki sem politizált s az egész felvonulás mégis tüntetés volt egy olyan politika mellett, amely nemcsak a „Harmadik Magyarországból“, de szinte a menet minden számottevő résztvevőjének a szívéből is idegen volt. Mert, hogy Erdély a magyarság egy részének babiloni fogsága lett, nem jó-e arra a babiloni fogság, hogy eltűnjenek a királyok, irástudók és impresszáriók s megmaradjanak a népükkel szenvedő próféták. Az erdélyi irodalomból ezt a babiloni megszüszulást, nép és írók sorsának szorosabbra sodródását vártam s még elég „inas“ voltam hozzá, hogy látni véljem objektív, művészi bizonyítékaikat. Föld, föld — kiáltotta a lelkes matróz, de azoknak akik megkérdezték, hogy mit lát, bizony csak egy koralzátonyt írt le.

Hét év múltán kissé furosán hathat már más tanulmányaim lelkesedése és névsora; de maguk a jellemzések azt bizonyítják, hogy itélettem nem rugott be szenvedélyemtől. Ismerek ma is néhány kritikust, akiknek van valamifele „konceptiójuk“. Aki beletéved, lelkesedésük sugarában fürdetik, aki kívül marad rajt, kegyvesztettség bolyongója.

Mint ők, én is lobogóul kaptam fel közepszerű embereket, de csak egyet kettőt lengettem velük s már nyekkentek, eltörték; éppen csak arra voltak jók, hogy lobogtassak velük, gyengességük az elemzés első próbáján kiderült. A Protestáns Szemlében, ahol Tiz arckép megjelent, egymásután futottak be a sérelmek, munkatársak haragszóirádót kezdtek arcképeim miatt, mindez Harmadik Magyarorszáért, amely az ő közügyükön vette első ujszülött-légvételeit. A Társadalomtudományban egyszerre jelent meg a Nyugatról és az Erdélyi irodalomról szóló tanulmány; a szenvedély Erdélyt nyomta, de a jellemzésben mégis csak a Nyugat győzött. Az ékezetet az indulat tette fel, de az ábrázolásban birtam torzítani.

Haszontalanul mult el ez az év? Nem, hiszen másév volt s ha jórészt közepszerűségeken köszörültem is a bírálóerőm, betévedt a felfedezéseim körébe két fiatal író, akik felragyogtak, ahol a többi elhalt ványodott s akik minden magyar író közt máig is a „legharmadikmagyarországiabbak”. Erdélyi József és Tamási Áron. Erdélyi nevét már láttam a Nyugatban, de azt is tudtam, hogy Petőfi utánzónak tartják, ritkaságnak inkább mint költőnek. Én is elfogult voltam kjsse a „pósabácsis” verselés iránt, az „Ady-vers genezisébe” egy Illés Gyula-féle költőt jövendöltem be, de amint összeállítottam költészete fő színpontjait, tanulmányírás közben, egyre teltebb, melegebb lett a kép s a végén szinte kapkodnom kellett kifogások után, olyan megdöbbenőn nyúlt föl velem szemben ennek a Hazafi Veraiként szerelt költőnek a jelentősége. Tamási Lélekindulása sokkal rohamosabban hódított meg. Egy ideg orvos barátom könyvespolcáról emeltem le, találomra, az első húsz sor után már hangosan, izgatottan olvastam s a második oldalnál elsodortam barátomat: minden magyar prózaíró közt ez a legnagyobb költő — kiáltottam s a Társadalomtudományban az erdélyi irodalom élére raktam, meglássátok rajta át törünk be Európába. Tamásival azóta sokat küzdöttünk, de amit féltek benne, az mai napig is a fölfedezés boldogsága s kritikái hitelem, melyet először s legföltétlenebbül őrája tettem fel.

Igy épült, kerekedett ködből s fiatal költők szavából az én Harmadik Magyarországom, itt-ott már tudtak is róla s akadtak, akik kéredeztek is belé. Senkisé is úgy mint az én Marconnay barátom. Nem tudta eltalálni, mivel etetem én meg a Zsinkákat, hogy ennyire eltékintélyesedtem köztük. Ő is tanulmányokat kezdett írni s roppant szeretett volna tekintélyes lemi. Engem sunyi-alakos fickónak tartott, de annál jobban hozzám tapadt, hogy kicsalja a titkomat. Akkor jelent meg a kötet a legfurcsább címmel s a legkomikusabb előszóval, persze kötelességemné tette, hogy írjak róla. Én nem tartottam rossz költőnek őt, de a sorozatomba nem illett bele; Zsinka előtt is eljátszotta a becsületet a szerkesztőségi télikabáttal együtt felöltött „élelmességével”. Amikor látta, hogy az Arcképek közé nem hatolhat be, célozgatni kezdett rá, hogy Osvát milyen kitűnő kritikusnak tart engem, minap is a három legjobb fiatal kritikus közt említett. Bizonyára örülne, ha én írnék róla a Nyugatba.

Én nem szóltam egy szót sem; de a szívem táncot járt a közömbös mosolyom mögött. Hát Osvát tudja, hogy én kritikákat írok? Ol-

vasta „Nyugat húszesztendejét“ is, ahol róla is szó volt? Tavaly, amikor a verseimet kértem vissza, egy szava se volt hozzám; most, hogy megvetettem a lábam, beengedne már az ő híres Nyugatába. De hát mi akadály, hogy ott is megmondjam a magamét. Marconnay a „Kacagva tört ki a faun a pagonyból“ érdekében gyorsposta lett köztünk s néhány nap múlva megtörtént a találkozás. Osvát sötét, kutató tekintettel fogadott, mintha annak az alvilágjárásnak a nyomait kereste volna a lelkemben, amely egész a Törzsfő szuroktaváig vetett, anélkül, hogy ottragadtam volna. Rég nem láttam, mondta. Másfél éve feletem tárgyilagosan, de némi diadallal is, hogy egy kezdő író másfél évig fenn tudott maradni nélküle.

A Marconnay-cikk már nálam volt; a jellemzés, azt hiszem talált, de én egy keretet is gyártottam hozzá, melyben először állítom szembe a Nyugat nagy nemzedékét azzal a nemlétező másik valamivel, amit eddig Harmadik Magyarországgént becéztem s itt neveztem először „új nemzedéknek“. Az új nemzedék persze még nem volt sehol, de jellemvonásai ebben a cikkben már felcsillantak, hogy később az írók is megöjjenek hozzá s 1930-as cikksorozatam hatása alatt a Babits-anthológiában a régi nemzedék is szentesítse tulajdonságait. Osvát dicsérte a dűlket, sőt a jövő irodalmat is „ilyennek képzelte el“ csak a Nyugat kritikájától szívta a fogát. Közel három órát vitatkoztunk, az Ilka-uccai nagy karosszékekben, mint mosolygó ellenfelek most már, akik örömeiket lelik a vívásban. Egész megfiatalodott szegény tudóbajos lányát ápoló, — elrontott veséjű Osvát Ernő; én Schöpfung kritikáit csipkedtem; de ő is be-bevágott. A másutt megjelent tanulmányaimról tette, hogy nem tud, de a Marconnay-cikkben rácsapott egy mondatra: milyen precíz; — ugyanez volt az én kifogásom a Nyugat-tanulmányban: nagyszerű ember gyorsan tájékozódik az elékerült tehetségben; de a modor kalandorai sokszor félrevezetik (lásd a Nyugat felfedezéseit) s izlése egy kissé precíz. Erdélyről is beszélünk. Főleg a prózai íróktól várok sokat, mondtam. Tamásitól? mosolygott s a vívók cinikosságával nézett a szemembe.

Azon a nyáron három hétre kivágtam magam a fogászati gyakorlatból és taláломra kiröpültünk, feleségestől gyerekestől a Mátrába. Sirokon, egy tulipánosbútorú szobában kötöttünk ki; a kislányunk egy ruháskosárban aludt, reggel amellet kezdett el tipegni, — a hegyoldalban földbe vágjt barlanglakások voltak s a nyitott erdőben én Tolstojt olvastam s a jövőmön gondolkoztam. Osvát négy kötetet küldött utánam, nyilván vissza akart húzni; egyik a Bányai Kornélé volt, arról szeretettel írtam, a másik egy fiatal „felfedezett“, akiről előre látható volt, semmi sem lesz belőle, erre aztán kiöntöttem a modor kalandoraira vonatkozó elméletem, de úgy, hogy az már-már személyes támadás volt Osvát ellen. Előrelátható volt, hogy nem közli (az illető költő öt versét hozta helyette, Bányai s egy kisebb Ady-cikk megjelentek) de elküldtem. Nagyon rosszul éreztem magam Sirokon; Tolstoj, a barlanglakások, az erdő fölzúditottak a nyakambavarrt kritikai pálya ellen. Megpróbáltam verseket írni, de nem ment. Nyomorult, elzüllött embernek éreztem magam, aki aprópénzre váltja a tehetségét. Az egész Harmadik Magyarország ürügy csak, hogy sötét, irodalom

elől elzárt lapokba irhassak. Hozzá a kislányom is megbetegedett, vérhast kapott a háziasszonyunk szilvájától; ott feküdt a ruhákosárban, én meg a ház alatt az erdőn, egyforma bágyadtan. Ott ért el először a melankóliának az a rohama, mely azóta évről-évre többször és egyre súlyosabb formában jön meg, annak a rettenetes Ady-versnek a kalapálásával a vérben, melyet anélkül, hogy idéznék, mindig ott hallok az életem mélyén: Mert semmit sem tehettek Oh, semmit sem tehettek.

11

Mi a magyarázata, hogy a körülmények apró biztatásai mindig akkor böktek oldalba, amikor a tehetetlenség már-már földre terített. Az elhivatottságában megátalkodott ember csak pillanatig hisz balsorsának s amikor legvilágosabban érzi, hogy erőfeszítése céltalan, akkor kapkod a legkétségbeesettebben jelek után, melyeket a sors nógatasának tekinthet? Vagy valóban van a sorsnak keze, mely megtalál ha renyheségünk, elkedvetlenedésnek becézve magát, elrejtőzik előle? Akár-hogy is van, erőnk és szerepünk közt ott bujkál egy titokzatos ökonomia talán ép az, amit Goethe démonnak nevezett.

Amikor Sirokról kivérzett gyerekekkel s elvérzett önérzettel hazautaztam, azt hittem, a kritika-írogatás ifjúságom futó és szégyenletes kalandja volt; alig értem haza, egyszerre csapódott ki előttem minden ajtó. Osvát a Nyugat elapadt kritikái rovatát kínálta, az akkoriban alakuló Magyar Szemle rám akarta bízni az irodalmi ítéskedést s a Napkelet viceszerkesztője, Hartman, meleg levélben hívott meg, vezérkritikusnak. Inasévem öt-hat ívnyi termése, mely három eldugott lapban jelent meg (Prot. Szemlén, Társadalomtudományom kívül az Erő című ifjúsági lapba is irtam Balassáról, Csokonáról, Petőfiről) elég volt hozzá, hogy egyelőre meglehetősen zavaros forrásom előtt sajkáikkal a szerkesztők sorra megjelentek. Olyan vízhiány jele volt ez, amelyet akár isteni jelnek is tekinthettem.

A Nyugatba szívesen adtam egy-egy cikket, már csak azért is, hogy jogomat az egyetlen magyar szépirodalmi lap kritikái rovatához bejelentsem, de eszem ágába sem volt, hogy az Osvát Ernő plajbásza alá vessem magam. Tiszteltem őt, talán ő volt az egyetlen magyar. literátor, aki nem akadályozott meg abban, hogy tiszteljem; de ismerem már az ő kasztráló kését s tudtam, hogy senkire sem olyan veszedelem ez mint rám. Ahogy nézem azokat a fiatal írókat, akik az öregedő Osvát kezébe estek; majd mindegyiken fölfedeztem ugyanannak a nyomorító műtétnek a nyomát. Osvát „művészeket“ nevelt s növendékeiből ép az hiányzik, amivel az író a művésznél több és kevesebb. Ő gondolkozó, de nem szerette, ha az írók is gondolkoznak; ahogy sok okos férfi sem szereti, ha a kedvesük gondolkozik, elég neki, ha szép. Egy író aki csak szép: szajha, Osvát, a kor legtisztább írója, az ő pusztán művészi nevelésével annyi szajhaságot injeciólt ebbe a kezén felseledült nemzedékbe, hogy ez az egyik nagy oka lett későbbi összeroppanásunknak. Én más vér voltam, más „író-eszme“ s ha egyelőre nem is tudtam ellenmondásomat szabatosan megszövegezni, védtam a magam külön gócat s inkább hadicsinynek tekintettem mint komoly ostromnak, hogy a Nyugatba is beloptam egy-egy gondolatomat. A teljes megszállást Osvát úgysem engedte volna meg.

A Magyar Szemle szerkesztői előtt szegény Harsányi Kálmán volt a kortesem. Amíg élt, talán a leghívebb emberem volt; szerencsétlen író, aki tervei óriás csontvázára nem tudta felrakni az írói elhíttetés húsát; nagy jellem, nagy szándék és sok csorba műalkotás; anakronizmus, korában, aki megalázhatatlan büszkeséggel nézte, hogy telnek ki méltatlanabb, de korszerűbb lelkek s lesz irodalmi kísértetté ő maga. „Harmadik Magyarországom”-ban ő is felvonult s úgy ismerkedtünk meg. „Kifogásaimat” dicsérte, de nyilván a szomorú mérleget megszépítő melegségért lett barátom. Európai műveltségű ember volt (könyvtárának sokat köszönhetek) nagy kereszténylélek, akinek megvolt az a gyöngesége, hogy a kurzus óta elszaporodott kereszténykéikkel szívesen hurrultatta magát, ide-oda, mint egy tüskekoszorús Krisztus-szobrot. Így kerülhetett a Magyar Szemléhez is. Ő figyelmeztette rám Szekfű Gyulát.

Ha jól emlékszem, a Vigadó kávéházban ültünk össze négyen, Harsányi, Szekfű, Farkas Gyula, (akkor még segédszerkesztő) s én. Furcsa kis társaság volt; a szakálás félarcára béna vetélt apostol; a nagy történetíró, kongreganista gatlásaival, a tanulékony tanár, akinek a javára már megindult a Bethlen-rendszer természetes kiválasztása s én a hemzserusz, aki az apostolt sajnáltam, a történetírt a Három nemzedék Ady-fejezetéért (mást alig olvastam tőle) ellenségemnek tekintettem s a cserkészisztis-forma segédszerkesztőről első kritikusai szájmozdulata óta tudtam, hogy tehetségtelen. Bizony nem sok bizalommal ültem itt közöttük, de ők, úgy látszik, egész komoly katedrát akartak nyitni a készülő lapjukban s nem is cikket, mindjárt egész cikksorozatot kértek. A Protestáns Szemle Arcképeiből akkor már csak kettő vagy három volt hátra s Harmadik Magyarország, bizony, nem hozta meg, amit vártam tőle. Okosabbnak látszott, nem álfelfedezések, hanem közvetlen kritika alakjában sáncolni el magam a Nyugattal szemben. De a Nyugat akkor még tiltottabb téma volt azon a tájon, semhogy a Szemlebeli cikkekimmel (s ami velejár: elismerésemnek) helyet adott volna. Műveltségem hiányait is éreztem s egy nagy kortárs-sorozatban, Európában is szétteríntettem volna, de erre sem volt helyem. Mind a két tervet fölvettem; a Három nemzedékre emlékezve persze inkább Európát ajánlgattam; hiszen előreláttam, hogy az én Nyugat-bírálatom messzebb lesz a Szekfű Nyugat-bírálatától, mint a legvadabb nyugatos lelkesedésétől. Farkas is Pirandello, Gide, Knut Hamsun mellett volt, — de Szekfűnek a Nyugat kellett. Harsányival meg is egyeztek mindjárt ott előttem a Nyugat hibáiban, maguk örömeire vagy az én okulásomra, nem tudom. Én elhallgattam a vélekedéseiket s vállaltam, hogy megírom a magaméit. Legfőbb visszaidéjük a cikkem. Nem gondoltam, hogy a „szigorúságomért” adják vissza.

A cikksorozatot egy Ignóus-tanulmányal vezettem be. Mielőtt hőseimet bemutatnám, lássuk, gondoltam, a kritikai világlítást, melyben annakidején megjelentek. Mit jelentenek ezek az írók önmagukban s mit jelentettek azoknak a kezében, akik a közönség elé kiállították. A Magyar Muzeumot az Aurorát, azok csinálták, akik írták; itt voltak, akik csinálták és voltak akik írták. Volt egy impresszárió s volt egy művész-réteg. Melyik mit akart? A zsidókérdés ott lappangott a tanulmányban, de én nem is akartam kitérni előle. A magyar élet egészsé-

ügye megkívánta, hogy erről a kérdésről ne csak a rosszhiszemű igazgatás és rosszhiszemű védekezés fecsegen, hanem a magasabb lelkiismeret is. Sajnos, a magasabb lelkiismeret ebben a kérdésben mindkét részről úgy viselkedik mint a rossz lelkiismeret. Kiváló keresztény írókat ismertem, akik négy szemközt a magukra maradt szolgák megkönnyebbülésével szidták a zsidókat s a nyilvánosság előtt kereken letagadták, hogy egy zsidó zsidósága akár testi akár szellemi megjelenésén észrevehető volna. De nem zsidó kenyéradók voltak-e, akik ezt a kétszínűséget többre becsülték, mert látszólag hasznosabb volt, a rendezéstre törekvők nyíltságánál. Én a zsidóságot nagyon jól ismerem; hat éven át olyan iskolába jártam, ahol a tanulók negyötöde zsidó volt s felnőtt koromban teljesebb emberi galériát szedhettem össze zsidókból mint nem-zsidókból. Véleményemet millió emlék köti, barátok okos arca, árulók reszkető szemhéjai. A zsidó egyént sosem mint zsidót bíráltam, mindig csak mint egyént s a sok egyénből leszűrű tapasztalatot mindig fel tudtam függeszteni, ha egy új egyén került eléem. Aki azt állítja, hogy, hogy zsidóság nincs; vagy gazember, vagy ostoba. Aki azt képezi, hogy a mai magyarság elég nagy lábos víz s elég meleg, ekkora darab belésett jég gyors feloldására, az nem ismeri a zsidóság belső halmazállapot törvényeit. Az egyetemi zavargások gumibotos hőseit megvettem, de egymagam többet vettem vissza a zsidóságból, mint az egész egyetemi ifjúság. Szülőföldjéhez mindenkinek joga van s egy erős közösség nem tagadhatja ki, akit befogadott. De ha nem tagadhatja ki, helyére szoríthatja. A zsidókérdés elsősorban magyarok és magyarok s csak másodsorban magyarok és zsidók ügye. Meg kell tenni, ami a kötelességünk s akkor a zsidóság számára nincs más választás, mint alkalmazkodni ehhez a nagy nemzeti kötelességhez. A szászok nem vesztették el az erdélyi fejedelemséget, sőt hasznára voltak a másik két nemzetnek is; nem lehetnének a zsidók a magyar irodalom szászai? En úgy képzeltem, ha a két fél legjobbjai becsületesebben állnak szembe ezzel a sorsföltette kérdéssel; együttélésünk is rendezettebbé, szebbé válik. Ignotus érdemei nyilvánvalók; de a helyén másnak kellett volna állni s neki más helyen kellett volna állnia. „Megértette“ hőseit, de más sorsban élt mint ők; nem volt-e könnyelműség rábízni húsz éven át a magyar tehetségekbe szóló sors magyarázatát? A latin irodalomnak vannak nem-latin írói; amíg a latin géniusz é a vezetés, az ilyen spektrum-megnyílás: gazdagodás. Egy helyére szorított és képességei és problémái irányában bontakozó magyar zsidó irodalmi szerencse; egy ráncbujánzó, bennünket is elhamisító zsidó magyar irodalom: csapás. Körülbelül ezt akartam éreztetni Ignotus egyéni hibájának és erényeinek az elemzésén át, vigyázva, hogy a konkrét ember el ne vesszen abban, ami mögötte áll. Szekfünek nagyon tetszett a cikk; ki is szedte, a kéfe itt van az írásaim közt, de maga a tanulmány nem jelent meg soha. Eleinte azt hittem, megérezte rajtam a kuruc-szagot s a cikksorozat folytatásától tartott. Később azt hallottam, hogy a Magyar Szemle pénzelője, Ignotus jóbarátja tiltotta le. Igaz-e, nem tudom. Bizonyos az, hogy Szekfünek jóideig lelkiismeretfurdalása volt velem szemben s a Baumgarten-tanácsadótestület elő évi ülésén, kárpótulásul ő dobta fel a nevem.

Ha a Magyar Szemléből „antiszemitizmusom“ miatt szorultam ki (mennyire jellemző ez az eset a mi „keresztény nemzeti“ erkölcsjeinkre) a Napkelettől a „filoszemitizmusom“ miatt kaptam vissza első, nagyobb tanulmányomat. Véletlenül ép a Hatvany—Ady levelezést osztották ki bírálatra; Hatvany akkor külföldön élt s a kurzus tatárjai ő rajta gyakorolták a nyíllövést. Ez a levelezés groteszk emléke a háborúelőtti évek hazug légkörének s egymaga is elég bizonyíték rá, hogy a zsidókérdés hazug „elintézése“, milyen fonák viszonyt teremtett olyan emberek közt is, akik egymás barátai iparkodtak lenni. Két tragikus (sokszor tragikomikus) arcél fordul ebben a levelezésben egymással szemben s én nem merném azt állítani, hogy a két ember barátságában Ady volt a becsapottabb.

A Napkelet a tanulmányt persze nem közölte, de engem sem akart elveszíteni. Tormay Cecil kért, hogy látogassam meg s titokzatos célzásokot tett Hatvany emigrációbeli szerepére. Ha én úgy tudnék mindent mint ő, nem venném Hatvanyt a védelmembe. Mik voltak azok a bűnök? Hatvany hazajött, de nem derültek ki. Ettől a homályos célozgatástól eltekintve Tormay jobb benyomást tett rám, mint reméltem. Képét a Régi ház elmosódott emléke, Szabó Dezső gúnya és botrányos póre formálta meg a számomra s a nő, akit megismertem alig hasonlított erre a képre. Előkelő természet volt; az áldozatkész nemesség állandó pátorzában. Ez a pátosz önmagában nem volt hamis s inkább csak társadalmi elígérkezései kompromittálták. Belső kulturája, izlése biztos, a világban folytonos szereplései ellenére is, tájékozatlan; jó író — s egész rossz lírátor. Amíg folyóiratát figyelemmel kísértem, egyetlen sort sem találtam benne, mely őt mint író magasztalta volna, pedig a munkatársak közt akadt volna rá vállalkozó. Belőlem sem préselt ki soha elismerést nem is kapott még magánbeszélgetésben sem egy dicserő szót sem; pedig ő maga úgy beszélt velem, mint tehetségben fölötte állóval. Hogy a Napkelet a tehetségtelenség találkahelye lett, az inkább tökéletlen eszmei és irodalmi orientációjának volt a következménye, mint jellemének. Évek óta nem dolgozom a folyóiratába, de szeretettel gondolok rá. Viselkedése velem szemben a lehető leghibátlanabb volt, az hogy Emberi színjátékom megjelent, kizárólag az ő érdeme. Már első találkozásánál megérezte, hogy akivel szemben áll, több mint egy munkatárs s fellépésével el is érte, hogy a Hatvany-cikk visszaadása nem kedvetlenített el. A Napkelet felől persze nem voltak illúzióim; a munkatársakat megismertem a folyóirat egy számából, az íráskor fölötti gátlást első találkozásunkból. De akármilyen volt a lap, papiros és jóakarát volt bőven. A folyóirat akkor alakult át kéthetessé s töretlen ugar volt az a sok papír, annyit hasítottam ki, amennyit tudtam s azt vetettem bele, amit akartam, csak a föld két-három rossz szellemét tartoztam elkerülni... Elkerülni vagy kijátszani!

Németh László

A politikai ellenfél

(Mese egy falusi szerkesztő életéből)

Még abban az időben történt, mikor bennünk iskolázott emberekben az a nemes törekvés kerekedett felül, hogy a nép közé menjünk és ébressztgessük. Akkoriban én Sz... városban lapott indítottam, mely igazán nevezetes volt, miután első és utolsó volt ebben a városban. Sőt ma is, de évszázadok múlva is, mint magányos kulturjelenség fog csillogni Sz... város történetében.

S ha tudnák, hogy milyen lap volt! Fő és alcímekkel ellátott hasáboakra osztott. Voltak benne irodalmi hírek, szenzációk, táviratok és egyáltalában minden, ami egy komoly laphoz illik.

A szerkesztőségi munkabeosztás a következő volt: a vezércikkeket én irtam; a táviratokat én irtam; a mellékletet szintén én irtam; a kis tréfákat megint csak én irtam; a »séta a nagyvilágban« valamint a »kereskedelem és ipar« rovat alatti cikkeket is én irtam végül a hirdetések szintén én irtam. Egyszóval én voltam a lap legfőbb munkatársa.

A vezércikkeket rendszerint igen magasan kezdtem, például a következő mondattal: »Sine ira et studio« vagy »Alea jacta est«, vagy »Vitam oprendere vero« s így tovább. Aztán irtam szélteben-hosszában a városi porrról, a községi éjjeli lámpásokról és más dolgokról s a cikkeket rendszerint a következő mondattal fejeztem be: »aki másnak vermet ás, maga esik bele« vagy »olcsó husnak hig a leve« vagy végül: »bolond lyukból bolond szél fúj«.

A külpolitikával könnyen elbántam. Felemlítettem két-három politikai személyiséget, két-három olyan fürdőhelyet, ahol államférfiak találkoznak szoktak, két-három idegen szót s már kész is volt a külpolitikai szemle. Az idevágó szavak közül leginkább a következőket használtam: Bismarck, Görs, Gladston, aztán Ischl, Gastein, Baden-Baden és végül iniciativa, compromissum és solidaritas.

A napi hírek közé helyi dolgokat soroztam, például: »Ma négyutas érkezett városunkba, amiből némileg következtethetni lehet fejlődésére«. Vagy: »Városunk világítása rohamosan fejlődik. Tegnap a község elhatározta, hogy saját költségén még egy éjjeli lámpást állít fel. Az utolsó huszonnégy esztendőben ez már a kilencedik éjjeli lámpás s ha a község szorgalmával nem hagy alább, a mi városunk lesz az ország belsejének egyik legjobban megvilágított helysége«.

A politikai sürgönyöket régi bekötött ujságokból nyomtattam ki újra. »Bismarck Gasteinbe indult«... »A nagyherceg Ischlben

tartózkodik»... s már kész is volt az egész. Egyébként ezek olyan sürgönyök, melyeket minden évben ki lehet nyomtatni.

A melléklet számára vásároltam egy könyvet. Volt abban egy nagyon szép, érzelmes, szerelmi történet. Emlékszem két emberről volt szó, akik szerették egymást, de szüleik, kik egymással haragban éltek, hallani sem akartak szerelmükről. Minthogy egymásé nem lehettek, így hát a történet végén egyikük megölte mindkettőjüket. Ezt a hosszú mesét folytatásként kinyomattam minden számban és ez töltötte be a mellékletet. Ha a kis tréfákra nem volt anyagom, akkor »bölcsek mondások«-at irtam, melyeket én állítottam össze, valójában pedig a szentírásból, a katekizmusból és más szép könyvekből szedegtettem össze.

Az »ipar és kereskedelem« rovat alatti cikkeket az ördög tudja, miképpen agyaltam ki. Ez adott egyébként a legtöbb gondot s tollszáramat is ezen rágtam a legtöbbet. Egyik napon ezt irtam: »a pesti piac árai esnek, mintha lankadnának a vevők«. A másik napon pedig ezt: »a pesti piac árai lankadnak, mintha esne a vevők száma«... De mit irtam a harmadik napon?

Hirdetéseket, ha valaki hozott, jó volt, ha nem, akkor én hirdettem, hogy vannak eladó hámjaim, ötszáz liter vörösborom, majd fenyő és tölgytuskóim és így tovább ezer darab tetőcserepem, aztán újra régi, de kitisztított hámjaim és még Isten tudja, mit nem hirdettem.

És így mint látják, lapomat tetőtől talpig én öltöztettem. Szerkesztőségem a főuccán volt, igaz, hogy egy kissé alacsonyan, de hát magam se voltam éppen a magashoz szokva. A kis ablak melletti sarokban volt egy nagy láda, rajta egy fityóka tinta és egy toll, mellyel a vezércikkeket, hirdetéseket és bölcsek mondásokat irtam. Ma az ember egyszerűen nem is hinné, hogy mi mindent lehet egyetlen tollal megírni.

A ládán mindig ott heverték kikészítve, előre kitöltött címekkel a vezércikkek megírására szánt hosszú kutyanyelvek. A falon, látszat kedvéért két-három idegen nyelvű ujság lógott s mellettük függött az ünneplő nadrágom.

Körülbelül ilyen volt az én szerkesztőségem.

Legközelebbi szomszédom Bocsárszki Jócó borbély volt — szelíd, illedelmes és a városban ismert ember, mivel már hétszer elítéltek verekedésért, mikor is ő tamburáját mindig olyképpen használta, hogy a bíróság két szakértő kijelentése alapján kénytelen volt azt haláltokozó fegyvernek tekinteni. Neki ingyen adtam az ujságot, mert mindig ott volt mellettem, ha valamelyik előfizetőm meg akart verni, mert, bár az előfizetési díjat kiegyenlítette, az ujságot mégsem kapta meg.

A lapkihordóm nem volt szorgalmas, csupán becsületes. Furcsa szokása volt, hogyha megharagudott saját magára, nehogy sokat mérgelődjék, lefeküdt aludni.

Megtörtént például ez is: alighogy megjelent a lap, megharagudott, leszidta jól saját magát, bebujt az íróasztal ládába, régi szá-

mokat tett a feje alá és édesen elkezdett horkolni. Erre szívélyesen odaszóltam neki: Jakab, keljen fel, hordja szét a lapot. Mire ő hódértekinetettel végignézett, mintha akarta volna mondani: ahogy fizetsz, úgy hordom szét a lapot. Érthető, hogy ilyen esetekben én tettem kabátom alá a számokat, széthordtam s mikor visszatértem, jelentettem neki, hogy elvégeztem mind a munkát. Ilyenkor másik oldalára fordult és folytatta az alvást. Egyszer vásár alkalmával pénz kellett neki és nekem »véletlenül« nem volt. Erre megharagudott, először magára, aztán reám, torkon fogott és szóváltás hevében a falhoz nyomott. Ekkor szintén Bocárszki szomszéd sietett segítségemre, szétválasztott bennünket s annyira hatott ránk, hogy egymásnak megbocsájtottunk és kibékültünk.

Igy volt ez kérem. Néha arra is volt pénzem, hogy vendéglőben ebédelhessek, ilyenkor fontos dolgokról beszélgettem azokkal az emberekkel, akik azt hitték rólam, hogy okos ember vagyok; azokkal pedig, akik azt hitték, hogy észben hozzám hasonló, rendszerint nem beszélgettem.

Megtörtént az is, hogy néha a vezércikkem jól sikerült. Ilyenkor többnyire szememre huztam kalapomat s keresztül mentem azokon az uccákon, ahol előfizetőim voltak; mindig ott voltam, ahol néhány emberből álló tömeget láttam, egy-két órát is álltam a piacon s mindent figyeltem: hogyan néz rám a nép: vajjon csodál-e, vajjon felém mutat-e valaki az ujjával?

Politikába nem avatkoztam, de egyszer mégis rossz körülmények közé keveredtem. Vezércikket kellett volna írnom és én ezt a címet választottam: »Quisque suorum verborum optimus interpres.« S az ördög tudja mi volt velem, bevettem a fejembe, hogy ilyen cím alatt senki másról nem lehet írni, csak a községi bíróról. Megpróbáltam elhessegetni magamtól ezeket a vészteljes gondolatokat s elkezdtem írni, hogy városunknak, mint a fővárosnak is, szüksége van két piacra.... Ahá! »Quisque suorum...« a piacoknak? ez a cím csupán a bíróhoz méltó.

A birokrol sok mindent lehet írni, de magam sem tudom miért, nekem úgy tetszett, hogy ilyen cím mellett a bírót csak szidni lehet és semmit mást. Annál is inkább miután azt is fejembe vettem, hogy cikkemet a következő felkiáltással végzem: kard neked, kard nekem, szablya neked, szablya nekem!

És így, akaratom ellenére, mintegy belső erénytől kényszerítve, összeszidtam az ártatlan bírót, csupán a latin cím és az említett vérengző befejezés kedvéért. Igen, de ez az esemény csodákat művelt a városban. Az emberek egyszerűen gratuláltak bátorságomért s ahol csak megfordultam, ujjal mutattak rám.

Azon a napon három teljes óráig álltam a piacon. Keresztül mentem azokon az uccákon is, ahol nem voltak előfizetőim. Ellátogattam néhány kávéházba és elmentem vecsernyére a templomba is. Ahol csak két-három embert együtt láttam, elmentem mellettük és mindenütt csodálattal néztek reám.

Érthető, hogy voltak olyanok is, különösen községi tisztviselők, akik lenézőleg tekintettek rám és éreztem lelkemben, hogy követőim mellett nagyszámu községi ellenséget is szereztem.

S valóban ezen cikk után nem ment minden olyan simán, mint addig.

Két-három nappal később, egyik délelőtt a szerkesztőségben ültem és a »kereskedelem és ipar« összeállításán kinlódtam. Jakab ezen a napon korán ébredt, felhuzta ünneplő nadrágomat, elment valahova és én egyedül maradtam. Javában nyögtem a cikken, mikor csodálatos külsejű, ismeretlen ember lépett a szerkesztőségbe. Nehezen lépkedett, homlokát összeráncolta és valamit rejtegetett a hónalja alatt.

De amint belépett a szerkesztőségbe, agyamban botok és más csodák jelentek meg. Rögtön lelkembe tódult a gyanu, hogy ez az ember egyik politikai ellenségem, akit talán maga a bíró küldött, hogy felelősségre vonjon multkori cikkemért. Fordultam balra, fordultam jobbra, de a tintatartónak használt fityokán kívül semmiféle fegyvert sem vettem észre, amellyel védekezhettem volna.

Amikor a csodálatos ember asztalomhoz ért, lábaimat a szék alatt összehúztam és kétségbeesetten néztem az ajtóra, mely e pillanatban rettenetesen messzinek látszott.

— Jó napot — mondta az ismeretlen és leült egy nyaláb újságra.

— Jó napot — mukkantam én is, de lélegzetet sem mertem venni.

— Ön ennek az újságnak a szerkesztője? — kérdezte, de valahogy mérgesen.

Torkom összeszorult, berekedtem és az az »én vagyok« amit kiéjtettem, olyan vékony és bizonytalan volt, mintha nádszáron beszéltem volna.

Ebben a pillanatban észrevettem, hogy kezét a hóna alól kihuzza és minden idegszálam reszketni kezdett.

És.... óh, borzalom!... kirántott egy hatalmas revolvert!... kezemből a toll is kiesett.

— Látja ezt a revolvert? — kérdezte határozottan.

Én szerencsétlen szerkesztői teremtmény, mondani akartam valamit, de ebben a pillanatban felső állkapcsomból kihullott egy fogam, mely már évek óta mozgott.

— Hogy tetszik magának ez a revolver? — dörgött a szerencsétlen és orrom alá tartotta a fegyvert.

Rekedt hangon elkiáltottam magam s nem tudom, hogy milyen erő szorult belém akkor, de átugrottam a ládát, betörtem az ablakot, kivágtam magamat rajta, hajadonfővel végigrohantam az uccán s magam sem tudom miért, egyik multkori vezércikkem befejezését suttogtam.

Ebben a kétségbeesett pillanatban észrevettem Bocsárszki Jócó szomszédom cégtábláját, eszembe jutott az ő halálthozó tamburája, befordultam üzletébe s mint egy borju úgy bögttem:

— Gyilkosság!... Politikai ellenfél!... Jaj nekem!... Jaj!...

Bocsárszki Jócó összerezcent, borotvájával megvágott egy politikába nem avatkozó békés polgárt, úgyhogy még ma is sajnálom azt a szegény embert, aki Isten színe előtt ártatlanul szenvedett.

— Hol? Ki? Mi az? — ordított fel teli tüdőből Jócó s lerántva a falról tamburáját, elrohant, az a békés polgár pedig megfélemlítve, nyaka körül a törülközővel és félig beszappanozott arccal, elszaladt s keresztül rohant az uccán hazafelé.

— Menj, menj, tartsd a szerkesztőség ajtaját, hogy meg ne szökjék, amíg én nem hozom a csendőröket! — mondtam neki. Kiszaladtam s hajadonfővel, az ablaküvegtől véresen vágatni kezdtem. Mikor visszatértem a csendőrökkel, ezer gyerekkel és nagyszámú népséggel, Jócó a szerkesztőség ajtajában állt és azt hátával támogatta. Segédje, Danin Sztévó pedig kezébe vett egy széles deszkát, elzárta a betört ablakot és hátát nyomta a deszkának.

A csendőrök egy szempillantásra megálltak, hogy bátorságot gyűjtsenek; azután jelentősegteljesen összenéztek egymás között. Végül is az összekuszált bajuszu Vuca csendőr — aki mindig dicsekedett, hogy azelőtt betyár volt és két állami postakocsit kifosztott, amiért is különös tiszteletnek örvendett a polgárság kebelében — felemelte óriás botját és nyomatékosan felkiáltott: pszt! és azután vezényelt: Rajta!

Bocsárszki Jócó elugrott az ajtóból, a csendőrök pedig pusztán udvariasságból egymást tologatták befelé az ajtón, aztán óvatosan beléptek, utánuk pedig a tömeg.

A politikai ellenfél csendesen ült az asztal mellett s az asztalon feküdt a végzetes revolver.

Hosszú ideig tartott, amíg kimagyarázkodtunk. A dolog egyébként nagyon egyszerű volt. Ez az ember sohasem volt politikai ellenfelem, hanem kereskedelmi utazó, aki revolvereket árult. Hirdetés végett jött hozzám s meg akarta tőlem kérdezni, hogy tetszenek-e nekem a revolverek. De mert én őt tévesen értettem, az én lelkem a bűnös.

Akárhogy is történt, de attól az időtől kezdve sohasem használtam ezt a címet: »Quisque suorum verborum« és egyáltalán meggyűlöltem a latin nyelvet.

Nusity Braniszláv.

fordította: Adorján András.

Mélypont alatt

Regény

(Folytatás).

Erzsébet külföldi lapokat járát. A világlapok gazdasági cikkeit olvassa. Időszerű gazdasági kérdésekkel foglalkozó könyvekbe mélyed. Figyeli az európai politikát.

Weiszberger bácsi, akitől az asszony még mindig veszi a gyakorlati leckéket, elámul, hogy a »selyemhernyó« mennyi eperfalévelet eszik.

Egy este kipirultan jelentkezik Weiszberger bácsi.

— Nagyságos asszony, — szól lihegve — nagy dolog történt. Ma délelőtt a liftnél megszólított a kegyelmes úr. »No, kedves Weiszberger«... így: *kedves...* »sikerült megnyugtatnia szép részvényesünket?« Nohát, én megmondtam! Mindent megmondtam. A selyemhernyó elméletemet is... Hogy a nagyságos asszony egy aranyos, édes selyemhernyó... Hahotázott a kegyelmes úr. Isten bizony, jóízűen mulatott... És most jön, ami még nem volt soha. A kegyelmes úr maga elé rendelt. Ez a nagy úr, kérem, leültetett engem, szivarral kínált meg... És képzelje, nagyságos asszony, újra elmondatta velem a selyemhernyó dolgot... És ez még mind semmi, le kellett diktálnom... Én diktáltam a kegyelmes úrnak. És írásközben is csak nevetett és nevetett... Aztán így szólt: »Kedves barátom«... Becsületszavamra, hogy így mondta: *kedves barátom*, holnap felszólalok a parlamentben az iparfejlesztési törvény vitájában. Ne csodálkozzék azon, hogy beszédem során el fogom mondani, a selyemhernyó-elméletet«... Meghívott engem is a parlamentbe. Adott is jegyet. Én kettőt kértem. Mondtam a kegyelmes úrnak, hogy a nagyságos asszony is szeretné meghallgatni a beszédet. »Jó« — mondta ő — »itt van a Selyemhernyó részére is egy jegy...« Különben azt üzeni a kegyelmes úr, hogy neheztel a nagyságos asszonyra. Azt remélte, hogy a tőlem kapott felvilágosítások után meglátogatja és kijelenti, hogy rendben találta a Kőszénbánya Társulat szénáját.

Weiszberger bácsi, egy lélekzetre mondott el mindent, aztán ki-fulladtan esett be egy fotelbe és az asztalról felkapott ujsággal legejezte magát.

Erzsébet mosolyogva nézte a boldogságtól remegő emberkét.

— Tehát holnap elmegyünk a parlamentbe?

— Igen, a kegyelmes úr meghívására. Tíz órákor találkozunk. Az Andrássy szobornál várom... És most megyek a családomhoz. Vacsora előtt elmesélem az unokáimnak a mai szép napot... Fe-

ledhetetlen nap... A kegyelmes úr megveregette a vállam... »Kedves barátom«... Így, egyszerűen: »Kedves barátom«... Feledhetetlen... Érdemes volt születni, élni, dolgozni!

— Magát most előléptetik.

— Biztosra veszem... A kegyelmes urat... ezt a zord tekintetű nagy embert megnevettettem... Ha most nem neveznek ki cégvezetővé, akkor soha... Már nem reméltem...

Weiszberger bácsi könnyesen beszél:

— Hatvan esztendőös vagyok. Harminc éve szolgálom a Társulatot. Körülöttem nevelkedtek fel gyerekek, akik ma cégvezetők, igazgatók... Én?... Utoljára huszonöt éve léptem elő főkönyvelővé... Azóta semmi előléptetés, csak intrika... De most!

Felkelt és boldog reményeivel eltiptegett.

Almássy Erzsébet számára Weiszberger bácsi közléseiből a kegyelmes ur üzenete volt fontos. Hetek óta készülődött e látogatásra. Tervei voltak, melyek kiviteléhez tekintélyes támaszra volt szüksége. A Köszénbánya Társulat elnökéről már pontosan tudta, hogy kicsoda. Nemcsak a Társulat elnöke, hanem nyugalmazott miniszter, országgyűlési képviselő, egy nagybank elnöke és vagy tizenöt részvénytársaság igazgatósági tagja. Ez a hatalmas ember az, aki egyengetheti útját...

Másnap Weiszberger bácsival elment a parlamenti ülésre.

A kegyelmes úr tizenkét órakor szólalt fel. Pártolta az iparfejlesztési javaslatot... »de vigyázzunk! a kormány nézze meg, hova teszi az ország pénzét. Igen jó példázatot mondott egyik kiűnő tisztviselőm, megmondom a nevét, megérdemli Weiszberger Zsigmond úr... Van vagy ezerfajta hernyó. Talán több is. Mind szereti az eperfalevelet... Kilencszázkilencvenkilenc fajta megeszi az eperfalevélhez hozzáadja a maga tehetségét, szorgalmát. Ad a az Eperfalevélhez hozzáadja a maga tehetségét, szorgalmát. Ad a magából is... Vigyázzon a kereskedelmi kormány, hogy az iparfejlesztés céljaira csak a selyemhernyóknak adjon eperfalevelet... pardon!... szubvenciót...« (Nagy derűltség a Ház minden oldalán... Weiszberger bácsi felkel és Erzsébet előtt meghajol).

*

Erzsébet a parlamenti-naptól számított három hét múlva lelakította a lakását és kifüggesztette a cédulát: »Elutaztam«.

Viszi a vonat délre. Három névjegye van. »A Kiviteli Társaság képviselője.« »A Magyar Kereskedelmi Múzeum levelezője.«... »hirlapíró.«

Mi történt Almássy Erzsébettel? Mi sikerült neki?

Nagyon egyszerű dolog... A »selyemhernyó« elmondta, hogy mit akar és kívánságát teljesítették. Háromszor látogatta meg a kegyelmes urat. Az első találkozáskor homlokon engedte magát csókolni. A kegyelmes úr elragadtatásában tette ezt és a harmadik látogatásnál is alig ragadtatta magát messzebbre.

Erzsébet már az első látogatáskor előadta terveit. A balkáni piacokért egész Európa verseng. Magyarország is kereskedelmi ki-

rendeltségeket tart fenn egy tucat Balkán-városban. Olvasta a Kereskedelmi múzeum statisztikáját. Az elért eredmény szomorú. Engedjék meg neki, hogy kísérletezzon. Részt akar venni a munkában. Ő, ha kell, ügynökkösködik.

Harmadik látogatásakor megkapta kinevezéseit és még egy megbízást, amit nem várt.

— Édes fiam! — szólt a kegyelmes úr — figyeljen rám. Maga most a Balkánra utazik... Balkán forrong... Figyeljen a forrongásra... Magának paszpartuja van mindenhova... Figyeljen... Magának jó füle van... Halljon meg mindent...

*

Igy indult el Almássy Erzsébet egy furcsa, izgalmas pályán. Végre elérte a célját. Szabad, független, vállalkozásokkal teli életet élhetett... Beograd... Szófia... Bukarest... Athen... Nagyrészt ezekben a városokban élt, dolgozott. Mindenütt feltűnést keltett. A társaságokban ünnepeleése közben, a rendőrségek titokban lestek utána. A társaság és a rendőrség egyaránt lesték azt a pillanatot, amikor végre sikerül leleplezni a szép asszonyt. Persze a nagy társaság, meg a rendőrség más-más leleplezést várt. ség izgatottan várta, hogy megtudja, ki az a férfi, aki Erzsébet éle. Amelyik városban megjelent és hónapokra letelepedett, az előkelő-téhez tartozik. Erzsébet nagyon feltűnő életet élt. Eleinte ugyan szerényen kezdte. Bárhol ütötte fel tanyáját, mindenütt, mint a Magyar Kereskedelmi Múzeum kirendeltsége alkalmazottja szerepelt. Kereskedőkkel tárgyalt, üzleteket kötött. Komoly sikerei voltak. A magyar cégeknek értékes vevőkört szerzett és így ő is jelentékeny jövedelemre is tett szert.

De Erzsébet sokat, nagyon sokat akart keresni. Ezért bekopogtatott a hatalom ajtain is. Nem rohant ajtóstul a házba. Amikor elhatározta, hogy ezentul csak nagy üzleteket csinál, egész életmódját átformálta. Nagy életet kezdett. Otthon kieszközölte, hogy a követség estélyeire meghívót kapjon. Költött magára, drága ruhákat, ékszereket vásárolt. A követség estélyein keresztl bejutott a legjobb társaságokba. Ismerkedett... Diplomáták, politikusok, bankárok azzal a kicsengő hangsúllyal barátkoztak vele, hogy eljussanak nála a legbensőbb kapcsolatig... Erzsébet sokszor eljutott a válságos pillanatig. Ilyenkor aztán megmondta: »Kérem én nem magamat, hanem árut jöttem ide exportálni... Még a legelőkelőbb módon sem akarok „vengerka” lenni«... A barátság azért mindig megmaradt. A kegyelmes úr Budapesten elámult, amikor Erzsébet arról értesítette, hogy kétezer vagon sót adott el a...*...*...kincstárnak.

Bankárokkal nagy gründolásokról tárgyalt és tárgyalásai ritkán maradtak meddők. Persze a kivétel nem az ő dolga volt. Csak összehozta a feleket. Ő volt a nagy összehozó. Megkapta a jutalékát és félreállt.

Nagyon szerette a pénzt. Kiméletlenül, rikácsolva alkudott. Mit akart a pénzzel? Gyűjteni akarta. Minél több pénzt akart.

Szenvedélyesen harcolt érte. Nem gondolt sosem arra, hogy mit fog csinálni, ha egyszer elfárad, sok pénzével hogyan fog élni. De nem fáradhat el senki abban, amit nagyon szeret csinálni... Izgalmas foglalkozásának nyomai nem látszanak rajta. Férfinak való munka ez, de ha a hivatott férfi végzi, az megrokkann, patikára szorul, éccaka álmatlanul fetreng, nappal vonatban vagy várószobákban bóbiskol.

Erzsébet hat évig élt a Balkánon. Mindig bizalmas rendőri felügyelet alatt. A rendőrségeknek sokszor elfogyott a türelmük, kiutasítását tervezték, de ilyen akta sose került aláírásra, azt jótékony kezek mindig megakadályozták... Pedig a Balkánon forró napok jártak. Csekélység: annexio... a két balkáni háború... Erzsébet élt a nagy feszültségben.

Az első balkán-háború alatt Beográdban lakott és a szerb fegyverek sikeréért imádkozott. A szerb Vöröskereszt javára estélyt is rendezett.

A büffé szennációja a konzerv-gulyás volt, melyet ez alkalommal a Weisz Manfréd gyárból hozatott. A vendégeknek tetszett a teremben felállított katlanban fővő konzervek körüli népnünpély-szerű hangulat... Persze ez is üzlet volt. A magyar konzervgyár kollekcióját estélyén mutatta be. Kapott is megrendelést...

*

A szartjevói tragédia napján lezárult Erzsébet életének balkáni szakasza. E napon lezárult a történelmi »legujabb kor« is és követte az újabb népvándorlás kora, népvándorlás a csataterekre.

Erzsébet is mozgósított. Likvidálta ügyeit és átkelt a Száván.

*

A háború!...

Erzsébet nem ment el sebesült katonákat ápolni. Nem fogott rajta a háborús romantika... Csak azt vizsgálta, hogyan realizálhatja a maga számára a háború rettenetes üzemet... Kezdetben tözsdézett. Mit tehetett volna mást? A kereskedelmi ügyletek helyébe Központok, rekvizíciók léptek, a javakat szinte fegyveres erővel foglalták el és ami szabad forgalom maradt, az se várt a közvetítőre. Mindenki vevő volt, eladót alig lehetett találni. A büntettnék egy új neme támadt. Börtönt kapott az, aki nem tudta szállítani, amit eladott. Csak a tözsde volt az a hely, ahol a kereslet és kínálat, mint egyenrangú felek találkoztak...

De Erzsébet a tözsdéről is hamarosan kivonult. Mit érnek az árfolyam emelkedések, ha nem tartanak lépést a korona zürichi kurzusának folytonos hanyatlásaival?... Erzsébet az elsők között volt, akik minden értéküket eladtak, koronájukat átvitték a határon és Svájcban átváltották kevés, de jó, semleges arany-frankokra.

Akkor sem mentek az ilyen merényletek simán. A siber mestersege mindig veszedelmes volt. A háborús esztendők siberje a háború elvesztésére spekulált ezért átszöktette a határon a pénzét. Másrészt Erzsébet a maga és a mások pénze szöktetői közé tartozott. Munkájában nem fenyegette veszedelem. Nem kellett félnie, hogy

elcsipik. Mindig fel tudott mutatni olyan okmányt, melyet, ha elolvasott a határon örökös finánc, csak meghajolt és nem vizsgálta meg retiküljét, poggyászát. Persze ezt az írást nem azért adták neki, hogy zavartalanul csempésszen, hanem azért, mert elhitték neki, hogy a semleges külföldön kitűnő barátai vannak nemcsak a semleges, hanem az ellenséges országok ott idéző fiai között is. Hogy azokat nem tartották ragyogó jellemeknek, az bizonyos, de Almássy Erzsébet nemes honleány, aki visszatértekor hazáját értékes hírekkel szolgálja.

A határállomások vezető közegei már nagyon jól ismerték. Boldogan szalutáltak, ha szakaszába léptek és felváltva udvaroltak neki, míg el nem indult a vonat, hogy átgördüljön a határon Erzsébettel, aki finom bőrdöbökben aranyat, drágaköveket és ezres, sőt később tízezes bankjegy kötegeket »mentett át«.

Egyszer azonban megsugták neki Zürichben, jó lesz abbahagyni a munkát. Odahaza mindenki gyanus, aki külföldre utazgat és bizonyos, hogy már őt is figyelik. Vigyázzon magára Zürichben is.

Nem utazott haza. Zürichből elment Genfbe és ott várta meg a háború végét. Másfél esztendőt töltött el a genfi tó partján a legkitűnőbb hotelban, ahol tulnyomórészt különböző nációk előkelő önkéntes és kényszerült emigránsai éltek. Mint minden svájci hotelban és panzióban, itt is állandósultak a vendégek, éveken át laktak egy szobát, ugyanazon asztalnál étkeztek. Minden hotel olyan közösség volt, melynek tagjai magános, egykedvű emberek voltak. Kifejlődött az újfajta lény: a hotellélek, mondhatni így is: hotelpolgár.

A hotelpolgár hazájától és így a háborútól is távol kényelmesen éli napjait. Itt a Genfi tó és Rhône partjain jól kiszolgálja a béke, a természet, a kultúra. Ragyogó nők és érdekes férfiak szeliden összeölelkezhetnek, vagy a legviharosabb szerelemben téphetik egymást. De oly ritka itt a szelid összeölelkezés. Háború folyik itt is és nemcsak a szerelemben. A legsúlyosabb háború: a belső emésztő harc, mely minden hotel-lelket elbusít, ködbe borít. Ezek a hotel-lelkek azért vannak itt, mert féltek, vagy nem mertek ott-hon maradni, olyik pedig azért, mert elegendő pénze volt ahhoz, hogy pacafista világnézetét egyelőre csak a maga számára keresztül is vigye. Röviden és világosan: itt mindenki megszökött a hatalom, vagy a hódító ellenségtől. Így elkülönülten élnek nemzetük hitétől, lelkesedésétől, mámorától, nincs részük dicsőségben, bukáshban, áldozatban. Hogy megmaradjon a kényelmük, kifosztották a lelkiüket... Hitetlenül tőlják el maguk elől a hazai lapokat és idegesen olvassák a semleges lapok kellemetlen, tárgyilagos tudósításait. Így várják a háború végét.

Almássy Erzsébet köztük él. Könnyen, minden lemondás nélkül éli a hotel-életét. Neki nem új ez az állapot. Így él már évek óta. Csak az a különbség, hogy nem dolgozik. Pihen... De pihenése itt sem tart sokáig. A csempész mindenütt csempész. Hotel-országban sűrűn akad átutazó vendég is. Ezek a csempészek. És a csempészek messziről megismerik egymást.

Almássy Erzsébet volt a hotelban a legrosszabb hírű vendég. Soha semmi botrány, de a futó férfivendégek legtöbbször vele ismerkedtek meg, vele rándultak ki, vele bujtak össze meghitt beszélgetésekre. Ki tudta azt, hogy siberek bujtak össze és nem a nő a férfival.

Ezidőben már nem a szegény osztrák-magyar korona volt az árucikk. 1918 őszén hiába dobták a nagymultú valutát, nem kellett senkinek. Új cikk került a piacra. Jelzálogkötvények, melyek után aranyban kell fizetni a kamatot. Ezt a cikket lopták át a határon... Az ilyen bandák közül egynek Erzsébet volt a feje.

Igy érte meg a háború végét. Akkor vissza akart térni Budapestre. De otthonról figyelmeztették, célszerű is, jobb is künn maradni.

Genfben maradt. Rhône szigetén villát vásárolt. Várt.

*

Almássy Erzsébet 1923-ban férjhez ment... Ez úgy történt, hogy bandájának két tagját a magyar fiúk elcsípték a határon. Szörnyen megijedt. Fogvacogva leste a híreket. Attól rettegett, hogy a két lefogott ember kiadja a nevét és a pesti rendőrség a svájci hatóságoktól kiadatását fogja kérni. Első ijedtségében szólt egy mindig körülötte lábatlankodó fiatal embernek, Jules Quartiernak, egy magánbank prokuristájának, hogy gyorsan vegye feleségül. Jules Quartier bomlott Erzsébet után, akit madám Eliznek szólított. Huszonnégy óra telt csak el és Erzsébet Jules Quartier-val mint férj és feleség Párisba utaztak.

Alig tudta kiheverni ezt a házasságát is. Moszjő Quartier-val nem lehetett tréfálni. Szerelmes volt az asszonyba, ezért a svájci állampolgárságért hetekig kellett szolgálni férji örömeit. Néhány hétig kellett várnia, míg ki nem derült, hogy két lefogott üzlettársát hiába vallatta a budapesti rendőrség, még sem adták ki senki és így az ő nevét sem. Addig kénytelen volt házasságával »lefedezni« magát.

Elmult a veszély... Quartier ur, anélkül, hogy házasságát felbontotta volna, nagylelkűen visszavonult. Erzsébet egyetlen emléket fogadott el tőle, a »madám Eliz« nevet, melyet azóta minden megszokás nélkül visel.

Madám Eliz egy svájci és egy magyar útlevéllel Párisban maradt. Az első pillanatban a svájci útlevelet el akarta dobni. De meggondolta a dolgot. Két útlevél két embert jelent. Két útlevél: »kód előttém, kód utánam!« Mi történnék, ha felmenne a magyar követésre és megmutatná, hogy neki két útlevele van? Nem használná-e mind a két útlevelet? Hol az egyiket, hol a másikat...

Nem ment fel a követségre... Hazautazott és magyar útlevelet mutatott fel a határon.

Hat év után visszatért Budapestre. Megjelent a Jávor uccai lakása ajtaja előtt. Levéldobozába hat év alatt egyetlen levelet dobott a postás. Egy gyászjelentést: Wiszberger Zsigmond meghalt 1919. év november 10-én. Tizenkettedikén temetik a farkasréti rom. kath.

temetőben... 1919 őszén Budapesten két járvány uralkodott: a kimeresztelkedési járvány és a spanyol járvány. Szegény Weiszberger bácsi mind a kettőt megkapta.

Erzsébet egy pillanatra meghatódik... »Szegény bácsika«. — Aztán átlép a meghatottságán, át a küszöbön...

A házmesterné követi.

— Ugy adom át, nagysága, a lakást, ahogy itt hagyta. Nagy csuda is kérem. A prolik alatt el akartak vinni innen mindent. De én szóltam a rokonomnak — miniszterféle volt a drága — és ő magának rekviráltatta el. Itt lakott, míg Bécsbe nem szökött... Azóta minden héten takarítok, szellőztetek.

A lakás megviselt állapotban volt. Rendbe kellett hozni mindent. Míg a tatarozás, az új butorozás munkája folyt, Erzsébet szalodában lakott.

*

Néhány hetet töltött csak Budapesten. Ez idő alatt felújította régi és most is használható ismeretségeit. Akadt közöttük egy férfi, aki sokra vitte. Valamikor a Kereskedelmi Múzeum tisztviselőcskéje, ma a kormány magas embere, egyik fő-fő gazdasági szakértője. Minden nemzetközi gazdasági szakértekezleten jelen van. Szorgalmas, hivatását áhitattal teljesíti. Itthon, a vonatban, a tárgyalások színhelyén mindig csak dolgozik.

Ez a férfi, Kelecsényi János, egy a sok közül, aki szintén szerelmes volt Almássy Erzsébetbe. Nyolc éve látta utoljára. Azóta sok szerelmen botlott át, de mindig Erzsébetet tartotta az igazinak, bizonyosan azért, mert nem érte el soha. Tizenöt évvel ezelőtt, Erzsébet balkáni missziója idején találkozott vele először és a háború kitöréséig rendületlen készséggel reménytelenül szolgálta az asszonyt.

Erzsébet fejéből kiesett ez az ember. Nem kereste, véletlenül találkozott vele a Dorottya uccában, amint éppen egy üzletből kilépett. Elfogulatlanul, mosolyogva nyújtott kezét régi hívének, mintha mosolya csak egy köszönet volna azért, hogy néhány percig várt rá, míg a boltban bevásárolt. A férfi megindultan nézte. Bámulta, hogy az asszony fölött nyomtalanul tünt el a nyolc esztendő... És szentnek tartotta a percet, mely a találkozás mennyei ajándékát nyújtja.

Egy hét múlva látta vendégeül. Akkor már rendben volt a lakása. A régi, divatját mult butorok helyébe az új stílus vonult be a szobákba... Az asszony is új volt... Csupa ígéret Kelecsényi számára.

De nem csak ígéret. Erzsébet döntött. E férfiúra szüksége van és csak úgy használhatja fel, ha együtt él vele. Hozzá kell tartoznia.

Vacsora után elhazudta eddigi életét. Lehet úgy is hazudni, hogy csak igazat elmondunk... Még a házasságát sem hallgatta el. Elmondta, hol élt, merre járt, de hogy mit művelt, siber életét nem leplezte le a becsületes férfi előtt.

Kelecsényi néhány pohár pezsgőt ivott, alig volt magánál. Megfogta az asszony kezét, lázasan dadogta: »szeretem«.

Az asszony a férfi kezében hagyta a kezét. Lényét meghamistva beszélt:

— János... örülök, hogy találkoztunk, hogy itt van nálam. Maga komoly értékes ember... Ha karja, együtt élhetünk. Szereztem a maga életét. A nőt a férfihez, annak élete, munkája kapcsolhatja a legmaradandóbban, a legértékesebben... Akarja-e, hogy mindig maga mellett éljek? Elkísérem útjain? Igérem, hogy mindig magával tartok, segítő társa leszek, résztveszek munkájában.

— Hát van-e ennél tökéletesebb egyesülés? — ujjongott a férfi, akit az asszony most készül magával rántani a pizsokba, ha verjévé tenni...

Megegyeztek. Erzsébet a világ előtt, de a munkában is Kelecsényi titkársa lett, aki elkísérte a nemzetközi konferenciákra is. Öt éven át nem volt olyan népszövetségi közgyűlés, nemzetközi konferencia, melyen Kelecsényi kíséretében meg ne jelent volna. Visszonyuk hol égett, hol elhűvösödött, mindig az asszony szabályozása szerint, de a hivatalos munkában mindig együtt voltak. Erzsébet nem volt látszat-titkár. Megtanulta a gép- és gyorsírást. De nem csak segéd-munkaerő volt. Kelecsényi használhatta az asszony eszét is. Nagyon is használta, sose volt kárára...

Csak abban volt kára, hogy Erzsébet szobalányoskodott is körülötte. Ha utaztak ő csomagolta ki-be poggyászát. És hogy csomagolta be Kelecsényi János poggyászát?... Ugy hogy a maga dolgai egy részét is az ő holmija, iratai közé rakta. Egy részét... A csempész árút: valutákat, értékpapírokat... A fiánc nem vizsgálhatja meg a diplomáciai útlevéllel utazó Kelecsényi János poggyászát...

Igy sibereskedett valóban zavartalanul öt éven át és a külföldön egynem gyűltek bankbetétjei...

Egyszer azonban kiderült minden.

Rómába utaztak. Velence felé robogott az express. Erzsébet átment a büffé-kocsiba uzsonnázni. Kelecsényi unalmában levette a polcra duzzadt iromány-táskáját és egy iratot keresgélt benne. Nem találta. »Bizonyosan betévedt a főtervezet aktái közé« — gondolta. A főtervezet, száznyolcvan gépirásos oldal a nagyobbik táskában van, melynek a kulcsát Erzsébet őrzí... »Talán a kistáska kulcsa is nyitja«... Igen... A táska kinyílt: Ahá! megvan!... Ejnye! ez volna az?... kissé súlyos... Van ez két kiló is... Féltre tolja, kotorász az irattárnak beillő bőröndben. Végre megtalálja a keresett irást... Iparkodik rendbeszedni, összenyomni az iratkötegeket, hogy becsukhassa a bőröndöt. Nem sikerül. Mérgelődik is, fél is, mert minden pillanatban visszatérhet Erzsébet, aki össze fogja szidni, mert rendetlenséget csinált... »Ez a nagy csomag az oka... Mi lehet ebben a csomagban? Ő ad át minden darabot Erzsébetnek, aki pedánsan a bőröndbe rakja... Erre a csomagra nem emlékszik... »Nézzük meg mi van a csomagban... Lássuk csak!«...

Elszörnyedt... Magyar aranyjáradék kötvényeket talált a csomagban, a legnagyobb címletekben...

Az értékpapírokat csomagolatlanul visszadobta a bőröndbe...

Felugrott, hogy az asszonyért rohanjon... De megállt a fülke ajtajánál. Lemondóan legyintett... Az ablakhoz lépett, mélyen kihajolt... Könny hullott a szeméből...

Velence felé közeledtek.

Ezalatt Erzsébet befejezte uzsonnáját. Retiküljéből noteszt vett elő. Akkor noteszt, mint egy vasúti jegy. Benne hártya-vékony lapok, tele miniatűr számokkal. A noteszbe új számokat irt be... Elégedetten mosolygott. A szemben levő tükör megmutatta mosolyát. Egy kicsit még igazított mosolyán és arcán hagyta... Oda fogja adni Kelecsény Jánosnak. Jó volna kiszálni, a konferencia öt nap múlva nyílik meg, két napot eltölthetnének Velencében. Megy vissza a fülkébe, mosolya az arcán.

Fülkéjük ajtajához ér, kilíncsen a keze... Látja az ablakon kibámuló férfit, látja a sárga táskát a pamlagon. A sárga táskát nyitva... Az ijedelem lerugja az arcáról a mosolyt és helyére a retentet rakja fel ónszínét... Reszketve vonul vissza. Ahogy remegő lábai birják, átsiet a szomszéd kocsiba, hogy összeszedje magát, hogy zavartalanul átgondolja a helyzetet... A kulcs nem volt nála, mégis ki tudta nyitni... Neki is van kulcsa? Talán minden utazáskor kileste a táskát... Túri... beleegyezik... De ez lehetetlen... Bizonyos, hogy nem kutatott... Ha mégis... és megtalálta volna az »árút«, nem hagyta volna nyitva a táskát... és nem fordít a nyitott táskának hátát...

Megnyugodott... Puder... ruzs... és újra mosolyogva lépett a fülkébe.

Kelecsényi megfordult... Erzsébetre nézett, azután a táskára vánszorgott tekintete és odatapadt. Nem lehetett félreérteni a helyzetet... Erzsébet várta a sorsát.

Szenvedett. Fizikai fájdalmak gyötörték. Belsőjében furcsa lármák zúgott. Szíve nagyon rendetlenkedett. Eddig még soha... most először... hiba történt a motorban. Talán szívvé változott, dörömből, mintha ki akarna törni és meztelenül a férfi tenyerébe terülni.

Percekig tartott ez a rémséges némaság... A vonat dübörögve robogott át a velencei hidon...

... Mestre — Venezia!

— Kérem, zárja be a bőröndöt.

Erzsébet remegve szedte elő retiküljéből a kulcsot és teljesítette a parancsot.

— Kérem, adja ide a kulcsot.

Odaadta.

— És most arra kérem, hogy válasszon... én szálljak ki, vagy maga akar Velencében maradni.

Erzsébet sóhajtott...

— Kérem, döntsön, vagy én határozok. A vonat tíz percig áll itt.

— János... kérem... utazzunk még egy állomást együtt. Egy óra az egész... Nem bánom, tegyen velem, amit akar. De egy órát még magával akarok tölteni... Az első férfi, akit szeretek... Magát is csak tíz perc óta szeretem... nem tudom meddig tart... jaj... Isten óvjon meg engem attól, hogy a szerelem... ez a fájdalom sokáig tartson...

A vonat elindult...

Kelecsényi a pamlag sarkába bújva túrta az asszony beszédét.

— Most már tudja, hogy bőröndjében mindig az én csempészboltomat is szállította... Tudtam, éreztem, hogy nagyon szeret engem. Bizik bennem... Mertem...

A férfi ráordított.

— Minek magának az a sok büdös pénz?!

— Kellett... Mindig kellett... A békében rendes úton sok pénzt tudtam keresni... Jött a háború... Azóta csak így lehet... Akik ma kereskednek, tolvajlámpással járnak.

Ez maga!... Mindent élesen határoz meg... Saját magát is. Szégyenletes dolog, hogy szóbaállok magával... Mit akar tőlem?... Hallgassam tovább?... Magát, aki így rászédett és meggyalázott engem?...

— Igaza van... De jóvá tehet mindent... Maga az egyetlen ember, aki megváltoztathat engem... Csináljon belőlem új embert. Tartson meg engem... Új lélek száll belém. Új életem magának adom. Még sose szerettem senkit...

— Bizonyos, hogy így könyörögne egy fináncnak is, ha rajta csipi. És vegye tudomásul, hogy most is finánccal beszél... Kötelességem, hogy magát feljelentsem... Én se viszem el szárazon... félrelöknek... de csak így menthetem meg a magam számára a becsületem...

Kelecsényi felkelt a pamlagról és kiment a fürkéből.

Az asszony is felugrott. Kelecsényi a folyosón, ő belül fogta a kilincset. Az üvegen át szembenálltak. És Kelecsényi kemény, határozott tekintetéből megértette és tudomásul vette, hogy végzett vele...

Elengedte a kilincset...

A vonat Padova állomás váltóin lassítva zakatolt... Erzsébet figyelt. Gondolkozott. Határozott. Egy pillanatig a bezárt sárga táskára nézett. A kulcs nincsen nála. A táskát mindenestül magával kellene vinni... Míngyárt megállapította, hogy bolond dolgot akar művelni... Nincs sok idő a töprengésre. A vonat megállt. Karjára kapta felöltőjét, kizárkázóját...

A férfi hátamögött, a kiszállók közé surranva leszállt...

Menekült a finánc elől...

*

Erzsébet nem mert hotelban megszállni. Félte Kelecsényitől, hogy üldözteti, és a hotelben bizonyos, hogy elcsipnék. Autóba ült. A soffőrnek azt mondta, hogy a várost akarja megtekinteni. Két órai kocsizás után az állomásra vitette magát. Néhány perc múlva egy vonat indult Trieszt felé. Erre a vonatra felszállt. Trieszbe utazott.

Triesztben hajóra szállt és Konstantinápolyban kötött ki.

Menekülése tizenöt napig tartott.

Az első napokban még a hajón is rágta a félelem. De lassanként megnyugodott és mindtisztábban látta, mit kell tennie, hogy megmeneküljön. Sürgősen félre kell tenni minden okmányt, és helyükbe ujakat szerezni. Új névre van szüksége megint. Új, de törvényes névre. Őt megtalálják Almácssy Erzsébet néven, megtalálják madám Eliz Quartier néven. Bolondság volt, hogy nem vált el Quartier-től. Eh!... Ő már az első pillanatban döntött. Tudja ő, hogy miért hajózik Konstantinápolyba. Áttér a mohamedán vallásra, férjhez megy egy törökhöz. Már tudja is, hogy kihez...

Egy hónapot töltött el Konstantinápolyban. A dolog nem ment olyan könnyen, mint ahogy gondolta. A kiszemelt török, békebeli ismerős, régen is sűrűn eladta magát, szívesen adta volna oda nevét most is azért az ezer svájci frankért, de már nős volt a szerencsétlen és szidta a Gházit azért a törvényért, hogy egynél több felesége nem lehet. De szerzett maga helyett egy tekintélyes, de ekszisztenciájában gyöngye ifjut. Azzal megesküdt. A török ifju sok futkosás után megszerezte az utlevelet, de mielőtt átadta volna előbb járadékát egy évre kifizettette.

Erzsébet a török férjtől örökre elbucsuzott és Bécsbe repült. Onnan Drezdába utazott. A Lahman szanatóriumban bujt meg. Hat hónapos kúrát tartott. Nagy szüksége volt rá.

A kúra kijavította Almácssy Erzsébet idegeit és visszaadta hervadhatatlan szépségét. Megállapította, hogy nincsen semmi baj, semmi veszély. Kelecsényi János futni hagyta. Most már bosszankodott azon, hogy ellágyult Kelecsényi előtt. Mi történt volna, ha meghallgatja az az ember és mint megbélyegzett rabszolganőt maga mellett tartja?... Összeomlott volna az élete. Visszaemlékezett akkori szívverésére, mely most is visszadobog a fülébe. Soha nem érzett kinok gyötörték akkor. Ez hát a szerelem?... Bizonyos, hogy az a szerelem, mert ő akkor nem hazudott. Egyetlen férfi, aki röpke félórán át nagy hatással volt rá. Ki tudja?... talán tovább is tartott volna... Félóráig volt egy férfi számára... Az első férfi... de az aztán kirugta...

Igy pillant vissza Almácssy Erzsébet... Most meg se moccan a szíve... Elmegy tornászni, mintha a szívére izmokat akarna gyűjteni.

Egy este ágyában elneveti magát. Most már három útlevele van. Magyar, svájci, török... Utazhat, nyitva áll előtte a világ.

Egészségesen, vidáman nevetett.

Másnap Budapestre utazott. Boltját újra megnyitotta... A határon török útlevelét készült felmutatni. Sok pénzébe került, leg-

alább használni akarja. De meggondolta magát... Haza mégis legokosabb magyar útlevelemmel utazni...

*

Ez idősebb Siró Zoltán elvált feleségének harmincéves története.

Idősb Siró Zoltán Milánóban ül és keresi egy szóra az asszonyt. Hiába keresi... Madám Eliz, vagyis Rücski Mehmed effendi felesége Ettore Deskovics bankár vendége és most, fürdő után, tükör előtt ül... Rendbe szedi magát. Ebéd előtt Deskovics és még két üzletbarátja fontos tanácskozássra látogatnak el hozzá.

Az öreg Siró kutathat az asszony után. Almássy Erzsébetet hiába keresi.

III.

Erzsébet vendégei közül elsőnek a házigazda, Ettore Deskovics lépett be. Hatvan év körüli elegáns dalmát férfi. Husz éves korában került Olaszországba. Ma lelkes, hangos olasz hazafi. Bankár és állandóan nagy üzleteket bonyolít le, nagyrészt Jugoszlávia felé. Már a békében is a Balkánon dolgozott és ez időben sokszor és hosszabb ideig tartózkodott a nagyobb balkáni városokban. Erzsébettel való ismeretsége Szófiában kezdődött. Ismeretségük akkor felületes volt, de a háború után Erzsébet felmelegítette és kimélyítette a kapcsolatot és mert nem idegenkedett üzleteitől, komoly üzletbarátság fejlődött ki közöttük. Deskovics bankirodája a siber-világ jelentős állomása volt.

— Madám Eliz, csak üdvözölni jöttem és hogy ezt a levelet átadjam.

— Az urak?

— Bocsanatát kérik, de félórát késnek... A déli tőzsde lázas. Ott kellett mirtadniok... Velük együtt vissza jövök.

Deskovics elment. Erzsébet a levél borítékát nézte. Tudta, honnan jött a levél. A levél Deskovics címére szólt és Erzsébet sajátkezű írása volt. Nem levelezett ő senkivel sem, csak a szobalányával, akinek elutazása előtt mindig átadott egy csomó megcímezett borítékot. A szobalány tudta, azt a három-négy várost, amelyek egyikében úrnőjét utoléri a levél. Mindenik városba elküldte ugyanazon tartalmu levelet. Csak öt esztendeje levelez szobalányával. Öt évvel ezelőtt egy bēna detektívtől megtudta, hogy lesnek rá. Azóta tudni akar róla, ha valami történik a háza táján. Persze a szobalány rendszerint számárságokat irt meg. Bizonyos, hogy most is, előre bosszankodik a levél tartalmán.

Am a levél így szólt:

»Nagyságos asszony kérem a ház mesterné nagy szemtelenséget csinált velem. Tegnap nála voltam és nagyon erős teával kínált meg és kérdezte, hogy mere van a nagysága. Azt mondja, hogy rendelet van muszáj bemondani hogy a lakó hol jár és nála is be kell írni a könyvbe nincsen abba semmi ha

megmondom nem titok az ha rendelet van rá. Én megmondtam de a Deskovics urat mégse jó ez meg van. De én még az este megkérdeztem testvérem vőlegényétől aki rendőrbiztos igaz e az a rendelet amit a ház mesterné mondott nem hinném de utánajár. Ma délbén gyűn hozzám a rendőr biztos és mongya halod e Mariska szó se igaz az egészben. No mondok adok én a ház mesternének szaladok hozzá. Fífikus voltam nem mondtam hogy mér rántott be engem csak kérdeztem kedves tézaszony ugyan miben volt az az ember aki az én nagyságomat kérdezte magától mer bizonyra vettem hogy másnak vete ki belőlem, hogy az én drága Nagyságám mere jár. Én is hazutam neki hogy nálam is járt valaki és ojan buta voltam hogy megmontam mere van. Mongya hát meg hogy nézet ki az az ember tudni kel hogy egy vagy két ember kereste mer azt nekem meg kel irni az én nagyságámnak. Így becsaptam a ház mesternét és megmonta hogy egy fene magas vöröses arcú öreg ember kereste meg is monta neki Milano városát és mos már ő is ajá-lotta jó lesz megirni a nagyságának mer az a fene nagy ember aszonta hogy mos mingyá felül a milanoi vonatra. Minden nap szelőztetek tesék nyugot leni nagyságos asszony, mindenre vigyázok és mindenkinek aszondom hogy nem tudok semit. Kezeitcsókolom Mariska szobalány».

Erzsébet bosszankodva olvasta a levelet. Bosszankodásába aggodalom is vegyült. Ki keresi őt? A házmesterné a rendőrségre hivatkozott amikor a szobalánytól kicsalta tartózkodási helyét. Talán Kelecsényi keresteti a rendőrséggel?... Lehetetlen. Egy év telt el a »brutális« eset óta. Vagy más ügyben kutat a rendőrség? De hiszen nincs semmi »ügyben« benne. Saját számlára, egyedül dolgozik. Sűrűn van otthon, most is négy hetet töltött el Budapesten... Ki lehet az, aki őt keresi?...

A vendégek, Deskovicssal együtt megérkeztek.

— Madám Eliz, ön nagyon nyugtalan... — szólt Deskovics.

— Ez a levél... Értesítést kaptam, hogy valaki kutat utánam. Állítólag már itt van Milánóban... Kérem, kedves Deskovics, intézkedjék, hogy megkapjam a hotelek magyar vendégeinek névsorát.

— Ne aggódjék. Bárki idegen keresi is, önt nem találhatja meg. De azért intézkedem. Estére megkapja a névsort... Kérem nyugodjék meg.

Erzsébet Ciuzanovval kínálta meg vendégeit. A Deskovicssal jött két ur tipikus északi olaszok voltak. Termetük, fejük germán típus felé hajló, csak élénk tűzű szemük hirdette az olaszt. Gazdag emberek és pénzükkkel csak biztosra menő játékot művelnek. A két ur Deskovicssal együtt Madám Elizzel új alkalmi társulásra készül. Azért jöttek most össze, hogy meghallgassák a nagyszabású tervet.

Madám Eliz beszél:

— Uraim!... Bethlen István egy beszédében félreérthetetlenül megmondta, hogy a magyar állam pénzügyi csőd előtt áll. A magyar miniszterelnök elszólta magát. Másnap visszaszívta... Mind-

egy... Uraim, ez nagy szenzáció. A dolgot otthon elkenték. Előtünk azonban ilyen súlyos kijelentéseket nem lehet elkenni... A magyar pengő esni fog. Nagyon nagyot fog esni... Pénzügyi csőd! Egy hét múlva... két hónap múlva... Nekünk már most munkához kell látni... El a pengőtől! Dolgozzunk pengőben. Én hozom a pengőt. Ma annyit hozhatok, amennyit akarok. A hónap alatt hozhatom. Ma még a pengő prima valuta. Teljesen nyugodt. Van időnk bőven. Ha Bethlen vissza merte szívní nyilatkozatát, úgy a baj még nem akut. Lassan, minden zaj nélkül szivárogtathatjuk ide és más jó helyekre a pengőt és veszünk érte finom valutákat és más jó mobilértéket.

Madám Eliz hanyagon megdőlvé a pamlagon, Mariska szobalány levelét győzőgetve, rapszódikus modorban adta elő tervét. A romlott asszonyt nem piszkálta lelkiismerete. Egy pillanatra sem gondolt arra, hogy hazája, egy vergődő nép ellen tör. Csak mosolyogva nézett a három férfira, kereste szemükben a rablási lehetőségre felcsillanó tekintetet.

De a három férfi elkerülte madám Eliz tekintetét. Az asszony nem ért el náluk nagy sikert.

— Nos uraim? Megbukott a tervem?

— A terv nagyon érdekes. Érdemes tanulmányozni, — szolt Deskovics.

Alberto Alghieri, az egyik ur hüvösen állapította meg:

— Érdekes, hogy Bethlen nyilatkozata nem jelent meg egyetlen olasz lapban sem.

A harmadik ur is megszólalt:

— Lehet, hogy a magyar kormányelnök közbenjárt a Ducsénél, hogy tiltsa meg a nyilatkozat publikálását. De a francia lapokban sem olvastam... Madám Eliz, nem vezették önt félre?

Minden magyar lap közölte. A kormánypártiak is... De úgy látom, uraim, nincs kedvük az üzlethez... Talán hagyjuk...

Felkelt a pamlagról, töltött a poharakba és erőltetett kedves-séggel kínálta vendégeit.

Alghieri lassan, szinte csöppenként, de egy szájhozemelésre itta ki vermutját. Ugy látszik felmelegedett tőle, mert széles mozdulatok kíséretében lendülettel beszélt:

— Jó, rendben van, elhiszem, hogy a nyilatkozat megtörtént. És aztán? Kérem, madám Eliz, figyeljen reám. Mi most nem olyan atmoszférában élünk, hogy kedvünk legyen egy pengő-besszhez nyulni. Ön egy államférfi pesszimista nyilatkozatába kapaszkodik bele... Ezzel szemben Mussolini a korporációk nemzeti tanácsában néhány nap előtt jelentette ki, hogy a világgazdasági válság elérte a tetőpontját, elértük a mélypontot és most már lassu javulás következik. Ugyanezt mondta Benes. Snowden angol pénzügyminiszter szintén nagyon optimista beszédet mondott. De nekem elég a Duce nyilatkozata... Madám Eliz jól tudja, hogy a valutapiac szörnyű stabilitás uralkodik. És ön most akar egy nagyszabású valuta-üzlethez fogni?... Akar még egy pár jó hírt?... Most tanácskoz-

nak Bazelban az angol, francia, német, olasz és a belga jegybankok elnökei... A közép-európai tőzsdék Zágrebban konferenciáznak. A B. I. Z. bank kölcsönt nyújt a keleteurópai országoknak... Magyarország Londonban 87 millió pengő kölcsöntkap. Flandin francia kereskedelmi miniszter Budapesten tárgyal, szintén kölcsönügyben. E tényekhez még száznyi figyelmeztető jelenség járul, melyek nyilvánvalóan ellentmondanak számításainak. Madám Eliz, vegye tudomásul, hogy nekünk bealkonyodott. Jön a gazdasági fellendülés. Ezentul a pénz nem fog unalmában országról országra meddően csavarogni. A pénz elmegy dolgozni. Nekünk vissza kell vonulni. Nem szabad új angazsmánokba menni, mert, amit kerestünk egy pár nap alatt elveszithetjük.

Az asszony idegesen nevetett:

— Alberto Allghieri gyáva! Becsukja a boltját. Majd nyit a Gallerián egy aprópénz váltó boltot a boldog Európa számára... Szegény, boldogtalan optimizmus... Mussolini!... Snowden! Benes!... Bizony ők szeretnének egy fellendült Európát csinálni, csak nem tudnak. Szeretnének már nagyon felszállni a mélypontról! Nem tudom miben biznak? Csak az Istenben bizhatnak... Akar Alghieri ur az ön jó hireivel szemben egy csomó rossz ténnyt? Ime: Meghíusult a francia-olasz flotta-megegyezés!... A szovjet a leszereleési konferenciát megelőző értekezleten a fegyverkezés 50 százalékos leszállítását parancsolja, ezzel szemben Franciaország 19 milliárdot fordít újabb fegyverkezésre. Németország moratoriumot kér nemzetközi adósságai és a Yung féle fizetésekre... Parancsol még rossz tényeket?

Villogó szemmel nézett Alghierire, aki unottan állta a tekintetet. Ez a félkéz kalmár nem szerette az asszonyt. Félt a fantáziájától, remegett, hogy egyszer úgy beleragadja egy vakmerő üzletbe, hogy mindenét elveszti. Az asszony is gyűlölte Alghierit. Deskovics és a másik vendég alig adtak pénzt a közös üzletbe, ők inkább csak a lebonyolításban vettek részt, de Alghieri volt az, aki a szükséges tőke tulnyomó részét adta, ezért volt, mint mindig, most is tartózkodó, de azért is, hogy a nyereségből a legnagyobb részt a maga számára erőszakolja ki.

Kemény párbeszéd indult meg közöttük.

— Tehát ön f e s z t a magyar pengőre? — kérdezte az asszony.

— Feszt vagyok!

— Vegyen tőlem pengőt.

— Nincs szükségem pengőre.

— Öt ponttal olcsóbban adom a mai kurzusnál.

— Nincs szabad pénzem.

— Magának nincs pénze?... Hitelbe adom. Ismerjen el érte lírában. Hat hónapi hitelre adom.

— Mennyi pengője van?

— Egy millióig hitele van nálam.

— Hol a pénz?

— Itt. Milánóban. A B... fiókjánál. De készpénzért kap töb-

bet. Római átutalást, triesztit... milyent akar?... Csodálkozik? Nem tudja, hogy elkezdődött a pengő menekülése?... Megbízásaim vannak, hogy kurzuson alul adjak pengőt.

Deskovics közbeszólt:

— Hát olyan nyilvános már a dolog?

— Dehogyan nyilvános! Hiszen akkor önök is tudnák! — mondta csufolkodva az asszony. — De rajtam kívül akadnak még jóorru bankok, történelmi és pénzmágnások, nagyzsidók.

Alghieri bucsuzott.

— Madám Eliz meddig marad Milánóban?

— Még két napig.

— Holnap el kell utaznom és így, sajnos, már nem találkozhatunk.

A másik ur is bucsuzott. Együtt mentek el.

Deskovics még ottmaradt. Ő még meghallgatta madám Eliz le-sújtó véleményét.

— Alghieri olyan átlátszó, mint az üveg. Mindig ezt a mókát csinálja. Fitymálkodik, piszkál, lenézi az üzletet. »Holnap utazik«. Ő ezek után utazik? Holnap délből itt lesz.

— Velünk ebédel?

— Köszönöm... ma egyáltalán nem ebédelek. Fáradt vagyok, lefekszem.

*

Este nyolckor ébredt fel. Éhes volt. A szobalánytól teát és gyümölcsöt kért. Asztalán két levelet talált. Az egyiket Alghieri írta:

»Nagyon érdekes híreket kaptam. Kötelességem, hogy közöljem önnek híreimet. Elutazásomat elhalasztottam. Holnap délből meglátogatom«.

Az asszony mosolygott.

Felbontotta a másik borítékot. Egy jegyzék volt benne. A milánói hotelek magyar vendégeinek névsora.

Eldobta a jegyzéket. Két korty teát ivott. A teás csészét is majdnem eldobta, de csak a tálcára csörrentette. »Ezek az olaszok nem tudnak teát főzni«.

Nyugodtan ébredt, Alghieri levele derűssé tette. De ez a jegyzék rálépett a kedvére, eszébe juttatta Mariska szobalány levelét. Amikor elolvasta a levelet, nem volt ideje töprengeni felette, nyom-ban lázas tárgyalásokba lendült, kirázódott fejéből a nyugtalanító hír... Most itt van a jegyzék és nem mer utána nyulni... Ki lehet az, aki keresi? Miért keresi? Kutatja, egyre kutatja a semmit, a maga életét és nem talál benne még egy elsurranó alakot sem, akivel elintézetlen dolga volna; akinek olyan nagy gondja, baja le-ne vele, hogy türelmetlenül kétezer kilométert fusson utána... Ke-lecsényi János?... Ő az egyetlen ember, akitől bucsu nélkül vált el. Megszökött tőle... Nem tőle... a zsandártól futott el. Mestre után, amikor a fülke ablakán keresztül látta kemény, komor arcát,

azt hitte, a vonatkísérő fassisztát ment keresni, hogy letartóztassa. Most, hogy ideutazott, megint Velence határában robogott vele a vonat. Talán ugyanabban a fülkében ült, amelyikben a rettenetes perceket élt át. És megfejtette Kelecsényinek, az üvegen át küldött utolsó tekintetét. Az a tekintet egy férfi szerencsétlen szerelme és befrecskelt tisztessége fölötti vívódását takarta le. Ő eddig ezt a bucsuzó tekintetet a maga tolvajnyelvére fordította le: a zsandár kegyelmes volt, futni hagyta.

Milyen hamar kiheverte ő Kelecsényit? — méléz az asszony. Szeretné, ha a névjegyzékben Kelecsényi nevét találná meg — de még mindig nem nyul a jegyzék után... Ő nem játszott, amikor szerelmet vallott neki. Amikor kimondta a szerelem szót, sebet érzett a szíven. Sose érezte azt, amit akkor. Kelecsényi tévedett, amikor azt mondta, hogy éppen így könnyörögne, ha egy finác megcsipné... Hogy egy finác rajtacsipje, arról szó sem lehet. A bajt egy perccel előbb meg kell érezni és akkor tudnivaló, hogy mit kell tenni. Egyszer megtörtént... Többen utaztak a fülkében, A vámvizsgáló finác egy hölgy retiküljének belését felmetszette... No most rá kerül a sor... Az ő retikülje vattázott belésében ötezer dollár bujt meg. Karján lógott az álerszény, a kopottas retikül. Megse rezgett az arca, amikor a nyitott ablakon lehajolva, lepottyantotta. Valaki megtalálhatta és bosszúzkodhatott, hogy egy zsebkendőn kívül semmit sem talált benne... Ő így viselkedett a finácveszély előtt... Kelecsényi tévedett... Talán rájött e tévedésére és most utána jött... Jó volna... Jó volna mai életét abbahagyni »Minek magának az a sok büdös pénz?« E megvető mondat zug feléje... Jó volna, ha Kelecsényi újra megkérdezné...

Madám Eliz ábrándozik.

— Hátha ő keres?...

Felkel a pamlagról. Imbolyogva jár-kel. Sokszor fordul a tükör felé, de nem nézi magát és így nem látja, hogy félóra alatt tíz esztendő t vesztett el zsugorin őrzött fiatalságából. Nem veheti észre, mert — életében először — belseje furcsa mozgolására figyel.

De azért mégse nyul a névsor után. Nem nyul, mert kinyomozta magában már, hogy Kelecsényi nem keresheti őt. Eszébe jut szabánya levele: »nagyfene vörös arcu öregember...«

Hangos nevetésre fakad. Sikongva, szertelen örömmel nevet. És nevetése letörli arcáról az odarebbent és az éveket becsületesen számolni kezdő fáradtságot.

Azért nevetett, mert egyszerre kitalálta, hogy ki kutatót utána a ház mesternénél. A nagyfene vörösarcú öregember András bácsi, az izákos, érzelmes rokon, akinek huszonhárom év óta havonta küldött husz-harminc pengőt. De megsokalta és két hónappal ezelőtt utasította bankját, hogy szüntesse be a járadékot... Az öreg nem hagyja magát... ő kereste... ő fenyegetőzött, hogy utána jön Milánóba. »Nohát! András bácsi jól megijesztett... Mikor hal meg

ez az ember!» Megbánja kegyetlen gondolatát. Utalványt állít ki: »András bácsinak rövidesen nagy öröme lesz, a Deskovics banktól ötszáz lírát fog kapni. Hogy nem jött utánam Milánóba, az bizonyos«.

Kedvtelve olvassa el újra Alghieri levelét, aztán felveszi a kagylót és áttelefonál Deskovicsékhoz.

— Magukkal vacsorázhatok?... Boldog vagyok... Igen... nagyszerű program... Scala... és utána vacsora... Máris öltözködöm... Sietek...

Eszébe se jutott a magyar vendégek névsorába betekinteni.

Radó Imre.

Mint a bika

Úgy éltem életem mostanig, mint fiatal bika,
aki esett tehenek közt unja magát a déli
melegben és erejét hirdetni körberohanhat
s játéka mellé nyálából ereszt habos lobogót.
És rázza fejét s fordul, szarván a sűrű,
repedő levegővel és dobantása nyomán
gyötrött fű s föld fröccsen a rémült legelőn szét.

S úgy élek mostan is, mint a bika, de mint
bika, ki megtorpan a tücskös rét közepén
s fölszagol a levegőbe. Érzi; hogy hegyi erdőkön
az őzbak megáll; fülel és elpattan a széllél,
mely farkascorda szagát hozza sziszegve, —
fölszagol s nem menekül, mint menekülnek
az őzek; elgondolja, ha megjön az óra, küzd
és elesik s csontjait széthordja a tájon a horda —
és lassan, szomorún bög a kövér levegőben.

Igy küzdök én is és így esem el majd,
s okulásul, késő koroknak csontjaim őrzi a táj.

Radnóti Miklós

KISEBBSÉGI KULTURÉLET

Szerb-magyar irodalmi kapcsolatok.

Ducsity és Szenteleky

(Dr. Kohlmann Dezső 1933. december hó 26-iki, szombori felolvasásának kivonatos ismertetése.)

A legrégebb idők költői sokkal összeforrottabbak voltak népeikkel, mint az utánuk következő korokéi. Nemcsak énekesei voltak törzsiüknek, hanem papjai, jósai és tanítói, úgyhogy sorsszerűen kapcsolódtak életükbe. A nyugat-római császárság klasszikus írói már erős elkülönülést mutatnak. Horatius gyűlöli a tömeget. Ez az arisztokratikus elzárkózás egyre nő s tetőpontját a francia precieusok alatt éri el. Pedig a költő nem szakadhat el kora életétől és mozgató eszméitől. Az irodalom nem üres játék. Franz Werfel szerint a szellem szörnyű kötelesség. Felelősségteljes elhivatottság. A mai kor költőjének vagy írójának, akár a napnak, mindenkre egyformán a szeretet jótékony melegét kell árasztania. A maga lelkének harmóniájával meg kell teremtenie az egész világ harmóniáját — vagy legalább egy ország testvéreit. — Az elhivatottnak e szent kötelessége legerősebb a legnagyobb szellemeknél, tehát az ő tevékenységükben jut legjobban kifejezésre.

Jugoszláviában a legnagyobbak között elsősorban a szerb Jovan Ducsity és a magyar Szenteleky Kornél neve említendő. A szerb-magyar szellemi kapcsolatok újbóli megteremtése és közelebb hozása nekik köszönhető.

E nemes célkitűzés valóra váltásában Szentelekyé a kezdeményezés.

Debreceni Józseffel együtt — maga a nagyobbik részt vállalván — lefordítja az újabb szerb lírikusok jellemzőbb költeményeit s »Bazsalikom« cím alatt a Napló kiadásában juttatja el a közönséghez. Azt hiszi — mondja előszavában — hogy ezzel közelebb hozta a magyar olvasó lelkéhez a szerb lelkek rezzenését, a testvéri vágyak öröklését, a bazsalikomos szerb mezők egyszerű báját és finom illatát.

Mintegy szellemtestvéri ölekezésben találkozik vele Jovan Ducsity, a szerb poéták legnagyobb és legkikristályosodottabb formaművésze, midőn az »Álmok városa« c. s a Jugoszláv Magyar Könyvtár kiadásában megjelent művének előszavában a következőket

mondja: »Minden célkitűzést, mely a népek közeledésének eszméjét propagálja, nemesnek és pártfogásra méltónak tartok. Az ilyen közeledési akciók elhivatott vezérei az írók és költők, akiknek feladatai korunkban nagyon megsokasodtak, mikor szerte a világban a gyűlölet és elfogultság kiáltó szava harsog«.

Ducsity és Szenteleky — folytatja az előadó — nagyon közelről érdeklik a szomboriakat, mert mindketten Szomborból indultak el.

Ducsity — Konstantin Kosztity tanár közlése szerint — a régi, szombori szerb tanítóképezdének volt növendéke, Szenteleky pedig: a magyar gimnáziumé. Mindkettő tiszta lírikus, mégha regényt, esszét, utirajzot vagy bírálatot is ír. Minden írásuk ennek az örök zengésnek kifejezése. Egyformán szerelmesei a nevelő nyugatnak, a deledő délnak és a képes keletnek, de bármilyen távol is legyenek, mindig a hazai rögöz térnek vissza és abból merítik azt az őserőt, mely csiszolt alakban a költészet örök értékeit adja.

»Ducsity a szerb lira modern uttörője, ki alakban, felfogásban művészivé alakítja nemzete költészetét, Szenteleky az itteni magyarságnak lesz költője és éber ébresztője«.

Ducsityra először a múlt századvégi szerb poéta: Vojiszláv Ility hatott a legerősebben. De párisi tartózkodása alatt megismerkedik az új francia lírikusokkal, akik között különösen Henri de Regnier gyakorol reá befolyást.

Ducsity számára a forma — különösen eleinte — fontosabbá válik a tartalomnál s az emberi lelket a dolgok lelkével összekötő, szubtilisen finom vonalak: fontosabbakká az általános, emberi érzelmeknél. A formaveretért sokszor feláldozza a gondolatot, az őszinteséget és szabadoságot s legbensőbb, költői tulajdonságait, stílusa azonban oly mesterien csiszolt, kifejezésekben és képekben oly csillogóan gazdag, mint a legfényesebb színkeverésű szőttés. Alig akad hozzá hasonló szerb stílusművész.

Témái: természet, férfi és nő. A természet képei azonban minden témájából kiragynak, minden hangulatán átütnek. Gondolatgazdagsága, ami lírai költőnél ritka, meglepő. Gondolatai a metafizikával érintkeznek.

Stílusának virtuóztatásával, verseinek muzsikájával és csodálatosan finom természetérzésével a magyarok közül leginkább Babits Mihályhoz áll közel. Költeményei a fordítónak nehéz munkát adnak, mert mindegyikük átköltést kíván.

Ducsity, körülrajongva nemzete lelkesedésétől, még ma is folytatja nagy hivatását. Szentelekyt azonban, sokkal mostohább körülmények között megkezdett teremtő munkájában megakasztotta a halál. Mint ismeretes, Szenteleky a semmiből teremtett irodalmat s szellemi jövőt a magyarságnak. Gyöngye fizikumu férfi volt, de betegségétől kikezdett testében ritka lelki erő vívta szélmalomharcát a hagyományos, vajdasági, magyar közönnnyel. Mindig tisztán ragyogó fegyverrel, »nyílt csatában, keresztes lovagként, áhítatos lelkesé-

déssel és modern hadvezérként, a költészet és művészet minden felkészültségével» harcolt s mindig a legelső sorban.

Szenteleky kettős rétegződésű. Alapja: »egy igazi széplélek, annak minden előnyével, de hátrányai nélkül... Minden gondolata lira, minden lirája nemes, emberszerető, humanisztikus filozófia... Folyton tanul, de minden tanulmánya nagy szíve kohójában nemes veretet kapott«.

Csalódásai nem térítették el utjából, nem puha, lirai álmodozó, hanem kemény, következetes, férfias akarásu.

Az előadó ezek után Szenteleky gimnáziumi éveiről beszél s mint egykori tanára, felemlít néhány esetet annak dokumentálására, hogy mily korán nyilatkozott meg benne az eljövendő író. Majd újból visszatér a néhai irodalmi vezér nagy kulturmissziójára, melyel annak idején a Kalangya emlékszámának cikkirói szintén részletelesen foglalkoztak.

Dr. Kohlmann Dezső fent kivonatolt előadását a szombori Magyar Közművelődési Egyesület körében tartotta meg.

*

A néprajzi gyűjtésről

Kulturális megmozdulásunk egyik fontos célja, megmenteni, rendszerbe foglalni, kisebbségi népünk meglévő értékeit. Ez alatt értjük: a nyelvi, viseletbeli, építkezési, háziipari stb. különösségeit, szokásait, művészetét.

Sajnos ez irányban alig történt valami, pedig a dolog sürgős, mert a kultúra fejlődése, az anyagi nehézségekkel való küzködés napról-napra eltöröl, megsemmisít, feledésbe merít egy-egy szép viseletet, nótát, szokást, lerombol egy-egy nap-sugaras homlokzatot vagy nagykapút. Amelyekről pedig eddig, még az idegen is felismerte mindjárt a magyart.

Be kell vallanom, hogy rendelkezésre álló szakkönyvek hiányában, magam is csak emlékezetemre, a régen hallottakra, olvasottakra támaszkodva írom e sorokat s inkább csak a lendítést szeretném megadni, hogy azután az avatottabbak folytassák és fejezzék be a nagy művet.

Mert bizonyos, hogy a magyarság le egészen a Szávaig kisebb nagyobb tömbökben él együtt s ezekre a vidékekre, rányomja bélyegét.

Nemcsak az által, hogy beszéde, dalai, szokásai eltérők az uralkodó szlávoktól, hanem építkezési modora is más. Viselete, ruházati cikkei, háziipari tárgyai meg éppen megkülönböztetik sorstársaitól a szerbektől, horvátoktól, bunyevácoktól, sokácoktól, sváboktól.

Ezeket a megkülönböztető népi sajátosságokat volna elsőrendű kötelességünk a jövőnek megmenteni.

Mik volnának tehát az első teendők?

Falunként vagy legalább vidékenként keresni megfelelő intelligens embereket, lehetőleg tanárokat, tanítókat, papokat, akik vidékük magyar népi sajátosságait összegyűjtenék, rajzban, fényképben megörökítenék. S minderről cikkekben megemlékeznének. Beszámolnának.

Idővel a gyűjtött dolgokat eredetben, rajzban, vagy fényképben egy magyar kisebbségi néprajzi múzeumban kellene egyesíteni.

A gyűjtésnek szakszerűen kellene történnie. Vagyis külön kellene csoportosítani a nyelvi, külön a viseletbeli, építkezési és talán házi ipari sajátosságokat. Külön a tiszamenti-, külön a dunamenti-, külön a szerémségi-, a bánáti, a baranyai, s a muraközi magyarságét.

Ez a nagy horderejű munka nemcsak érdekes, de kedves is volna. Melyik intelligens magyar embert ne érdekelné például, ha van szíve és lelke, az a kérdés, miért tart a szögedi nyelvjárás csak Horgosig. Szentán már inkább palócosan beszélnek a magyarok. Martonos és Sztáranizsa népe beszédén meg már csak gyengén érzik a szögedi tájszólás, de semmikép se palócós. Szentá közelsége dacára. S egyáltalán miért beszél a szentai magyar mély „á”-val, amely már csaknem az „ó” felé hajlik.

Vagy nem volna érdekes és kedves megtudni attól a horgosi öreg bús magyartól, hogy mit tart az ő szögedies beszédjéről, az ő származásáról? Ugyanezeket a szentai mokány magyar atyafitól a palócokkal, a muraközietek Zalával, Vassal kapcsolatban.

Vagy nem volna-e érdekes kutatni s felderíteni mily befolyása van a népi jellegre a foglalkozásnak? Hogy vajjon az, aki földmiveléssel keresi kenyerét nem változik-e könnyebben és gyorsabban, mint az, aki állattenyésztéssel, halászat-tal vagy mondjuk ú. n. ipari növények (dohány, len, kender, komló, cukorrépa stb.) termelésével foglalkozik?

Kutatni kellene s megállapítani, vajjon a négy nagy folyó mentén halászatból élő magyarok használnak-e még ősi szerzőségeket is? S hogy nevezik ezeket? Vannak-e különleges halászati módszereik? fogásaik? cselvetéseik? Hogy nevezik a halak sokféle fajtáját?

A nótagyűjtésből már adtam egy kis kóistolót. Egy csokorra való kanizsai nótát kottástól együtt lekötöltem a Kalangya áprilisi számában. Meg kellene ezt próbálni minden magyar nyelvszigeten. Meg kellene örökíteni főleg a lakodalmi kidanoló és párosító dalok szövegét, melódiáját. A különleges szokásokat ezzel kapcsolatban. No meg a keresztelők, temetési, aratói ünnepeket. Lucaszék faragását. Husvét-i locsolkodást, karácsony körüli betlehem-jarást, meg a háromkirályoki népszokásokat.

A magyaros, zsinóros, pitykegombos viselet utolsó mohikánjait meg kellene óvni a pusztulástól. Ott ahol még tö-

megesen megtartotta népünk szép ruhaformáit, azon kellene iparkodni, hogy tartsa meg azt továbbra is. Sőt fejlessze, szepítse, diszítse, ha van rá mód, anyag és alkalom. Főleg a leány és asszony népet lehet az ilyesminek megnyerni. A szép, diszes kivarrott pruszlíkokat, ködmönkéket, rokolyákat, szögedi papucsokat a világért se szabad letenni, kisasszonyos selyemruhákért, gummisarkas cipőkért. Pártát, fejkendőt a kalappal nem volna szabad felcserélni.

Azt is figyelemmel kellene kísérni, hogy falusi népünk megmarad-e, ha nősül vagy férjhez megy, kis faluja határai között? Vagy átnéz a szomszédba is?! Kötnek-e házasságot más felekezetbeliekkel s ha igen, mily befolyással van ez jövőjükre, szokásaikra? — viseleteikre?

S végül, hogy hol helyezkedik el falvaink emberfőlélege? — Kubikossá lesz-e vagy uradalmi cseléddé? — Esetleg s ami a legvalószínűbb, a városokba húzódik s iparimunkássá válik? Avagy kivándorol az országból? Ha igen, hová?

Mind, mind igen fontos tudnivalók amelyek különben egyes részeikben nem is csak bennünket érdekelnek, hanem magát az államhatalmat is s jöhet idő, hogy azok, akik e kérdésekkel behatóan s módszeresen foglalkoznak, meghívást nyernek ankétekre, fontos tárgyalásokra, amelyeknél ép e kérdések ismerete a döntő.

Elismerem, hogy e kérdéseket felvetni, egy cikk keretében sokkal könnyebb, mint azokat megvalósítani.

A népgyermeke bizalmatlan a nadrágos úrfajtával szemben. S nem nyilatkozik meg szívesen, ha észre veszi, hogy a kaputos atyafi őt kísérleti nyúl szerepére kárhoztatja. Mert ebben az esetben vagy nem nyilatkozik meg őszintén vagy pedig hamis adatokkal félrevezeti az úrfajtát s utánna jót nevet.

Kérdéseket nem szabad tehát direkte föltenni, hanem ha már a kutató a maga közvetlenségével megszerettette magát a néppel, úgy kell intéznie a dolgokat, hogy a népfianak szíve önmagától nyíljen meg s önként beszéljen s meséljen s adjon meg mindent, amit a néprajzi lesipuskás tudni akar.

Tehát ne mint városi s ne mint úr jelenjék meg a kutató a nép között, hanem mint jóbarát, aki tanáccsal, útbaigazítással látja el őket. Aki segíteni akar a bajban, mókázni a vidámságban. S ha már mint ilyet látják s megszeretik, fogjon hozzá a tulajdonképeni gyűjtő munkához. Ha ugyan akkorra már minden adat nem volna a zsebében.

Ezek volnának a célok s azon eszközök és módszerek, amelyek e célok eléréséhez vezetnek vagy egyenlőre közelebb visznek.

Nagyon örülnék ha az itt elvetett mag termő talajba hullott volna s megindulna itt szűkebb hazánk a volt Vajdaság területén is az oly kedves és oly nemes nép-mentő foglalkozás, a néprajzi gyűjtés.

Batta Péter.

Könyvészetünkről

A Kalangya nagyhorderejű feladat teljesítését vállalta. E számában bibliografiánk megalapozásának munkáját kezdi meg. »Könyvészetünk« címmel új rovatot létesít. Ebben, a jugoszláviai magyarság könyvben, füzetben, folyóiratban megjelent szellemi termékeit sorolja fel.

Ez a munka egy irodalmi folyóirat feladatai közé nem tartozik. A könyvészet olyan kiterjedt tudományág, aminek külön művelői intézetei és közlönyei vannak. De ez az elméleti megállapítás ránk nem vonatkozhatik. Kisebbségi életünk ilyen messzire nyúló specializálódást nem bír el.

Ezért a mi kötelességünk e munka vállalása.

Minden nemzetnek, népnek meg van a maga könyvésze. Kultúrájának elmaradhatalan eszköze a bibliográfia. Egy nép szellemi alkotásainak összegyűjtése életbizonyosság a történelem előtt. A könyvészet a szellemi törekvések nélkülözhetetlen kelléke, irodalmi történetünk megírásának forrása.

Bibliografiánk megalkotása terén eddig semmi sem történt. A délszláv könyvészeti munkában nem szerepelünk. Ennek oka, hogy a legtöbb magyar könyvet nem hivatásos könyvkiadók, hanem a szerzők adták ki. Az ország határán túl megjelenő könyvészeti közlönyök az itt megjelent magyar könyvekről nem vesznek tudomást. Szervezetük az utódállamok területére nem terjed ki.

Jugoszláviában eddig megjelent magyar nyelvű könyvek és füzetek hiánytalan felsorolása szinte teljesíthetetlen feladat. De a rendszeres gyűjtés mégis kielégíthető bibliográfiát eredményezhet.

A gyűjtés munkája megkívánja, hogy bizonyos határokat állapítsunk meg. Ezek a határvonalak később módosulhatnak, de a megindulásnál utmutatók. Egyelőre ezek a szempontjaink:

1. Felveszünk könyvészeti jegyzékünkbe minden Jugoszláviában megjelent magyar nyelvű könyvet, füzetet és folyóiratot.

2. Itt élő magyar írók és szerzők másutt 1918 év előtt megjelent munkáit.

3. Itt élő magyar írók és szerzők más nyelven bárhol megjelent munkáit.

Ez a munka nem hárulhat csak egyesekre. Értelmiségünk minden tagjának részt kell abban venni. Jákaaratu adatgyűjők és ellenőrzők irányítása, felvilágosítása és közlése nélkül, szellemi termésünkről kielégítő bibliográfiát megközelítőleg sem adhatunk.

Könyvészetünk kiteljesedése érdekében kérjük olvasóinkat, hogy »Könyvészetünk« közléseit kísérvék figyelemmel. Az ábécé-sorrendből kimaradt könyvek, füzetek, folyóiratok létéről értesítsék szerkesztőségünket.

Szenteleky Kornél mondta: »Mi akarunk és teremtünk«.

LÁTHATÁR

Radó Imre: Áram

Háromfelvonásos szindarab s egy tucat novella: ez a kötet.

Az írások borítólappjai — amennyire tudom — 1920 és 1929 közötti keltezésűek, de belső dátumaik régebbiek. A novellák földbe süppedt fejfáin nem egyszer időrágta, századeleji évszámok rozsdásodnak.

A könyv olvasása közben egy, még a Nyugat-os mozgalom delelőjén lezárult irodalmi korszak kuszik fel horpadt temetőjéből és uszik felénk, akár a Halál szigete Turgenyev egyik prózai költeményében. Heltai Jenőnek »A hét sovány esztendő« c. könyvére emlékezünk, a kortársírásokra, lekerült cégtáblás, budapesti kávéházakra, boldog bohémidőkre, kávéházi márványasztalokra, melyek mellett egy-egy ötletből előleghuzó novellák és ujságtárcák kerekedtek. Ez a kor elmulott, bocskorát megrágta s megette az örökéhes Idő, de ennek a tükörfényben gazdag, irodalmi Tegnapelőttnek a lelke jár vissza Radó nem egy írásában.

Néhányan azt kérdezték: miért kellett az írónak ily messzire nyulni az anyagért, mikor az összeomlás utáni időszak oly gazdag témakollekciót kínált fel? Az ily kérdést feltevők elfelejtik, hogy az aktualitás még nem téma s nem is igazi téma-inspiráló. Az aktualitás a riport-műfajokat látja el vérkeringéssel, de a tiszta irodalmiakat legtöbbször elsenyveszti. Az aktualitásnak távlatra van szüksége, - hogy a művészi alkotás termelőtalajává válhassék. A gondolkodás hiába fordul a Ma felé, ha az érzésgyökér idegenkedik s a sorsosságot nem vállalja. (Egészen más, ha valak beleszületett egy forrongó korszakba vagy, ha az eljövendő kor látnoki erejű viselője).

Az új korszak vizsodra Radót is elkapta, de a Mult anyatestéről nem tudta letépni. Így kerül az Új Idők határmesgyéjére egy csomó restanciával: megiratlan témákkal, esedékségük napján kinem-egyenlitett tartozásokkal, melyeket talán már esztendők óta prolongált. Idegenül állott a Mában, de lassan, szinte észrevétlenül, kiidegenedett a multból is — kikopott, kinőtt belőle s mire tollat fogott, hogy megírja az elmaradt témákat, úgy érezte, hogy aktualitásuk megfogyatkozott. Az ily ráeszmélés felhőt von az alkotásra.

még ha nem is veszi el egészen a napfényt. Radó azonban tartozott s minden áron fizetni akart. Néha inkább kötelességből, mint meggyőződésből, inkább szánalomból, mint szeretetből. Innen ered egyes írásainak egyenetlensége. Jellemző egyébként, hogy még elévült témaival szemben sem érzi magát felmentettnak. Amikor sorra veszi a retenciákat, a régi hangulatokat nem egyszer hiába élesztget. A mult fájdalma megkopott mert lassan, észrevétlenül megkezdődött a regenerálódás folyamata, mely ösztönösen újabb lélektájak felé keres tájékozódást. Radó nem találja magát többé otthon a régi világban s ha szemében könny is csillan s tétova keze gyöngédebben is simogat meg egy-egy alakot, utána kihűlten néz maga elé s szíve helyett, hajdani kellékes holmik után nyul. Néhol, ahol igaz hevületet várunk, pátozzsal tapasztgat s ahol a valóság szilárd köveit rakta le, hirtelen a romantizmus futóhomokjára siklat. Többször erősen hepe-hupás talajon járunk. Hol süllyedünk, hol meg emelkedünk. Ritka a teljesen egyenletes föld. Radó egyszerre romantikus és realista.

Témái közül több az olyan, melyet a Ma vérkeringésébe kapcsolhatna s átmenthetne, de Radó idegenkedik a felfrissítéstől az aktualitással való beoltástól. Meghagyja tehát őket régi miljöjükben s nem ad hozzájuk semmit, nem tágit perspektívát. De kevesebbet ad, mintha esedékségük idején irta volna meg őket, mert mult-érzése összezsugorodott.

Elbeszélései nagyobbbrészt a Tegnap és Tegnapelőtt embereiről szólnak s nyíltan vagy burkoltan valamely gondolat szolgáltatába állítottak. Ritka azonban az oly írás, melynek meséje a gondolathoz erőszakolt.

A letűnt irodalmi kor ötletnovelláira emlékeztenek: »Drexler«, »A negyedik«, a »Két asszony« és az »Augusztus« c. írások. Kis kalapok ezek nagy tollakkal. A »Két asszony« gondolatmotívumát megtaláljuk a régies levegőjű »Áram« c. háromfelvonásban is. Az »Augusztus« ötlethangulata Ibanez »Mindenki asszonyá«-nak kóttá zuhlott uriasszonyát juttatja eszünkbe, aki nem tud többé visszaemlékezni régi szeretőire s mintegy megvakult tükörbe, úgy mered vissza saját multjába. De mily megrendítő távlatot kapunk ott a nyomorult teremtsnek sivár, kiégett vallomásában! — Az ötletnovellához tartozó, bár újabb hajtásu s mai levegőjű »Lement a muzsikaszó ára« c. írás. Több elhallgatással s takarékosabb fokozással tökéletesebb lett volna.

Az »Allevéltáros« is tegnap-hangulatos írás. Könnyed, folyamatos, mint Radó minden dolga. De nincs benne semmi ujság. Aba nem igazi hőse a tudománynak. Nyárspolgár, nyárspolgári bilincsekkel és megalkuvással. Lemondása nem hagy vissza tragikus érzést.

A »Dolgok és emlékek« épügy szívéhez nőtt írása Radónak, mint a végefelé elromnatizált »Ismétlő egérfogó«.

Legjobb novellája a »Csodálatos szerelem«, mely regénybe kívánczik s mely egy Charles-Louis Philipp tollára kerülve, akár

a »Donadieu Mária«, nagyszerű könyvvé nőhetne volna ki magát. Nem tegnapi történet ez, tegnapi hmagulattal. Dátum nem köti meg idejét. A kis Jeanette szerelme a magyar paraszt származású festőművész iránt sokáig fog emlékezetünkben rezonálni — Radó ehhez a történethez nem ad seholsem több anyagot a kelleténél. Színes realizmusa — Radó egyik legnagyobb értéke — mindvégig frissen gombolyítja le a meseorsót. Jeanette jellemében sehol sincs törés. Az író nem köti a restancia nyüge. Dédelgető szavát ritkán hallatja, de meleg szívét egy-egy elnéző és gyengéden megbocsájtó kézrátevésben mindenhol ott felejtí.

Erősen realista beállítású »Menekülés« c. novellája is. Az igászekéren pipázgató, elparasztosodott, tanyai tanító: legsikerültebb alakjainak egyike. Miljő- és helyzetrajzai élesek, elmoshatatlanok. De a biztosan vezetett novella vége kisiklik az író kezéből. Szükségtelen, szinpadias közbeiktatásokon, felesleges szögöröngyökön csuszik el.

A vagabundok beállítása szintén valószerű. Tájhangulata éppoly maradandó, mint a »Menekülés«-é, de kompozíciója laza.

Ugyancsak regénytéma az »Ivadékról-ivadékra« c. hosszabb novella is. Radó a kántorban, Sekszpir asztalosban és az alkoholhoz visszazúlló tanítóban igaz alakokat ábrázol. De a realizmusa mellett nem tud kitartani. Természetének ellentétes végetébe szédül s a romaticizmus felberregő repülőgépén beleszángul a kalandosság szféráiba. Meséjének egyenes vonala meghajlik, elgörbül s az apa és fiu nagy kerülővel jut a vég pince-jelenetéhez. mikor pohárral a kezükben, félig részegen, — borban és szeretetben, egymásra találak.

A könyvben ne keressünk magasságok felé törő írásokat.

Radó legkedvencebb alakjai a sorsvert, lecsuszott vagy zúllásnak indult emberek. Keze annál biztosabb, minél mélyebbre hajolhat le a szenvedőkhöz. A fogyatékoságoktól ment embereket már kevésbé tudja megleveníteni.

Radó idegenkedik a Ma ábrázolásától s még jobban a jövőétől. A jelen csak akkor kezd élni a számára, mikor multtá nemesedett. Ezért is látása mindig resrospektív.

A kötetben megjelent írások előfutárjai annak a Radónak, aki a »Mélypont alatt« c. regényében, két család lezúllásében, oly erős kézzel dobja elénk az utolsó két évtized történetét.

Szirmai Károly.

Van Loon: Du und die Erde

Ullstein Verlag, Berlin

Földrajz minden embernek. Így mondja a szerző. A földrajz tudomány, exakt tudomány, majdnem annyira tényyszerű és adatszerű, mint a chemia. Nem olvasmány, semmiesetre sem szórakoztató olvasmány.

Egészen különös ez a Van Loon, ez a hollandusból lett amerikai regényt írt földrajz helyett. A föld regényét, igazabban az ember regényét. Ebben valami lázadásféle van. A szabály: geologia, astronomia, kartografia, azután a szépen előírással politikai, ethnografiai, hidrografiai földleírás. Valóságos tudományos eretnokség ez a könyv, amelyben minden tény szigorúan a tudományos megállapítások hűséges visszaadása, amelyben minden adaton megérzik az ezerszeres ellenőrzés, — a földrajz tudománya a tények ellenőrzése — és amelynek minden fejezete új és meglepő vakmerőség.

Minden oldalon, minden szóban megérzik, hogy ebben a különös földrajzban nem a föld fontos, hanem az ember. Az ember a központ. Van Loon nem tér vissza a primitív utilitarizmushoz, amely úgy képzelte, hogy a farkas azért van, hogy az embernek farkasbundája lehessen és a folyó azért, hogy az ember a partján strandolhasson. Van Loon az összefüggéseket keresi. Mert különös összefüggések vannak a földtüremlések és földmélyedések és az ember között. A könyv középpontja az ember, de a természet örök törvényei szerint az ember gyöngé és csöpp kis teremtmény. A természetén úgy és annyira tud uralkodni, ahogy és amennyire fölismeri a földet, kihasználja és szereti. A föld formálja az embert. A föld teremti a népi tulajdonságokat,

mert a föld előbb volt, mint az ember.

Ez minden, de ebbe belefér minden: Anglia világhuralmi pozíciójának és Lengyelország ma is vibráló tragédiájának magyarázata. Ezért a megmagyarázásért már érdemes elolvasni ezt a könyvet.

Es sok minden másért. A tudatos primitívséggel odadobott magyarázó rajzokért is. Van Loon képei nem illusztrációk, nem tudományos magyarázatok, milyen rettenetesen unalmasok ezek a nagyon pontos rajzok, hanem olyan szinte gyerekes ténylemezőgezések, amilyenekkel talán egy nagyon jó apa akarná megmagyarázni a fiának, hogy mi az igazság a földön. Van Loon rajzai kedvesek, mert szervesen a szöveg részei és mert úgy tanulunk belőlük, hogy észre se vesszük, hogy tanulunk.

Azután az adatok rengeteg tömege. Adatok, amelyek nem számoszlopok és nem statisztikák. Csak épen igazságok. Mennyit lehet ebből a könyvből tanulni és milyen könnyen. Milyen jó volna, ha minden „tudományos” könyv ilyen volna. Egészen bizonyosan sokkal többet tudnánk.

(Valami komisz gyanút még se lehet egészen elnyomni. Nem újságíró ez a Van Loon? Néha vannak groteszk ötletei és néha a tudományos igazságokat szinte könnyelmű természetességgel vágja az olvasó fejéhez. Még a kegyetlen igazságokat is. Hát ha újságíró ez a Van Loon, aki most, miután már sok mindent megírt, földrajzot írt. Akkor pedig... akkor pedig viszsza az egész. Az újságíró adatai nem lehetnek megbízhatók és a tudományossága csak blöffölés. De a stílusa? A stílusa a legcsodásabb, legszebb tudományos stílus. Milyen sokat tudnánk, ha minden tudós így írna. Mert azért Van Loon hiába tud írni, mégis csak tudós).

Havas Károly

A KALANGYA BARÁTAI

Nagyon kedves cselekedet volt a Kalangya szerkesztőségétől, hogy a Kalangya barátai részére a folyóiratban külön rovatot nyitott. Ezáltal a szerkesztőség nyilvánvalóan nem a Kalangyát akarta közelebb hozni a Kalangya barátaihoz, hanem a Kalangya barátait akarja közelebb vinni a Kalangyához, ami minden esetre már magában véve is nagyon szimpatikus gondolat.

Nézetem szerint azonban volna a Kalangyának ennél még sokkal szükségesebb, egyenesen életbe vágó teendője: a Kalangya barátainak a megszervezése. A megszervezés alatt itt nem csupán azt értem, hogy a Kalangya barátaitól egy egységes táborat alakítsunk, hanem egyszersmind azt is, sőt legfőképpen azt, hogy ezt a tábort minél inkább kiszélesítsük, hogy ebbe a táborba az ország határain belül mindenkit, aki a magyar kultúra iránt érdeklődik, begyűjtsünk. Ezt az ideális célt, úgyszólván mint feladatot bizonyára a szerkesztőség is magáévá teszi. Csak az a kérdés, hogy miképpen lehetne ezt megvalósítani?

Mint minden jó célnak, úgy bizonyára ennek a megvalósítására is több út, mód és alkalom kínálkozik. Csak az az egy bizonyos, hogy passzív vagy előkelő rezerváltsággal ezt a célt elérni egyáltalán nem lehet. Ma már nem elég az, hogy egy lelkes csoport elhatározza és a napilapok által közhírré teszi: »mi aláírottak egy irodalmi folyóiratot alapítottunk.« Bajza József idejében esetleg ez is elegendő volt. A mai kor sokféleképpen igénybevett embere számára azonban ennél ma már sokkal nagyobb attrakció kell. Bármilyen magasztos eszme mellett is bont ma valaki zászlót, ezt a zászlót, — hajdanán a véres kardot, — körül kell hordani az egész országban. És pedig a cél érdekében az a legjobb, ha ugyanaz hordja körül, aki azt kibontotta.

Vagyis a jelen esetre, illetőleg a Kalangyára vonatkoztatva a dolgot: nem elég az, hogy egy lelkes társaság elhatározta a Kalangya megindítását, sőt az sem elegendő, hogy a szerkesztőség egy speciális rovatot hagyott fenn a Kalangya barátai számára: ha a Kalangya élni akar, vagyis ha egy nagy baráti körre akar támaszkodni, a Kalangya szerkesztőségének és munkatársainak sorra kell járni a városokat és falvakat és ott a helyszínen megalakítani a Kalangya barátainak a körét. Nem okvetlenül szükséges, hogy ez a propaganda-út egy hét, vagy akár egy hónap leforgása alatt meg-

történjék. Az nagyon fárasztó és talán egyszersmind nagyon költséges is lenne. Részemről teljesen elegendőnek tartanám, ha a Kalangya szerkesztősége és munkatársai havonta csak egy ilyen propaganda-előadást tartanának mindig egy előre kiszemelt és kellőképpen előkészített városban vagy községben, amely alkalommal mindig a Kalangya következő számának a tartalma kerülne felolvasásra. A cikkeket lehetőleg maguk a szerzők olvassák fel, vagy elháríthatatlan akadályoztatás esetén helyettük a szűkebb szerkesztőség tagjai. Az előadóestét mindenkor a helybeli Közművelődési Egyesület elnöke nyitja meg és zárja be. Ezenkívül ha vannak megfelelő helybeli szereplők, változatosság okáért egy pár ének és zeneszámot is be lehet iktatni a műsorba.

Eszerint a program szerint ebben az esztendőben, mivel az első hónap nemsokára letelik, már csak tizenegy ilyen propagandaelőadást lehetne tartani. Ezeknek az előadásoknak a megtartásánál elsősorban természetesen a nagyobb kulturális centrumok jönnének tekintetbe, azután pedig a nagyobb és módosabb községek. Így pl. 1934-re: Szubotica, Szentá, Noviszád, Szombor, Veliki Becskerek, Topola, Sztára Moravica, Darda, Velika Kikinda, Feketics, Debeljacska. 1935-re lehetne majd más, esetleg kisebb községeket is programba venni, de a nagyobb városokban egész bátran meg lehet ezeket az előadásokat tartani minden esztendőben.

Ilyen eljárással azt hiszem, meg lehetne szervezni a Kalangya barátainak táborát, akik egyszersmind a magyar kultúra barátai is lennének.

Torzsa,

Nagy Lajos.

K Ö N Y V É S Z E T Ü N K

(E rovatban minden Jugoszláviában megjelent magyarnyelvű könyvet, füzetet, folyóiratot felsorolunk. Itt élő magyar írók és szerzők 1918 év előtt megjelent, más nyelven megjelent, vagy bárhol megjelent könyveit, füzeteit szintén jegyzékbe vesszük.

Kérjük olvasóinkat, ellenőrizték bibliográfiai közléseinket. E nagyjelentőségű munka elvégzése közös feladatunk. A könyveket a szerzők nevei szerint ábécé-sorrendben közöljük. Ha a kimaradt könyvek szerzőjét és címét szerkesztőségünknek tudtára adják a hiányosságot pótolhatjuk. Fontos, hogy a könyvek eredeti példányát lássuk. Lehetőleg két példány ajándékozását kérjük. Egyiket a Szenteleky Irodalmi Társaság gyűjteményének, másikat szerkesztőségünk használatára.)

Rövidítések magyarázata: K. = kiadó — | D. = szerzőkiadása — | N = kiadója nem állapítható meg — | E. = megjelenésének évszáma nem állapítható meg — | F. = szerkesztője nincsen feltüntetve — | Sz. = szerkesztette — O = oldalszám — | M = megjelenésének éve — |

Almanachja, Bács megyei Napló... — K. „Minerva“ R. T., Szubotica, — F. — M. 1924. — O. 184. — (Közreműködtek: Ambrus Balázs, Arányi Jenő, Baedeker, Berényi János, Blazsek Ferenc, Borsódi Lajos, Boshán Sándor, Bródy Mihály, Czákó Tibor, Csányi Endre, Debreczeni József, Eos, Fenyves Ferenc, F. Galambos Margit, Gál Ottó, Gergely Boriska, Govorkovich János, Graeber János, Harász Sándor, Harsányi József, Karlóczai, Kristály István, Lampel Béla, Lucia, Magister, Magyar Domokos, Markovics Mihály, Munk Artur, Öreg riporter, Ifj. Papik Miksa, Quasimodo, Radó Imre, Sinkó István, Somfai János, Szántó Miklós, Szász Márton, Szegedi Emil, Szenteleky Kornél, Tamás István, Vidor Imre, Vig Lajos, Vuk, Weidinger Ernő).

Almanach, Bács megyei Napló... — K. „Minerva“ R. T., Szubotica. — F. — M. 1929. — O. 143. — (Közreműködtek: Ambrus Balázs, Aszlányi Dezső, Borsódi Lajos, Császár Géza, Csuka Zoltán, Dettre János, Diószeghy Tibor, Farkas Geiza, Fenyves Ferenc, Graber László dr., György Mátyás, Haraszi Sándor, Havas Károly, Juhász Ferenc, Láng Árpád, Lányi Ernő, László Ferenc, Milkó Izidor, Páll Tamás, Radó Imre, Somfai János, Stern Lázár, Szabó János, Szántó Róbert, Szenteleky Kornél, Tamás István, Vidor Imre).

Almanachja, Vajdasági magyar írók... — Sz. Dettre János és Radó Imre — D. — M. 1924. Szubotican. O. 212. — (Közreműködtek: András Ernő, Ambrus Balázs, Babits Mihály, Bródy Mihály, Dettre János, Emőd Tamás, Faragó Rezső, Fenyves Ferenc, Gellért Oskár, Gráber László, Haraszi Sándor, Heltai Jenő, Juhász Gyula, Katona Béla, Kosztolányi Dezső, Lucia, Lux Terka, Milkó Izidor, Móra Ferenc, Nagy Endre, Radó Imre, Rákosi Jenő, Szávay Gyula, Dr. Szánthó Miklós, Székely János, Szilágyi Géza, Stella Adorján, Vámbéry Rusztem).

- Almanachja**, A mi irodalmunk... — F. — K. Reggeli Ujság, Noviszád.
— M. 1931. — O. 149. (Közreműködtek: Berényi János, Bencz Boldizsár, Blazsek Ferenc, Borsódi Ferenc, Borsódi Lajos, Böresök Erzsébet, Csuka Zoltán, Czakó Tibor, Cziráky Imre, Darvas Gábor, Dudás Kálmán, Faragó Imre, Farkas Geiza, Fekete Lajos, F. Galambos Margit, Heinz Vilmos, Karlóczyai, Kovács Antal, Kristály István, Laták István, Magister, Polácsi János, Szenteleky Kornél, Szirmai Károly, Vértess V. Károly).
- Arányi Jenő**: A szentendrei bíró. Regény. — K. Jugoszláviai Magyar Könyvtár, Szubotica. — M. 1933. — O. 173.
— Ilyeneket álmodunk. Novellák, képek és rajzok. D. — M. 1923. Szuboticán. — O. 135.
- Bazsalikom**. Modern szerb költők antológiája. Sz. Debreczeni József és Szenteleky Kornél. — K. „Minerva” R. T., Szubotica — M. 1928. — O. 143.
- Blazsek Ferenc**: Panoptikum. Regény. — K. Reggeli Ujság, Noviszád. — M. 1933. — O. 179.
- Boros Mihály**: Palesztinai Impressióim. Utleírás. — D. — M. 1925, Noviszádon. — O. 47.
- Borsódi Lajos**: Kirakat. Műnajatűzők. — D — É — Velikjbecskerek. O 104.
— Fenség! Játék egy felvonásban. — D — M 1920. Velikjbecskerek. — O 41.
— Házibál. Jelenetek. Novellák. — D 1923. Vel. Becskerek. — O. 73.
- Bródy Mihály**: A magyar nyelv. Tankönyv. K. Schwarz Jenő, Szeged. É.
— Hullámok. Versek. — D — M 1902 Budapesten.
— Vajda János. Irodalmi tanulmány. — K Fővárosi Nyomda, Budapest. — M 1904.
- Ösöngör**: Költemények. — D — M 1890. Budapest. O 80.
- Csuka Zoltán**: Esztendőök útőerén. Versek. — K „Revü”, Noviszád. — M 1927. — O 15
— Kéve. Vajdasági költők antológiája. — Sz. Csuka Zoltán. — K Képes Vasárnap, Noviszád. — M 1923. — O. 92.
— Mindent legyűző fiatalság. Versek. — D — M 1931. — O 118.
— Tűzharang. Versek. — K Kalangya, Noviszád. — M 1933. — O 87.
- Czakó Tibor**: Imádkozik a fattyú. Versek. — D — É — Noviszád. — O 43.
- Cziráky Imre**: Mihál bácsi levelei! Humoreszkek. — D — M. 1933. Noviszád. — O 143.
— ...mosoly... könny... Novellák, rajzok. — K Jugoszláviai Magyar Könyvtár, Szubotica. — M 1933. — O 157.
- Darvas Gábor**: „Mindent meggondoltam és mindent megfontoltam”. Regény. — D — M 1930, Noviszádon. — O 230.
- Ducsics Jován**: Álmodok városra. Utí leírások, esszék. Fordította Derbecsi József. — K Jugoszláviai Magyar Könyvtár, Szubotica. — 1933. — O 159.
- Emlékkönyv**... A nyolcadik osztály... Irták a nyolcadik osztály tanulói. Összeállították: Kongó Tivadar és Tichy Béla. — K Toldy Ferenc. — M 1933 Szuboticán. — O 112.
- Farkas Geiza**: A fejéknélküli ember. Regény. — K. Jugoszláviai Magyar Könyvtár, Szubotica. — M 1933. — O 235.

(Folytatjuk)

KÖNYVÉSZETÜNK

E rovatban minden Jugoszláviában megjelent magyar nyelvű könyvet, füzetet, folyóiratot felsorolunk. Itt élő magyar írók és szerzők 1918 év előtt megjelent, más nyelven megjelent vagy bárhol megjelent könyveit, füzeteit szintén jegyzékbe vesszük.

Kérjük olvasóinkat ellenőrizni a bibliografiai közlésünket. E nagyjelentőségű munka elvégzése közös feladatunk. A könyveket a szerzők nevei szerint ábécésorrendben közöljük. Ha a kimaradt könyvek szerzőjét és címét szerkesztőségünknek tudtára adják, a hiányosságot pótolhatjuk. Fontos, hogy a könyvek eredeti példányát lássuk. Lehetőleg két példány ajándékozását kérjük. Egyiket a Szenteleky Irod. Társaság gyűjteményének, másikat szerkesztőségünk használatára.

A KALANGYA BARÁTAI

rovatunk célja közönségünk és íróink közötti kapcsolatok kiépítése.

E rovat mindenki rendelkezésére áll

„Ha kulturánkhoz hűek maradunk,
akkor megőrizhetjük és fenntar-
thatjuk fajtánkat”. „Ha kulturánk-
hoz hűtlennékké válunk, megőrzé-
sért és fejlesztésért sem fár-
dozni sem áldozatot hozni nem
akarunk, elcsúsztunk dicstelenül
és nyomtalanul”.

Jugoszlávai Magyar Könyvtár:

„... én sohasem ragaszkodtam az
ol nem olvasott könyvekhez... amivel nem
mindenki van így”

Ámbros Zoltán

„Szeressük azt, ami a miénk”.

Szenteleky Kornél

Ducsics Jován Debreczeni József:
Álmok városa

Sz. Szigethy Vilmos:
A vármegyeház kapujában

Börcsök Erzsébet:
A végtelen fal

Szenteleky Kornél:
Akácok alatt (Két kötet)

Arányi Jenő:
A szentendrei bíró

Cziráky Imre:
... mosoly ... könny ...

Gergely Boriska:
Nagyokról-Kicsinyeknek

Tamás István:
A kék vonat (Két kötet)

Városok... falvak... (Két kötet)

Kalangya könyvtár:

Farkas Geiza:
A fejnélküli ember

Szirmai Károly:
Ködben

Radó Imre:
Aram

Havas Károly:
Idők mélyén